

Гене́за

НОВА УКРАЇНЬСЬКА
ШКОЛА

ОЛЕНА ГАЙДАМАКА, НАТАЛІЯ ЛЕМЕШЕВА

МИСТЕЦТВО

8
КЛАС

ЖИВОПИС • ГРАФІКА • СКУЛЬПТУРА • ФОТО • АРХІТЕКТУРА • ЛІТЕРАТУРА • МУЗИКА • ХОРЕОГРАФІЯ • ТЕАТР

Олена Гайдамака, Наталія Лємешева

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 8 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
«ГЕНЕЗА»
2025

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2025 № 347)

Відповідає модельній навчальній програмі
«Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти
(авт. *Гайдамака О. В., Лемешева Н. А.*)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

Вислови думку, досліди,
обговори

Подивись відео

Послухай

Виконай

Твори на дозвіллі

Переглянути електронний додаток до підручника можна за
посиланням <https://cutt.ly/PeBYfbtO> або QR-кодом

*Дорогий восьмикласнику!
Дорога восьмикласнице!*

Перед тобою книжка, за допомогою якої ти поринеш у світ мистецтва минулого. «Все тече, все змінюється», – сказав давньогрецький філософ Геракліт. Відбуваються зміни і в людському суспільстві. Виникають міста і країни, їм на зміну приходять інші. Це і є історія людства. Щоб краще показати цей процес, учені 18 ст. домовились поділити історію на періоди – великі проміжки часу, які відрізняються між собою особливостями життя людського суспільства. Вони виділили три періоди: історію Греції та Риму (античність); свій час назвали «новим». А проміжок між ними, відтинок європейської історії від 5 ст. до епохи Відродження та Реформації (кін. 15 – поч. 16 ст.) – «середніми віками», або середньовіччям.

Тож у цьому навчальному році ти ознайомишся із всесвітньо відомими шедеврами епохи античності, середньовіччя, Відродження та нового часу, пізнаєш особливості художніх стилів, що панували в мистецтві різних епох: романського, готичного, бароко, класицизму, романтизму, реалізму.

Сприйняття та інтерпретація кращих зразків світового мистецтва допоможуть тобі усвідомити роль мистецтва в житті, навчитися висловлювати своє ставлення до творів, а відтак – мати власну думку не тільки щодо творів мистецтва, а й щодо явищ навколишнього світу та життя суспільства.

Рубрики підручника збагатять твої уявлення про світові шедеври, створені в певному художньому стилі («Видатна пам'ятка»), висвітлять досягнення мистецьких епох, дадуть змогу розширити свою обізнаність у сфері мистецтва («Мистецька грамотність»), самовиразитися у практичній мистецькій діяльності, перевірити рівень власних досягнень у царині мистецтва («Перевір свої досягнення»). Сподіваємося також, що ти отримаєш справжнє емоційне задоволення, знайомлячись із мистецтвом різних епох та художніх стилів.

Тож рушаймо в цікаву, пізнавальну й розвивальну подорож світом мистецтва!

З повагою
авторки

ВСТУП

Що відрізняє українців з-поміж інших народів? Навіть знамениті у світі є державні символи: Державний Гімн, Державний Герб та Державний Прапор України.

А ще візитівкою нашої країни є самобутні твори майстрів (розпис, вишивка, одяг, писанкарство, гончарство та ін.), музичний фольклор тощо. Усе це – складники тисячолітньої традиційної культури, виток якої сягають ще часів неоліту, до прикладу, гончарство. Усе це несе інформацію про український народ (етнос), є його своєрідним подом.

Наві досить часто ми можемо спостерігати використання народних мотивів у нашому сьогоденні. У сучасному мистецтві та дизайні це має назву «етнічний стиль».

Гурт **ONUKA – OZERNA** (<https://cutt.ly/0emP0k6d>).

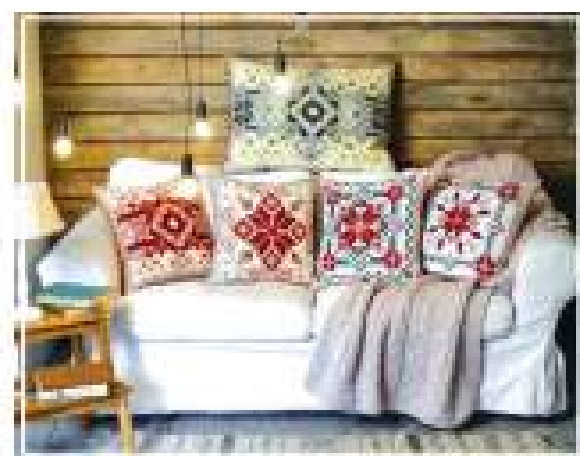
Гурт **Go_A** – Калина (<https://cutt.ly/HemPF1q3>).

Святослав Вакарчук. «Обійми мене» (кавер у виконанні грузинського гурту «Браво», <https://cutt.ly/UemP5b3E>).

Степан Марецький. «Ой у лузі червона калина» (у виконанні іноземних співаків, <https://cutt.ly/0emPKgoC>, <https://cutt.ly/0emPF0bH>).

Які етнічні мотиви простежуються в композиціях сучасних рок-музикантів? Які нові акценти зазвучали в каверах відомих українських пісень? Чому, на твою думку, іноземні виконавці виконали ці пісні? Які етнічні / національні «повідомлення» несуть зображення на світлинах?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. *Стиль* – сукупність характерних ознак, особливостей, властивих чомусь або комусь. У побуті ми можемо виділяти *стиль* певної людини за характерною манерою поводитися, говорити або одягатися. В історії може йтися про *стиль* доби як сукупність ознак, характерних для певного проміжку часу. У мистецтві *художній стиль* – це сукупність ознак, які характеризують мистецтво певної доби. Або індивідуальна манера художника / музиканта / актора (*стиль митця / мистика*) з притаманними йому / їй виконанням засобами виразності, творчими прийомами, що склалися у процесі творчої діяльності.

Поміркуй, як ти опишеш стиль доби сучасної України. Наведи приклади сучасних музикантів, акторів / актрис тощо, які, на твою думку, мають власний особливий стиль. Спостерігай за своїми друзями й подругами. Чи має хтось із них свій індивідуальний стиль, у чому він проявляється?

Марія Приймаченко. Молодий левчик

Артоб'єкт у Києві

Українська земля подарувала світу цілу плеяду митців та мисткинь з особливим і неповторним авторським стилем. Наприклад, унікальні фантастичні образи звірів, птахів, рослин Марії Приймаченко ще в минулому столітті підкорили світ і сьогодні продовжують надихати інших митців на творчість.

Поміркуй, чи збережено художній стиль Марії Приймаченко у творах сучасних митців та мисткинь. Що є характерним для нього (образи, засоби художньої виразності тощо)?

Трипільська кераміка

Сьогодні весь світ знає про Україну й неслабий дух нашого народу. Втім, недостатньо відомо, що ми – одна з націй, коріння якої сягає прадавніх цивілізацій світу. На території нашої країни знайдено давні поселення, яким понад десять тисяч років, а мік «Королевіської стоянки» на Закарпатті соціують у майже мільйон років. Наша культура та історична спадщина – перлина європейської історії. І ми маємо чим пишатися та ділитися відкриттями про минуле України з усім світом!

Прадавня **трипільська культура** – унікальне явище в історії людства. Дивовижної краси майстерно зроблена кераміка найрізноманітніших форм, орнаментів і приналежностей, великі поселення на берегах річок, прямотутні хати з розписаними стінами з її головними розписаними рисами. А існувала ця дивовижна культура понад 6 тисяч років тому (ї) не деінде, а, зокрема, на території нашої країни: північних Київщини (с. Трипілля), Черкащини (с. Тальмоні, неподалік Умані), Вінниччини (с. Буша) та ін. Уяви, вже в ті часи трипільці мали великі поселення з одно- і двоповерховими будівлями, створювали майстерні керамічної виробу, плавили відрі і виготовляли з неї знаряддя праці та прикраси. А ще вони володіли ткацтвом, завдяки якому вдягалися майже по-сучасному – в одязі з тканини (а не зі шкіри), виготовляли на ткацькому веретні або плетених гачком.

Орнаменти трипільської кераміки – не просто прикраса, а візуальна інформація про світогляд і цінності людей того часу. Поміркуй, про що свідчить «смакет зростання колосу», «хвилі» або «драбинки від землі до неба», «знаки сонця» або «Всесвітнього ока» в розписах посуду та будинків. Доведи або спростуй, що трипільській кераміці притаманні ознаки художнього стилю. Поміркуй про спільні риси традиційної української хати та будинку давніх трипільців.

Будинки трипільців. Реконструкція

Ймовірно, ти неодноразово бачив / бачила на світлинах чи по телебаченню цей неймовірно гарний ювелірний виріб – скіфську Золоту пектораль. Це унікальна нагрудна прикраса скіфського царя 4 століття до н. е. Її вага – 1150 г, діаметр – 30,6 см. Золоту пектораль знайшли найближчим археологічним знахідкою 20 століття. Цей шедевр світового мистецтва було знайдено на території сучасної України (на Дніпропетровщині, поблизу м. Нікополь).

У мистецтві скіфів, кочового кочівного народу, який перебував на землях сучасної України понад 2000 років тому, відобразили їхні світобачення й цінності. Зокрема, те, що скіфи брали участь у боях, полювали й розводили тварин. Тому закономірним є домінування в мистецтві скіфів мінімалістичного жанру, так званого «зірничого стилю» – зображення реальних і фантастичних тварин у русі, фізичній та емоційній напрузі.

Опиши свої враження від зразка мистецтва скіфів (<https://cuti.youtu.be/PCJW7>). Що свідчить про високий рівень майстерності давніх ювелірів? Чи підтверджує «зірничий стиль» свою назву? Поясни.

«Скіфський огонь» – спеціальний приз Київського міжнародного кінофестивалю «Молодість» – присуджується кінорежисерам за видатний особистий внесок у розвиток світового кіномистецтва. Вислови свої припущення, чому саме цей образ було обрано.

Якщо говорити про пращурів українців, то ними були певною мірою всі народи, що в давнину жили на теренах сучасних українських земель (трипільці, скіфи, сармати, кімерійці, фракійці, хозари, татари, праріді та багато інших). І кожен з них зробив свій внесок (мистецький, мовний тощо) у формування української культури. Водночас український народ, як і кожен інший, особливий унікальністю своєї матеріальної та духовної культури, мови, ментальності, історії тощо.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ З ОДНОКЛАСНИКАМИ / ОДНОКЛАСНИЦЯМИ (на вибір)

1. Наймовірні, технічно складні й дуже цікаві витинанки Миколи Теліженка сповнені змістом, думками митця про наших пращурів. Він писав: «...Відчуваю себе творцем, і який ти світ на цьому чистому папері виймеш, такий і ти сам, такий і світ, що ти будеш...» Які світи створив художник? Висловіть свої думки та ставлення до його творів.

2. Міфічний звір Семарель (Сімарель) – напівсобака, напівлітак – божество пантеону божиств Русі-України, що є охоронцем Світового дерева, символом одкровення добра.

Обговоріть зображення. Що воно вам нагадує? Із чим у вас асоціюється вислів «одкровення добра»?

3. Стиль нашого одягу – це вираз власної індивідуальності. Одяг відображає наші вподобання та ритм життя. За одягом можна багато дізнатися про людину: риси характеру, смаки тощо.

Про що може «розповісти» стиль одягу твого друга чи подруги: чи відповідало він його / її характеру?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

1. Разом з однокласниками та однокласницями організуйте флешмоб до пісні Артура Желазинька та Мамі Лічі «Ми з України» (колективна діяльність, <https://cutt.ly/wemPGKa2>); продумайте рухи, опрацюйте колективне виконання; продумайте одяг (костюми), реквізит (можливо, з дотриманням певного стилю). Презентуйте флешмоб.

2. Створи ескіз для одкровення одягу за мотивами трипільського чи скіфського мистецтва (художні матеріали на вибір).

ПРОЕКТ

Групова робота. Темі проєкту (на вибір): «Український стиль у нашому житті»; «Український стиль у світі: українське в тренді»; «Від глибини віків: видатні пам'ятки давнини на території України»; «З пошанування традицій і сучасності» тощо.

Для виконання дослідження:

- об'єднайтеся у групи;
- оберіть тему проєкту чи запропонуйте свою;
- розподіліть обов'язки в групі для різнобічного дослідження і розкриття теми (добір матеріалів, аналіз, узагальнення, систематизація інформації, формулювання висновків);
- оберіть форму подання проєкту;
- підготуйтеся до захисту проєкту і відповідально проведіть його;
- проаналізуйте, чи все вдалося у процесі створення та презентації проєкту;
- обговоріть, які емоції та почуття вас охоплювали під час роботи над проєктом.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як ти розумієш поняття «стиль» – у житті, побуті, мистецтві? Наведи приклади.
2. Як проявляються етнічні риси в сучасному житті й мистецтві?
3. Що тобі відомо про мистецькі перлини давніх часів, знайдені на території сучасної України? Як сучасні митці та мисткині зберігають спадщину наших пращурів?

«Мистецька скарбниця». Українська нація давня і сучасна, має дуже глибоке коріння й унікальні надбання, з якими ти ознайомлюватимешся впродовж навчального року під час вивчення різних художніх стилів. Ми маємо чим пишатися та поділитися з усім світом! Тож фіксуй (письмово, на фото, аудіо, відео) все, що тебе вражає / захоплює / спонукає відчувати себе частиною Великої нації. Наприкінці семестру та навчального року обов'язково поділися своїми відкриттями з однокласниками / однокласницями / рідними / друзями.

РОЗДІЛ I

Мистецькі образи античності та середньовіччя

Мистецтво завжди було відображенням світогляду людей, які жили в різні часи, їхніх емоцій і прагнень. Завдяки першому розділу підручника ти здійсниш захопливу подорож у часі від античності до Ренесансу, познайомишся з шедеврами великих майстрів, які зробили неоціненний внесок у розвиток мистецтва.

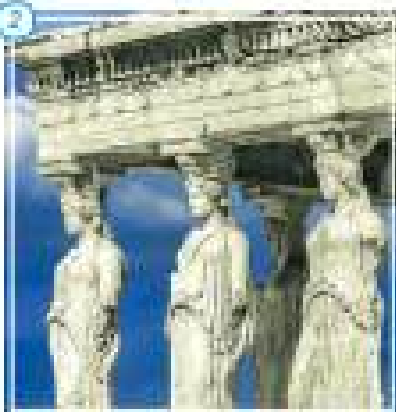
	Україна	Італія	Франція	Німеччина	Англія
1000	візантійський	романський	романський	романський	
1100		романський	готика	романський	
1200	романський	ренесанс		готика	
1400	готика	готика	бароко	ренесанс	готика
1500		ренесанс	ренесанс		
1600	ренесанс	бароко	класицизм	бароко	ренесанс

ГАРМОНІЯ ТА ДОСКОНАЛІСТЬ ЕЛЛАДИ

Храм Аполлона у Коринті, Греція, Пелопонніс

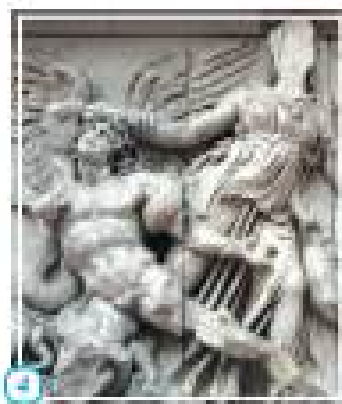

Портик каріатид, Ерейтейон, Афіський акрополь

Поміркуй над ідеалом краси людини у давніх греків. Порівняй давні й сучасні ідеали чоловічої та жіночої краси. Скульптури динамічні чи статичні? Поясни. Запропонуй свою реконструкцію рук статуї «Венера Мілосська».

Перамський вівтар: екстер'єр

Фрагмент рельєфу Перамського вівтаря

Мірсон. Дискобол

Александр. Афродіта (Венера Мілосська)

Дізнаватися про людей, які жили в різні часи, відкривати завдяки мистецтву світ їхніх цінностей починаємо з епохи античності – з Давньої Греції та Давнього Риму. Саме там було закладено основи багатьох європейських наук і мистецтва.

На храмі давньогрецького міста Дельфи були висічені слова: «Людина – міра всіх речей». І це гасло стосувалося всіх видів давньогрецького мистецтва – воно було глибоко людське.

Наприклад, грецькі храми – не велетенські грандіозні споруди, де людина відчуває себе піщинкою. Це – будівлі, епітємічні з людиною, щоб вона порад зі спорудами почувалася адекватною і сильною. Грецький храм, звичайно, нагадував домівку бога, але він був і громадською спорудою, яка втілювала велич та красу вільного громадянина. А боги були заступниками громади.

Античне мистецтво мало міфологічну основу й було тісно пов'язане з пантеоном богів Олімпу. Їх греки уявляли в образі людей, але сильніших і величніших, ніж прості смерті, наділені фізичною досконалістю і глибокою людськістю. Прикладом є скульптура, де втілено образ довершеної людини, гармонійно розвинутої фізично та духовно. Це вєтало піру в людину, прославляло її велич. Міста-поліси рясніли скульптурними творами – рельєфами на храмах та статуями. Філософ Платон казав: «В Афінах більше статуй, ніж живих людей». Вони стояли в храмах, на площах, на березі моря. Навіть колоди мали вигляд скульптур: чоловічі фігури – атланти, жіночі – каріатиди.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. Для архітектурних споруд Давньої Греції характерні збалансованість композицій та рівновага їхніх частин. Храми ставали на високих уступчастих платформах, так званих **стилобатах**. Оформленню екстер'єру храму надавали великого значення: фронтонами, фризами та інші плоскі поверхні будівель багато оздоблювали рельєфами, верхні частини споруд розфарбовували в червоний та синій кольори; широко використовували позолоту. Колони були не тільки конструктивними складниками храму, а, залежно від ордеру, створювали відповідне емоційне враження від споруди, впливали на загальний характер архітектурного образу: строгий, вишуканий тощо. У давньогрецькій архітектурі сформувалися три класичні ордери, які й досі застосовують: доричний, іонічний та коринфський.

Храм Зевса в Олімпії. Реконструкція

Доричний

Іонічний

Коринфський

Порівняй архітектурні ордери (<https://cut.ly/6WzKBOY>). Доследи архітектуру, де ти живеш. Чи успадковано в сучасних будівлях досягнення давніх греків? Які типи архітектурних колон можна спостерігати? Який з ордерів використовують частіше?

Важливу інформацію про життя давніх греків – від буденних домашніх занять, спортивних змагань на Олімпійських іграх до шанування богів – досі із глибини тисячоліть назопис. Багатство творчих ідей, гармонія форм і кольорів – усе це засвідчують зображення на глиняних вазах.

Як зображено людей у вазопісії? У чому закономірність кольорових поєднань розписів і тла? Про що можна дізнатися із зображень? Що свідчить про високу майстерність вазопісців і керамістів у Давній Греції? Поцікався різновидами форм давньогрецьких посудин. Чи трапляються подібні форми в нашому побуті?

Кілікс

Кратер

Амфора

Пелікс

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Міста античного світу зазвичай розташовувалися біля високої скелі, на ній же зводилася цитадель, що мала назву «акрополь». Афіський акрополь – пам'ятник великої давньогрецької культури з глибини тисячоліття, музей просто неба. Це місто було серцем Давньої Греції, її святинєю та гордістю. Час, війни та стихії руйнували його, а люди відбудовували знову. І інші тілесні мовчазні каміні є свідками тих подій.

Афіський акрополь. 1 – Сучасна саплінка. 2 – реконструкція (<https://cutt.ly/Reb3nbaD>)

Знання з яких наук (геометрії, математики, фізики тощо) були потрібні грецьким митцям і майстрам для спорудження та оздоблення храмів? Поясни свої міркування щодо вислову Гіппократа: «Життя коротке, мистецтво вічне». Як це підтверджує мистецтво давніх греків? Чому людство трепетно зберігає їхню тисячолітню мистецьку спадщину?

2. Поцікався (пригадай) міфом про перший подвиг Геракла. Поміркуй, чому саме цей момент митці відтворюють найчастіше. Про що він свідчить? Якими представляємо його головних персонажів у творах образотворчого мистецтва давніх греків? Схарактеризуй і порівняй їх.

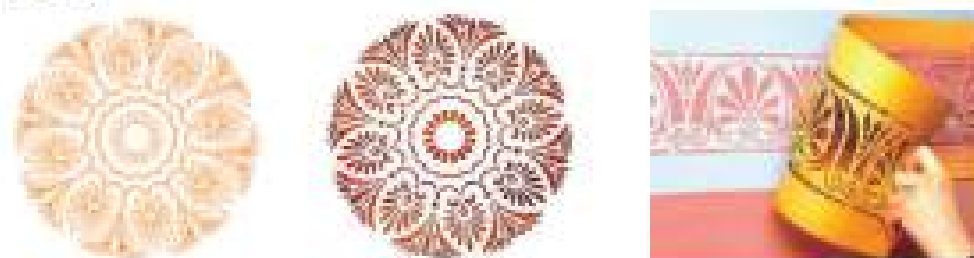

Геракл та Немецький лев. 1 – Ліст. Скульптура (мрія); 2 – анфора; 3 – рельєф. 1 ст. н. е. (оригінал)

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Варіант 1. Створи ескіз трафарету для декорування речей, стін будівель тощо (туш, гуаш).

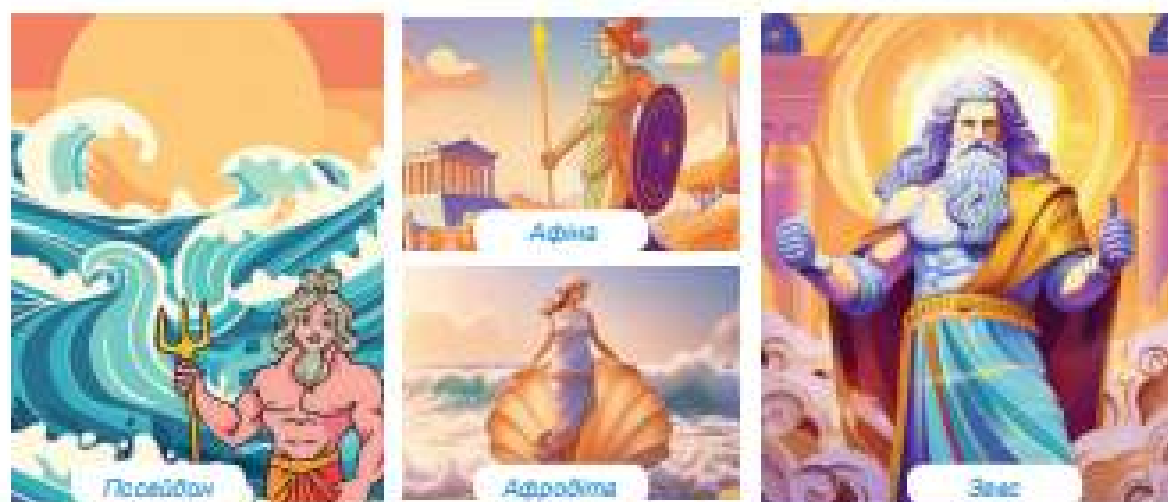

Чекіст творчої роботи:

- Намалюй відповідний лінійний малюнок для трафарету і виріж його.
- Щоб трафарет швидко не зіпсувався, перенеси малюнок на незастійний матеріал (пергамент, папієр, тонкий пластик тощо).
- Гострими ножицями або канцелярським ножем виріж трафарет. Щоб не відгачалася його гострі кути, закріпи їх скотчем.

Варіант 2. Повесприментуй зі створенням зображень олімпійських богів за допомогою ШІ, наприклад, Adobe Firefly <https://firefly.adobe.com/>. Щонайперше напиши промпт – підказку для ШІ:

- визначи ШІ його роль (наприклад, Ти – художник) і цільову аудиторію (для кого / чого ти робиш контент);
- чітко і зрозуміло, без двозначностей та загальних фраз сформулюй запитання;
- за потреби використовуй ланцюжок промптів для доповнень / уточнень задуманого.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому особливість мистецтва Давньої Греції?
2. Як у давньогрецькому мистецтві відображено цінності людини того часу?
3. За бажання:
 - дослідж, які давньогрецькі шедеври архітектури та скульптури ввійшли до семи чудес світу;
 - перестань матеріали ВШО 8 клас. Мистецтво. Мистецтво Античності: Давня Греція (урок 2).

ГАРМОНІЯ ТА ДОСКОНАЛІСТЬ ЕЛЛАДИ

Музика в Давній Греції посідала особливе місце в житті людей. Адже це (на уявленнях греків) – мистецтво богинь муз, яке служило вихованню душі.

Музика звучала і на театральних виставах, де декламація змішувалася співом хору, і під час народних свят, і в повсякденні. Як відомо з давніх джерел, музика греків була одностайною, ноту позначали буквами. Грецькі поети не декламували свої вірші, а співали їх. Але, на жаль, до нашого часу дійшло лише кілька уривків давніх пісень та гімнів.

Що тобі відомо про Аполлона, бога натхнення і покровителя мистецтва, та муз – покровительок талантів, мистецтва і наук? До яких видів мистецтва належать подані зображення?

Аполлон з лірою

Терпсіхора,
муза танцю

Мельпомена,
муза трагедії

Талія,
муза комедії

Ерато, муза
любовної поезії

Музиці надавали державного значення. Для вілних громадян грецьких полісів навчання музичного мистецтва, його теорії, естетики, прийомів виконання на музичному інструменті було обов'язковим складником громадянського виховання та освіти. Одна раз на п'ять років у середині літа в Афінах відбувалося всенароднє свято – Великі Панафінеї. У ньому брали участь не тільки громадяни Афінянської держави, а й безліч гостей. Святове дійство включало спортивні, кічні та музичні змагання. В останніх змагалися між собою співаки-солісти, хори, інструменталісти, автори віршів і пісень.

На дозвіллі досліди, які мистецькі змагання відбувалися в Афінах, Дельфах, Спарті та інших полісах Давньої Греції. Яку роль відігравала музика в давній Спарті?

Послухай твір грецького композитора Вангеліса «Міфодей» (Mythodea), що звучав у храмі Зевса в Афінах. Твір виконали автор, London Metropolitan Orchestra та хор Національної опери Греції зі 120 голосів. Схарактеризуй музику. Вислови свої враження. Поцікався іншими творами музиканта.

Вангеліс. Міфодей (Mythodea): музика для мисл NASA на Марс (<https://cult.ly/WWLbnG>).

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. З Давньої Греції «прийшло» до нас багато музичних жанрів:

- **ода** – урочисті піднесені пісні на честь події чи герою;
- **рапсодія** – твори народних поетів і епікістів (рапсодів, аедів, кіфаредів), що оспівували подвиги героїв у героїчній періоді грецької історії;
- **еленія** – ліричний твір, часом журливого змісту;
- **елен** – пісня-благання, звернення до богів. У гімнах того часу було три частини: заклик до божества, міф про нього, молитва з проханням про допомогу.

Гімн Аполлону (реконструкція твору, 2 ст. до н. е., <https://cult.ly/ueb4Qjax>).
Kimberly Stein (Kimberly Steele's). Гімн Аполлону (<https://cult.ly/ueb3W8IX>).

Порівняй музичні твори. Назви відомі тобі сучасні гімни, окресли їх музичні характеристики. Вислови міркування щодо важливості відновлення та збереження спадщини предків. Опиши музичні характеристики жанрів, коріння яких сягає в мистецтво Давньої Греції. Пригадай, як іменували мандрівних музикантів в Україні.

Музичні інструменти Давньої Греції (<https://cult.ly/RkfqLg>, <https://cult.ly/0eb4Lj6W>).

Саундтрек до кіф «Зоряні війни» на давньогрецьких інструментах (<https://cult.ly/ceb4XcmB>).

Схарактеризуй тембри давньогрецьких музичних інструментів. Які сучасні музичні інструменти вони нагадують (зовнішній вигляд, тембр)? Які музичні інструменти зображено на розписах та скульптурах?

Ліра

Сиринга

Подібний аulos

Кіфара

Зображення музиканта на посуді

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Театр у Давній Греції був державною установою. Це була справжня «школа» громадян! Адже багато подій і проблем громади та питання виховання молоді постійно порушувалися в давньогрецьких комедіях. У трагедіях використовували міфологічні сюжети. Але і в них крім оболонки міфу «проступали» важливі суспільні явища того часу.

Театр Діоніса в Афінах

музичну акустику тощо). Також він розробив вчення про терапевтичні властивості музики, згідно з яким музика впливає не тільки на розум людини, а й на почуття, а також може керувати душею, пробуджуючи в ній добро або зло.

На основі власного досвіду доводи або спростуй думки Піфагора про терапевтичні властивості музики в наш час.

За бажання розучи та виконай пісню «Музика звучить» (музика і вірші Лесі Горюхої, <https://cutt.ly/oeW3A0zf>).

Театральні споруди будували просто неба великих розмірів (до прикладу, афіський театр уміщував 17 000 глядачів). Основні частини театру: орхестра (майдачок, де грали актори-чоловіки, розміщувався хор і жертовник богу Діонісу); мейсир (місце для глядачів); сцена (споруда, розташована позаду орхестри, де передавалися актори; її художньо оформлювали як декоративне тло для гри).

Актори виступали в масках, які відтворювали статі, вік, суспільно становлення, моральні якості й настрій особи, яку зображували. Вони носили зауття з масками підшвами (котурни), високі головні убори й довгий одяг.

Порівняй античний (<https://cutt.ly/oeW3A0zf>) і сучасний театри. Поміркуй, чому завдяки театральним творам ми можемо дізнатися про важливі цінності громадян грецьких полісів. Схарактеризуй образи муз, які описувались театральним мистецтвом (с. 18).

2. У Давній Греції розвивалося музична теорія. Зокрема, нагомий шіссон зробив філософ, математик і музикант Піфагор а учнями (вчення про музичні інтервали, пов'язані й дисонанси, дисонанси).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Схарактеризуй мистецтво Давньої Греції. Спробуй у лаконічній формі визначити його найсуттєвіші риси. Чи свідчать вони про певний стиль в архітектурі, скульптурі, вазаліній? Поясни.
2. Як мистецтво давніх греків відобразило їхні цінності?
3. За бажання досліджуй:

«Мистецтво Північного Причорномор'я»

На території сучасної України понад 2500 тисяч років тому переселенці-греки заснували у прибережних районах Чорного моря міста – поліси. Серед них – Ольвія (Миколаївська обл.), Тіра, Нікомедія (Одеська обл.), Керкінітида (м. Євпаторія), Херсонес (м. Севастополь), Пантикапей (м. Керч). Майстри творили прекрасну кераміку та вироби з металу. Найбільшої ж слави набула торгівля (мистецтво рельєфної обробки скульптурних художніх виробів з металу) та ювелірна справа. Дізнайся більше про мистецтво Північного Причорномор'я.

Ваза у формі жінки. Ольвія

Ювелірні вироби

Рельєф у вигляді жінки

«Сучасні бренди і герої міфу Давньої Греції»

Джанні Версаче (Gianni Versace) – італійський модельєр, засновник марки «Gianni Versace» (а пізніше – «Versace»), особисто розробив логотип марки, зображення якого символічно пов'язане з грецькою міфологією. Голова горгоони Медузи, на задумку кутюр'є, символізує те, що він своїми колекціями ніби гіпнотизує глядачів / глядачок – «перетворює їх на камінь» (адже за міфом саме такою є властивість погляду Медузи). Версаче назвав Медузу «італійським фатальною привабливістю».

Яку з нинішніх сучасних брендів компаній / бізнесів, товарів тощо, назви (логотипи) яких пов'язані з іменами героїв грецьких міфів: Прометей, Геракл, Ікар, Орфей, Венера та ін. Поцікався в мережі «Інтернет», чому обрані ці назви й чи відповідає їм діяльність компанії або товар.

Дізнайся більше про театр Давньої Греції (<https://cutt.ly/LeW3P0zE>); поміркуй і вислови своє ставлення, як агони сприяли розвитку театру.

ВЕЛИЧ І МОГУТНІСТЬ ДАВНЬОГО РИМУ

Тріумфальна арка Костянтина

Римський колизей

лей. Саме римляни винайшли бетон, завдяки якому могли споруджувати велетенські міцні будівлі та споруди.

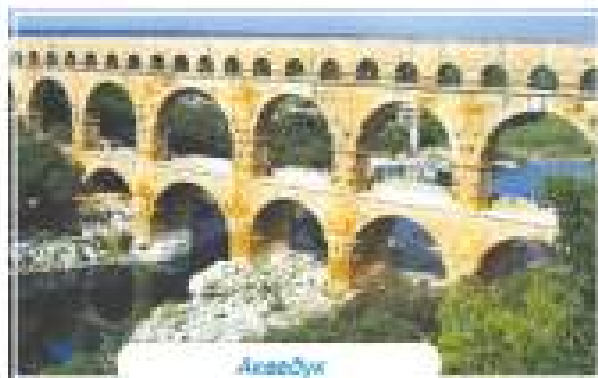
Які архітектурні елементи / форми будівель Давнього Риму ти можеш спостерігати в сучасній архітектурі? Порівняй Колизей (<https://cutt.ly/0Kj0QjDm>) з Театральною спорудою Давньої Греції, дізнайся, що відбувалося в його приміщенні.

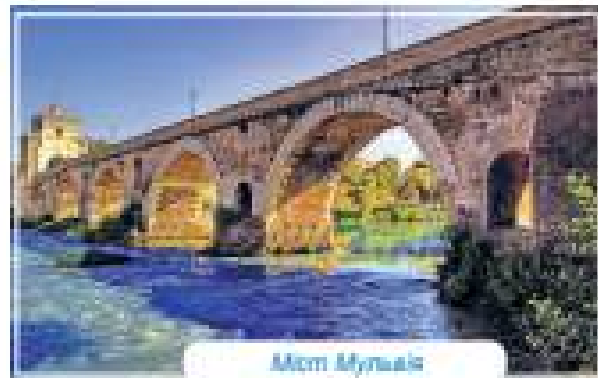
Ганс Циммер. Музика до кінофільму «Гладиатор» (<https://cutt.ly/tYtW4qCn>).

Якщо цей кінотітр тобі невідомий, переглянь на дозвіллі. Про які події в ньому йдеться? Як музичне оформлення впливає на емоційне сприйняття фільму?

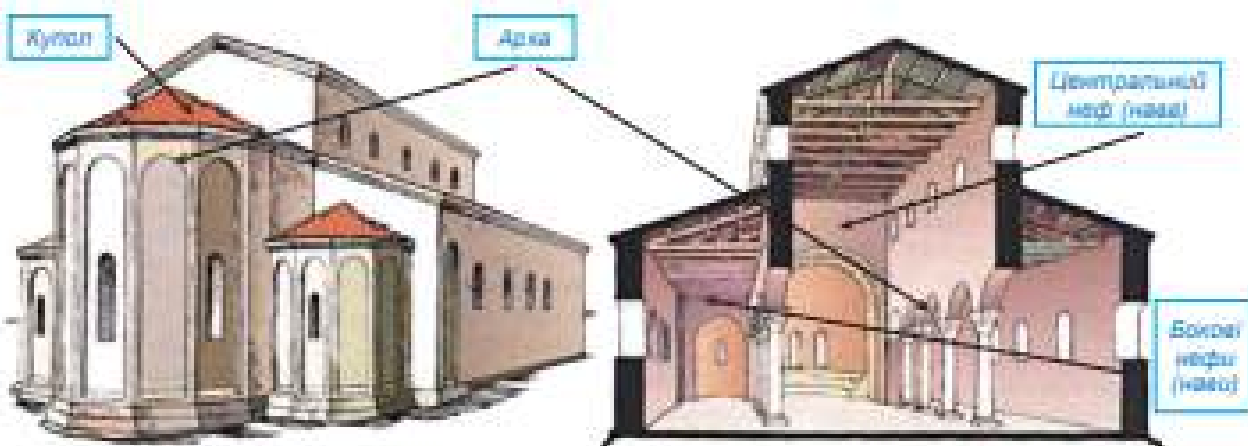
Аквадукт

Міст Муньян

МІСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Багато споруд римляни будували за зразком грецьких. Водночас вони розробили й активно застосовували арки, а також сконструювали купол. Арка стала в Римі основним архітектурним мотивом, універсальним засобом досягнення подвійного результату: практичного (економія матеріалу) та естетичного (приголомляюча краса ариад акведуків, терм, цирків, інтер'єрів приміщень).

Будівля *базиліка*, що згодом стала зразком християнського храму, мала у римлян цивільне призначення: це було приміщення для адійснення судочинства, проведення ділових і політичних зібрань. Базиліки в основі мали прямокутну будову, яка складалася з непарної кількості різних за висотою нефів (нав). Центральний неф (нава) – найвищий і найширший. Нефи (нави) були розділені поздовжніми рядами колон або стовпів із самостійними покриттями.

Базиліка

Давньоримське мистецтво першим серед давніх мистецтв лишило у спадок образи реальних людей – як відтворення унікальності особистості громадян великої держави. Це – *римський скульптурний портрет*, який такса до підкресленого натуралізму. На відміну, наприклад, від грецького, що показував ідеальну людину. Також завдяки особливій техніці живопису (енкаустичній), яку застосовували римські художники, до сьогодні дійшли фаянсові портрети реальних людей, що жили тисячоліття тому.

Скульптурні портрети

Фаянсові портрети

Що можна дізнатися про людей, зображених на портретах? Чи подібні образи? Розкажи про один з них. Порівняй особливості зображення у давньогрецьких та давньоримських скульпторів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Пантеон. Екстер'єр

Знаннями з яких наук мали володіти давньоримські зодчі, щоб спроектувати й побудувати Пантеон (<https://cut.ly/DeWdYdyU>)? Покі-кався міфами давніх римлян. Порівняй пантеони богів давніх греків і римлян. Чи є спільні образи?

2. Особливу роль у розвитку давньоримського мистецтва відіграло мистецтво Давньої Греції. У Римі навіть існував вислів: «Позанена Греція положила своїх ворогів». Водночас римське мистецтво не копіювало грецьке, а розвивало й поглиблювало його здобутки. Спробуй на прикладах довести або спростувати таку позицію.

3. Багато скульптурних творів житців Давньої Греції дійшли до нашого часу у вигляді римських копій зі збереженням авторства твору (якщо автор відомий), про що завжди зазначається у відомостях про цей твір. За часів античності намагалося, що ніхто не повинен приписувати собі чужі заслуги, адже результатом будуть слухання й презирство. Копія – твір, виконаний за образом і подобою іншого твору мистецтва. Поміркуй і вислови своє ставлення до використання творів науки, літератури або мистецтва без вказівки авторства. Обговоріть у класі важливість збереження авторського права.

Статуя Юпітера, бога грому та блискавки

Статуя Мінери, богині війни

Статуя Нептуна, бога моря та океану

Статуя Юнони Соспیتی, богині шлюбу

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ (групова робота)

Створіть оригінал-макет рекламної брошури або буклета про пам'ятки мистецтва Давнього Риму: викопайте мінімум п'ять відомих пам'яток архітектури, скульптури періоду античності. Скомпануйте роботи в брошуру або створіть буклет, використовуючи графічні редактори (на вибір).

Чекіліст творчої роботи:

- Щоб передати атмосферу давнина, створіть за допомогою акварельних фарб фактуру пергаменту. Продумайте графічні засоби та техніку виконання.
- Застосовуйте закони лінійної перспективи.
- Згрупуйте творчі роботи відповідно до розмірів, манери виконання тощо.
- Прикрасьте оригінал-макет античними зображеннями, доповніть написами.

Шедеври мистецтва Давнього Риму

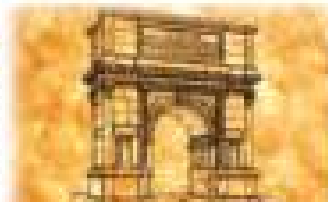

Камінопісля вівчця, 5 ст. до н. е.

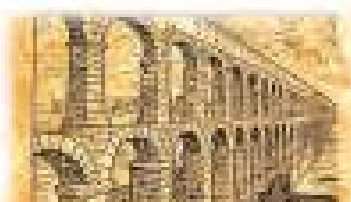

Колізей – найбільший амфітеатр Давнього Риму, символ імператорської могутності

Арка Костянтина, Триумфальна арка в Римі, збудована в 315 році

Аквадукс Аква Августа, побудований між 30 і 20 роками до н. е. Марком Віпсанієм Агрипою

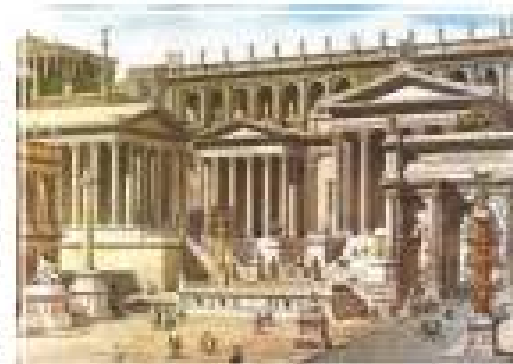
ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- Що характерне ти помітив / помітила у давньоримському мистецтві? Чим воно схоже з давньогрецьким (або відрізняється)?
- Які новачі, що використовують до сьогодні, було винайдено римлянами?
- За бажання досліджуй:

• «Планування мого міста / селища».

Римляни першими стали будувати типові міста, планування яких підпорядковувалося строгою про-дужній схемі: прокладали дві перпендикулярні вулиці, на перетині яких облаштовувалися центр міста – форум. Це був головний міський майдан, де розташовувалися храми, громадські споруди, установлювалися статуї видатних римлян тощо. А як сплановано місто / селище, де ти живеш?

• «Музика до відеофільмів про Давній Рим». Переглянь один з відеофільмів про Давній Рим, поділися враженнями. Схарактеризуй музику, що звучить у ньому.

Римський форум. Реконструкція

ВЕЛИЧ І КРАСА МИСТЕЦТВА ВІЗАНТІЇ

Мистецтво здатне відобразити та виразити світогляд і цінності людей різних епох: воно є своєрідним «дзеркалом» епохи. На зміну античності прийшла епоха середньовіччя. Не просто перегорнула сторінка історичного календаря: відбулися зміни пріоритетів у свідомості й системі цінностей людини того часу.

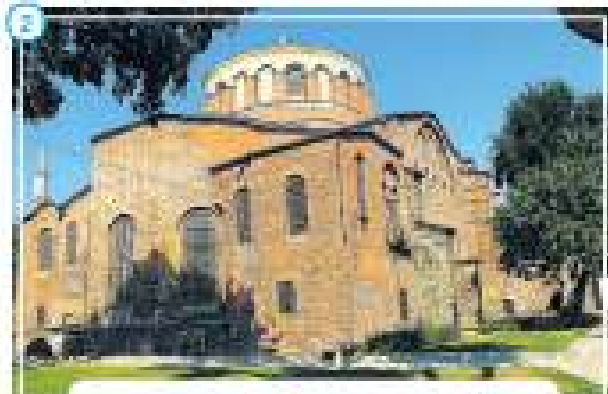

Пригадай, як цінності людини античності відобразилися в мистецтві.

У Європі християнська ідеологія проникла в усі сфери суспільного життя, підкорюючи собі філософію, науку та, особливо, мистецтво. Під впливом церкви багато античних ідеалів було перетянуто й відкинуто. Пріоритетами людини стали: віра над розумом, духовне над тілесним, примирення над активністю, аскетизм над повнотою життя. Картина світу ґрунтувалася переважно на образах і тлумаченнях Біблії. Тому осередками духовного, політичного й культурного життя суспільства стали храми, де втілювалися не тільки кращі досягнення в мистецтві, але й цінності середньовічної людини. Специфічні особливості, притаманні східному та західному християнству, відобразилися появою різних стилів у мистецтві – візантійського, романського, готичного.

Собор Олександра Невського у Софії

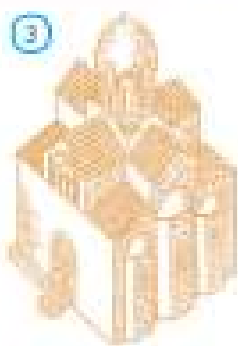
Церква Святої Ірми в Константинополі

Про людину, її прагнення й цінності часів великої Візантійської держави найкращіше можуть «розповісти» храми, що єднали вірян східного обряду в єдиній молитві. В основі архітектурної споруди спочатку були давньоримські базиліки (с. 21), пізніше поширилися хрестово-куполні храми (3). Їх часто будували із цегли, що чергувалася з каменем. Це утворювало своєрідні візерунки, що були головною окрасою будівлі ззовні. Суворі, монолітні стіни виконували роль священної огорожі, яка закривала вірян від гріховного буття.

Простота зовнішнього вигляду контрастувала з пишнотою інтер'єрів. Стіни, колони, стелі й бани всередині покривали численними зображеннями християнських святих, ілюстрували біблійні сюжети, щоб прості люди (переважно безграмотні) могли «читати» Святе Письмо, усвідомлювати важливість віри. Різноманітні фрески, ікони та мозаїки на золотому тлі створювали магію світла, своїм мерехтінням викликали почуття піднесеності, що посилювало божественність інтер'єру. Посилена емоційне сприйняття монументальний спів – псалми, гімни тощо, що звучав під час богослужіння. Так мистецтво через художні образи впливало на людську душу, формувало світогляд.

Визнач ознаки, характерні для будівель на сайтлинах. Порівняй візантійські споруди й будівлі епохи античності.

3

Образи мозаїк, фресок та ікон були символічні. Їх абсолютна безтілесність, підкреслена плоским, несоб'єсним зображенням, плавною ритмічною ліній та благородною гаммою фарб, переконувала у святості зображуваного, належності до небесного світу. У великих мигдалоподібних очах зображуваної особи, які дивляться поза глядача або крізь нього, відчувається духовність. Це дає ілюзію спілкування, враження, що під час молитви ти можеш бути почутим / почутию вищу істоту.

Мозаїка церкви Сан-Вітале в м. Равенна (Італія)

Мозаїка ангела із церкви Успіння в м. Нікея

Базиліка Сан-Вітале в Італії – пам'ятка візантійського мистецтва в Західній Європі, яку внесено до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Здійсни віртуальну екскурсію до цього храму, вислови припущення, як впливало оздоблення інтер'єру споруди на емоції, думки вірян. Уяви та розкажи, як середньовічні глядачі сприймали таір релігійного мистецтва й розгадували його символічну мову.

Равенна: Базиліка Сан-Вітале (<https://cutt.ly/W6Tz4v3Y>, фрагмент).

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. У візантійському мистецтві було визначено суворі правила та прийоми написання ікон. Це – візантійський іконографічний канон, який застосовується й донині.

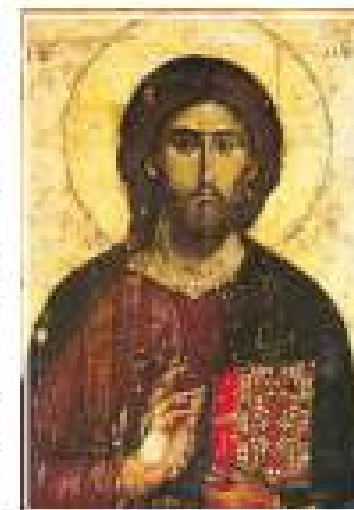
У цьому визначено:

- композиції і сюжети Святого Письма, що допускаються в іконописі;
- особливості зображення зовнішності всіх святих, одяг, позу, у яких їх слід зображувати (наприклад: фігури вигнуті угору; овал обличчя подовжується, погляд – суворий і відчужений, усе тіло, крім обличчя та рук, ховається під складками одягу тощо);
- символіку кольорів (золотий – Божественне світло, білий – чистота Христа, зелений – життя і багаторість тощо).

Святих зображують на тлі, а порожній простір заповнюють написами – ім'ям святого, уривками тексту Святого Письма.

Визнач канон візантійського мистецтва на поданих на сторінці ілюстраціях.

Ісус Христос Пантократор

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Найвідоміша пам'ятка візантійської архітектури – собор Святої Софії в Константинополі (нині – мечеть Айя Софія) вражає своєю величиною, красою і розкішністю. Український художник О. Гринченко так описав свої враження від цієї культової споруди: «Яка архітектура! Ритм заокруглених ліній підносить нас вище й вище; гладке і м'яке в цю божественну центральну сферу, широку, як саме творіння, як баня зоряного неба. Не дивуюся стародавнім людям, які приїжджали з-за далеких морів і гір, з-понад тисячі верст, щоб поглянути на славу церкви».

Ознайомся з медіатекстами. Як, на твою думку, впливають на вірня особливості архітектури собору? Поміркуй, які функції виконують архітектори під час спорудження, наприклад, храму. Що вони мають передбачити, врахувати перед початком і в процесі будівництва?

Собор Святої Софії в Константинополі (<https://cutt.ly/eYXGMRE>, <https://cutt.ly/UeYXHzZg>).

Собор Святої Софії. Екстер'єр та реконструкція

2. Для організації художнього простору візантійські майстри не користувалися звичною нам перспективою. Вони зображували предмети ніби у «загорнений перспективі»: фігури і предмети, що перебувають на віддалі, зображували в більшому масштабі, ніж передні, що посилювало безпосередній контакт із глядацькою аудиторією. Візантійський художник не працював з натури, пейзажне тло й зображені елементи архітектури відтворювалися умовно та узагальнено. З предметів побуту візантійські майстри найчастіше зображували трон, стіл, а також книжку, свії, чашу.

Що незвичайного в композиції твору? Чи зміниться вона, якщо написати її за правилами лінійної перспективи? Поясни.

Евангеліст Іоанн

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ (середня робота)

У вільний час створи імітацію мозаїки за мотивами мозаїки «Птахи» візантійської доби.

Мозаїка візантійських майстрів (фрагмент)

Чеклист творчої роботи:

- Використовуй штампів з гумки чи картонні: квадратні, прямокутні, трикутні, круглі тощо в основі. Для кожного кольору потрібен окремий штамп.
- Продумай колорит майбутнього ескізу. Підготуй фарби та утвори потрібні відтінки кольорів на палітрі.
- На папері намальовуй контури ескізу мозаїки.
- Відбитками від штампів по формі зображення познач його обрис, потім заповни внутрішню частину.
- Твоє заповнені відбитками контрастного кольору.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які особливості зображення образу людини сформувалися в образотворчому мистецтві Візантії? Чому?
2. На відміну від античної архітектури, де, насамперед, цінувалося створення відомого екстер'єру, у візантійському зазвичай великого значення набуло оформлення внутрішнього простору споруди. Чим, на твою думку, зумовлена більша увага митців до художнього оздоблення інтер'єру храму, ніж до екстер'єру?
3. Окресли ознаки візантійського стилю: ознайомся з медіатекстом та високреми художні ознаки, характерні для мистецтва Візантії (<https://cutt.ly/pj5bWJ>).

РУСЬ-УКРАЇНА – МОГУТНІЙ ВІЗРЕЦЬ НАШОГО МАЙБУТНЬОГО

Завдяки мистецтву можемо поринути в тисячолітнє минуле українського народу, до могутньої держави Русь-України, яка на часів розквіту була найбільшою в тогочасній Європі. Та дослідити, які основи українського мистецтва було закладено художньою спадщиною Русь-України.

Починаю з графіті Софії Київської – унікального літопису, який допомагає дізнатися багато цікавого.

Храм Святого Пантелеймона в м. Галич

Церква Богородиці Гирогощі у Києві

Остромирське Євангеліє. Русь-Україна

Четвероевангеліє. Візантія

Уважно адинаєш через лупу в графіті Софії Київської (<https://cult.ly/6a7zCv0f>) та переконаєшся, що вже в добу Русь-України сформувалися люті ознаки української мови, що відрізняють її від сусідніх, а саме: слова з «и» («іфікація») «інь», «іс» і «іч», вже використовували українську «побудову» слів, активно послуговувалися кличним відмінком і багато іншого, не менш цікавого.

Здійснюю подорож у часі до наших предків – на 1000 років у минуле. Русь-Україна – християнська держава, що успадкувала найкращі мистецькі традиції Візантії. Існує легенда, що наші предки зупинили свій вибір на православному вірі під враженням від величі й розкоші Святої Софії Константинопольської. Тому багато споруд відповідають асерам візантійських катедр. Втім, це не було пряме запозичення: все візантійське творило переосмислювалося, ніби відоміювалося під впливом місцевих традицій.

Наприклад, у літературі – емоційне і пристрасне «Слово про Ігорів похід», що не мало аналогів ні у візантійській, ні у європейській літературі. У церковному живописі з'явилися світські сюжети, а релігійні композиції наповнилися образами реальних людей, побутовими сценами. Овальні куполи (бани) кам'яних храмів свідчать про поєднання дохристиянських традицій спорудження кам'яних (яничницьких культових споруд) і візантійських надбань.

Чи є у твоєї місцевості храми? Поцікався історією їх створення. Схарактеризуй їх екстер'єр та інтер'єр. Порівняй сторінки рукописних книг (їх оздоблення, кольорову гаму, образи). Поміркуй, чи можна їх вважати творами мистецтва.

Музика звучала і в храмі, і в повсякденному житті суспільства. Основою християнського богослужіння в соборах із часів Русь-України є *літургія*, яка прийшла з давньої Візантії. Наєпіам (глава) літургії канонічна, тобто виконується за певними правилами, не допускаючи імпровізацій. Їх виконує хор а *сирелла*. Для давньоруської духовної музики характерні знаменні розспіви (від назви знаків для напису музики – «знамена»), які поєднали особливості візантійської музики та місцевих пісенств. Їх мелодії планш і урівноважені. Первинно вони були одностайними, а згодом перетворилися на багатоголосний спів.

Могутність і повагу Русь-України забезпечувало професійне військо – дружина, які мали велику повагу в суспільстві. Про їхні звитяги дізнаємося з літописів, героїчних пісень та епічних-ліній.

Пісня-молитва, бойова спів-тан давньоруських ратників «З нами Бог» (<https://cult.ly/6a7zV30f>). Микола Лисенко, Олександр Ковальський. «Молитва за Русь-Україну» (<https://cult.ly/6a7zNM0f>). Sviatoslav Puzh (a) (<https://cult.ly/6a7zME30f>).

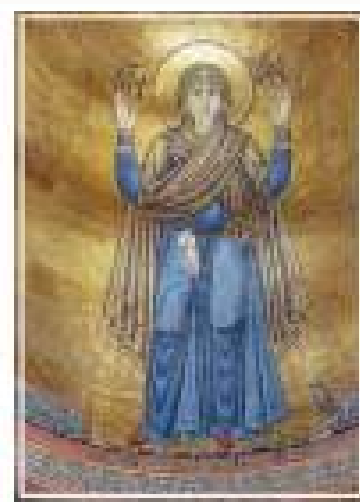

Схарактеризуй давню пісню-молитву. Якими новими для тебе образами наповнено відеокліп «Молитва за Русь-Україну»? Вислови свої думки щодо твору «Русь іде».

Народні свята і забави вільного люду на Русь-Україні відбувалися за участі мандрівних артистів, найбільш відомих як *ескоморохи* (ігриці). Вони були універсальними артистами – акторами, музикантами, співаками, танцюристами. Водночас кожен мав певну спеціалізацію: гудець – співак, плясець – танцюрист та музикант: свирець або свирильник, сопільник, трубиник, дудар тощо. На майданях, серед вулиць, на ярмарках просто неба, вони реалізували комедійні вистави, іноді імпровізовані, викликаючи значальні зацікавлення, за якими періодично з'являлися, наспідали на обличчя маски та грим.

Середньовічні мелодії України-Русі (<https://cult.ly/6a7z0MEF>).

Богоявитель Оранта Софії Київської

Запис знаменного розспіву

Повість минулих літ

Ескоморохи «Київський псалтир»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Софія Київська. Загальний вигляд та реконструкція

1. Собор Святої Софії в Києві було зведено за часів князя Ярослава Мудрого (початок 1000 років тому!). Ця грандіозна споруда увінчана тринадцятьма золотими баштами. Будівля – це складний архітектурний ансамбль, створений за канонами християнських споруд. Відзначає золотом мозаїк його центральний алтар із величезним образом Богоматері Оранти (с. 29), а також фресковий живопис із численними постатями святих. До нашого часу збереглися емальовані мозаїки та стародавні фрески храму. Їх сюжети відбивають не тільки біблійні історії, але й світське життя: портрети княжої родини, сцени полювання, фігури епохотів, тварин тощо.

Поміркуй, чому Софійський собор у Києві (https://bit.ly/3s53X07) вважають зразком поєднання візантійського стилю і місцевих традицій.

2. Епоха Русі-України ознаменувалася розквітом художніх ремесел, серед яких особливе місце зайняла обробка металів, зокрема ювелірна справа. Прикраси були поширені навіть серед чоловіків. Такі вироби, крім краси, слугували ще й оберегами, а деякі мали ритуально-обрядовий характер.

Вислови свої думки щодо прикрас. Чи можна побачити подібні форми, мотиви сьогодні? Поясни.

ПІСНЯ ПРО КИЇВ

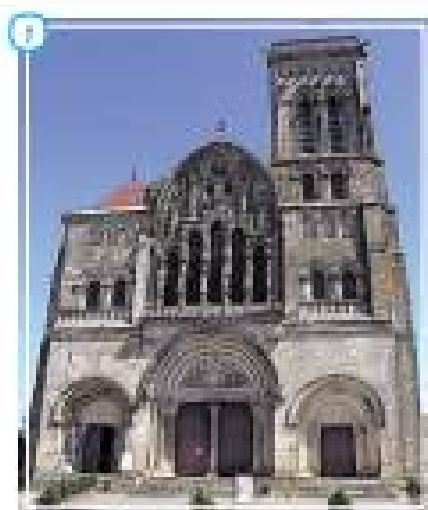
Музика І. Шамо вірші Д. Луценка

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які риси візантійського стилю успадкувало мистецтво Русі-України? У чому оригінальність цього мистецтва?
2. Що завдяки мистецтву ми можемо дізнатися про наших предків? Наведи приклади.
3. Склади кросворд на тему «Мистецтво Візантії та Русі-України», використавши слова: знамена, ікона, храм, фреска, літургія та ін.
4. За бажання:
 - Створи мультимедійну екскурсію. Орієнтовні теми: «Подорож до двох Великих Софій – Константинопольської та Київської»; «Шевари книжкової мініатюри»; «Мозаїки – вражаючий кам'яний живопис» тощо.
 - Чи відомо тобі, що Реймське Євангеліє (його кирилична частина), на якому присягали всі французькі королі, написано в Києві (11 ст.)? Саме майбутня французька королева Анна, дочка князя Ярослава Мудрого, привезла цю частину книги до Франції. І це, по факту, єдина книга, що збереглася з бібліотеки Ярослава. Анна, як і всі діти князя Ярослава, була освіченою і володіла декількома мовами. Є ще багато невідкритих сторінок нашої історії, якими маємо пишатися і доносити світу! Досліджуй тему «Держава Русь-Україна: повага, шана, гордість нащадків».
 - Створи презентацію «Музичні інструменти Русі-України»: добери аудіо- та відеоматеріали, систематизуй їх та презентуй.

Церква Ла Маблен у Везелі.
Франція: 1 – екстер'єр; 2 – тимпан

МІЙ ДІМ – МОЯ ФОРТЕЦЯ

Чи відомо тобі, як виглядало середньовічне місто? Здебільшого ми уявляємо, що міста мають велику кількість населення та значну територію. Втім, у середні віки кількість містян була невеликою. Міста були обнесені високим муром, і потрапити до них можна було тільки через брами, що ретельно охоронялися. Чому? Тому, що в ті часи велися постійні міжусобні війни, тож була потреба в захисті та обороні (містян, селян). І гасло «мій дім – моя фортеця» різною мірою впливало на архітектуру особливості як світських, так і культових споруд. Такий стиль у мистецтві отримав назву романський (від лат. *romanus* – «римський»).

Тож переберімося подумки на 500–600 роки тому в Західну Європу і завдяки мистецтву уявімо себе людиною того часу.

Середньовічне місто майже завжди мало виразний центр – ратуша, ринкова площа й собор. Будівля романського собору, витягнута у плані у вигляді латинського хреста, уособлювала модель світу й відбивала католицьку ідею «хрестного шляху» страждання й спокутування гріхів. Головний фасад собору оздоблювали арками (двері, вікна), одно-дво-триприсередними аркадами, рельєфами та круглим вікном-трояндою. Католицька церква мала величезний вплив на світотеплий і життя середньовічної людини, тому в ці часи існувало багато монастирів.

Собор Санта Марія Ассунта (Паванський собор). Італія (<https://bit.ly/ReTm1C0>).

Що спільного, а що – відмінного у спорудах на сайлинах? Знайди підтвердження їх охоронного призначення. Схарактеризуй скульптурний декор екстер'єру та інтер'єру храмів.

4

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. Романський стиль найяскравіше виявився в архітектурі.

Основні типи романських споруд:

• церкви та собори; монастирі, замки і фортеці.

Характерні ознаки:

• монументальність (щоб підкреслити могутність феодала або церкви) і функціональність (вітне призначення споруд);

• масивні стіни, вузькі малі вікна, високі вежі, круглі арки (для вікон, дверей, склепінь тощо);

• в оздобленні і формах – суворая простота, асиметрія об'ємів, монолітність, лаконічність, відсутність пишних прикрас, переважно скульптурне оздоблення.

Якщо храм уособлював фортецю Бога, то замок був цитаделлю феодала. Замки та фортеці з потужними оборонними стінами будували на височині (скелі або пагорбі) чи в закрутах річок, на островах або в інших малодоступних місцях. Велике значення в обороні замку мали фортечні вежі – високі, із шатровими вершинами, спочатку квадратні в плані, а потім – круглі, що сприяло кращому радіусу обстрілу під час захисту від ворога. На території замку розташовувалися житлові приміщення, церква і високі будівлі-вежі дозжон. Інтер'єри прикрашали мисливськими трофеями, зброєю, зокрема мечами, щитами, списами, військовими металевими обладунками. Замки були не дуже зручними: у них було тепло й холодно, провітали протяги; приміщення освітлювали смолохвилями.

Замок Боузов. Чехія

Замок Крідінштайн. Австрія

Визнач спільні риси в архітектурних спорудах на території сучасної України та Європи.

Кам'янець-Подільський замок

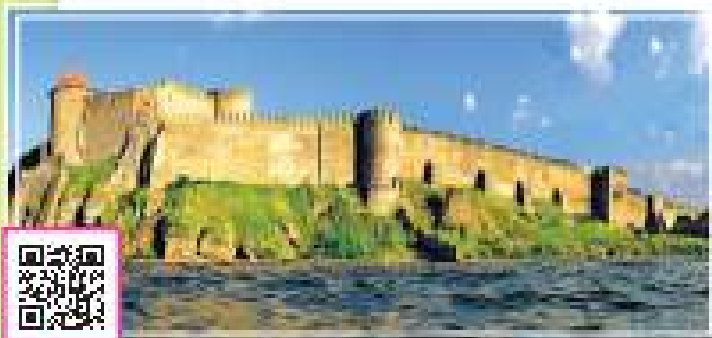

Замок «Паланок». м. Мукачеве. Закарпаття

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. На теренах сучасної України збереглося чимало замків, фортець, що свідчать про тісні зв'язки Русі-України та Європи загалом. Місцеві традиції знаходили своє відображення в індивідуальному вирішенні архітектурних композицій: відкриті планування, роль донжона часто виконувала дзвіниця або церква, оточення системою валів, ровів, палисадів, органічно вписане у ландшафт, – особливості романської архітектури України.

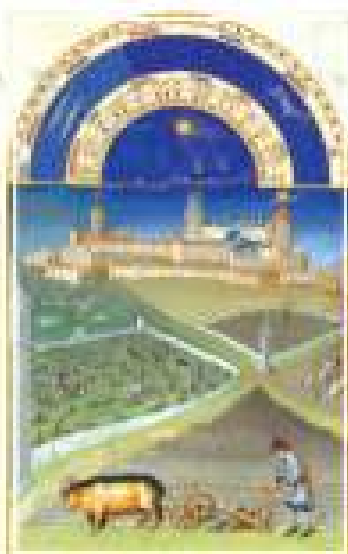
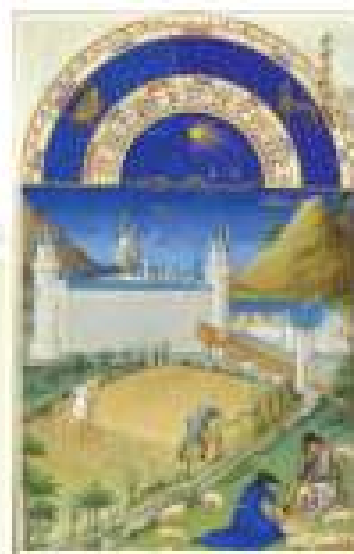
Білогород-Дністровська фортеця. Загальний вигляд
(<https://cut.ly/Wj0325V>)

Хотинська фортеця
(<https://cut.ly/jeTdyUng>)

Схарактеризуй історико-архітектурну пам'ятку. Визнач риси романського стилю.

2. Робота в групах. Оберіть один з аркушів «Романського часослова герцога Беррійського» (ілюстрації братів Лімбургів). Обговоріть, який, на вашу думку, місяць року відтворено. Чому ви так вважаєте? Про що ще може «розповісти» ця сторінка?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ (групова робота)

Створіть ігри-пазли з архітектурними пейзажами із зображеннями романських споруд.

Чекіст творчої роботи:

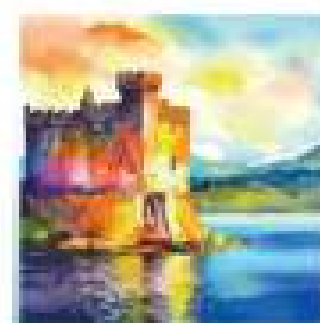
- Уяви романську споруду.
- Логічно лінійно наміть загальну форму та частини.
- Уточни форми елементів будівель. Промалюй світлотіньове відношення.
- Виконай роботу в кольорі в обраній художній техніці.
- На основі малюнка за бажання можеш створити онлайн-гру «Пазли», завантаживши зашифрований малюнок у безкоштовний додаток (<https://cut.ly/jeTdyUng>).
- Поекспериментуй з різними рівнями складності.

Варіанти 1–3

Варіант 4 та гра «Пазли» на основі власного малюнка.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які особливості архітектури романського стилю і чим вони зумовлені?
2. Великий скульптор, прекрасний знавець каменю Опуст Раден назвав романську епоху «важким мовчанням». Поясни, як ти це розумієш.
3. Спробуй уявити себе людиною середньовічного міста: розкажи про свої думки, почуття, мрії.
За бажання досліджуй:
 - історію одного з українських замків чи фортець;
 - зниклі міста-фортеці: Тустань, Чуфут-Кале та ін.

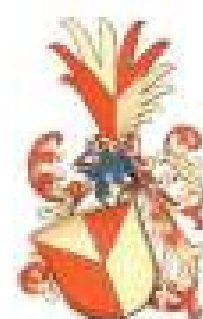
ЕПОХА ЛИЦАРСТВА ТА РОМАНТИКИ

Джон Вотермаус.
Тристан та Ізольда

Йоханнес Вермер. «Наблюдения
Астронома» (кін. 19 ст.)

Епоха середньовіччя – це не тільки часи постійних війн між феодалами та володарювання християнського вчення, але й доба доблесних лицарів і романтики. Лицар – воїн, який був захисником тих, хто цього потребував. Лицарями були майже всі знатні люди – від неможливих воїнів до королів. Якість лицаря вимовляли з дитинства. Лицарський кодекс честі передбачав бути хоробрим, вірним Батальйону, власному слову та обов'язку. А також володіти витонченими манерами, бути освіченим, великодушним, благородним, віддано служити Прекрасній Дамі. Ідеалом лицарства був святий Георгій Побідоносець, який уособлює доблесть, віру та непохитну силу.

З легенд про короля Артура, Робіна Гуда, Тристана та Ізольду й інших ми дізнаємося про життя та подвиги доблесних лицарів.

Київ «Перший лицар» (<https://cutt.ly/kyiv1stKn>), фестиваль «Срібний Татош» у селі Чинадієво (реконструкція, <https://cutt.ly/NeYXVCoB>), ERA, Atempo (<https://cutt.ly/NeSOForB>).

Яку інформацію містять твори про життя лицарів?

Яскраві середньовічні промоністи герби, зокрема шляхетські (лицарські), родові та окремих осіб), візуально через певні зображення презентували ім'я носія, його досягнення. Їх зображували на прапорах, хоругвах, монетах, печатках, документах тощо.

Це «візитівки», своєрідні «обличчя» роду, який представляв лицар. Знаки на лицарських щитах мали різноманітну форму: прямокутника, квадрата, ромба, трикутника. Із часом зображення набули символічного значення: вони «розповідали» про подвиги, заслуги чи певні якості.

Розглянь зразки гербів. Зверни увагу на їхню форму, кольорову гаму. Поцікався, про що можуть свідчити їх зображення.

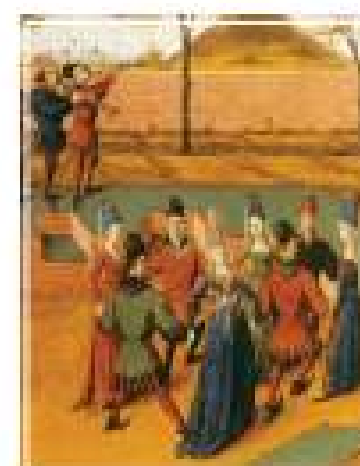
МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. Лицарське життя знайшло відображення у творчості мандрівних музикантів – трубадурів, труверів (у Франції), мінезингерів (у Німеччині) тощо, які складали виступні вірші під музику, ходили від замку до замку й співали на честь сеньйорів та їхніх дам. Їхнє мистецтво пов'язане переважно з любовною лірикою. Популярним жанром була канцона. В Італії виник музичний жанр серенада: прекрасний спосіб висловити своє кохання та ніжність. В Іспанії пісні мандрівних музикантів про кохання романською мовою отримали назву «романси». У ці часи виник музичний жанр – балада. Спочатку – живий танець у супроводі бубна та співу. Згодом – розповідні, ліричні твори з динамічним сюжетом і наявністю конфлікту. В основі змісту балад були історії з життя героїв, драми кохання, подвиги, часто з казково-фантастичними рисами.

Франц Шуберт. Серенада (Робертіно Ларетті, <https://cutt.ly/ueVdaPz>, <https://cutt.ly/DeYXCD2f>), Валентин Сильвестров. Цикл «Тиха музика», Нічна серенада (<https://cutt.ly/NeYXx25Q>), Glenn Miller. «Місячна серенада» (<https://cutt.ly/FeYXZaPa>).

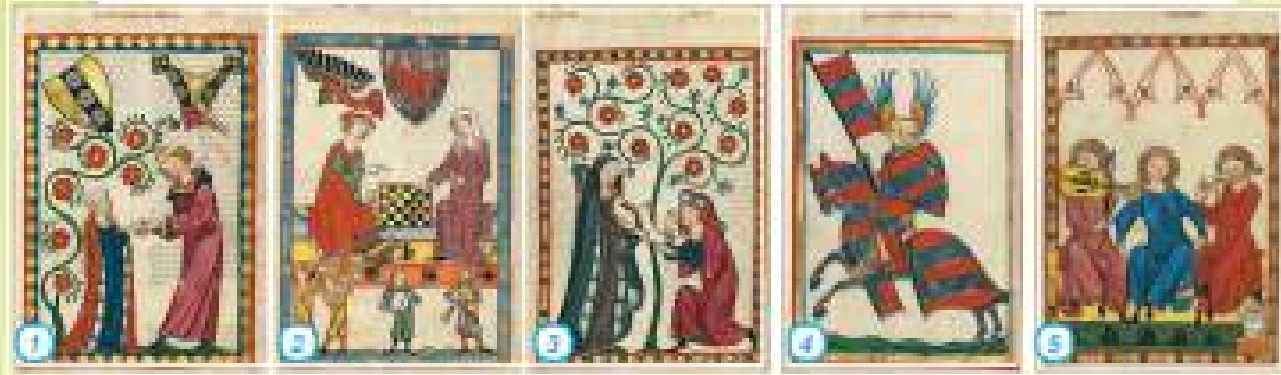
Схарактеризуй серенади, написані в різні часи. Визнач спільні музичні риси. Поміркуй, чому цей жанр є популярним упродовж століть. Які, на твою думку, музичні інструменти зображено на ілюстраціях?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. «Манесський кодекс» – один з найвідоміших ілюстрованих рукописів середньовіччя, цінне історичне джерело відомостей про лицарські обладунки перших десятиліть XIV століття. У кодексі зібрано вірші середньовічних поетів, ілюстровані їхніми портретами в одязі геральдичних кольорів. Сюєти героїчних битв, полювання, загалом тогочасне життя – усе це відбилися в шедеврах середньовічної книжкової мініатюри.

Які моменти життя людей часів середньовіччя відтворено в ілюстраціях? Що можна дізнатися з них?

Старинні «Манесський кодекс»

2. Для турнірів і боїв у лицарів були спеціальні обладунки. Поверх білизни одягали кольчугу (кольчужні сорочку, штани, рукавиці й шолом з коміром) та пластинчасту броню. Голову захищав великий металевий шолом. Кольчугу виготовляли з тисяч залізних кілець, подвійний яких створювало малюнок, що трохи нагадував а'ялальний. На підміву від важкого й неговоритного лицарського збрания, одяг Прекрасної Дамы підкреслював тендітність жіночки – відокремлені лінії сукні, головний убір, вузький та відокремлені шовк вузла. Одяг виготовляли з грубого сукна в подвійній з тонкими прозорими вказівками.

Обговоріть особливості одягу людей на ілюстраціях підручника.

Середньовічні костюми. Німеччина 14 стол.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ (групова робота)

Організуйте «костюмерну майстерню». «Жіночі стелі» розробляє колекцію одягу за середньовічними мотивами для Прекрасної Дамы, «чоловічі» – моделі одягу для лицаря.

За бажання створіть ліричну мелодію або реп-композицію за мотивами віршів Бертрама де Борна (1) та Вальтера фон дер Фогельвейде (2):

1. До серця лицар той мені,
Що, першим князювавши у вій,
Летить безстрашно на коні,
Запалює лагін мей снів
Вдаваю п'яниною.
2. Я тайї в дні цнети й дні біди.
Нікого лишого не жда.
Тебе замкнув я в могому серці,
А ключик зник, хто й зна куди.
Лишайся в серці на завжди.

Розучи і виконай пісню «Кажка про кохання» (музика та вірш Наталії Май, <https://cut.ly/5eYXKB8a>). Поміркуй, чи можна її зарахувати до жанру балади. Поясни.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Хто такий лицар? Схарактеризуй «кодекс лицарської честі».
2. Як музичні жанри сягають своїм корінням в епоху середньовіччя?
3. Чи хотілося б тобі промайнути крізь час і опинитися на певний період у середньовічному місті чи замку? Поясни свої вподобання і застереги.
4. За бажання досліджуй:

«Образ лицаря і сучасні логотипи»

Серед логотипів сучасних відомих торгових марок трапляється зображення лицаря. Таким є з 1901 року логотип британської компанії Vauxhall – виробника одягу, аксесуарів та парфумів класу «люкс». На ньому – лицар в обладунках, на коні і з прапором, на якому написано Proclaim («Уперед»).

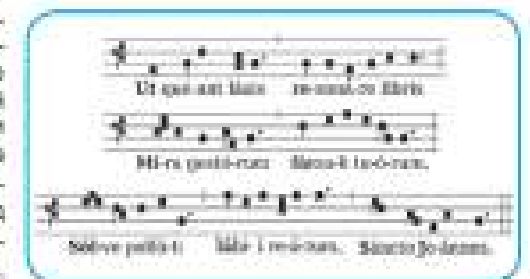
Зображення лицаря розміщено й на логотипі автомобільного фестивалю «Antiky 500+» – перегонів для водіїв унікальних машин з двигунами потужністю понад п'ятсот кіловатт сил, що проводиться з 2009 року. Поцікався іншими логотипами із зображенням лицаря. Поміркуй, чим пояснюється такий вибір.

«Твори кінематографу про епоху лицарства: найвідоміші / найтитлованіші / найкращі»

Створи рейтинг власних уподобань. Дізнайся, зйомки яких кінотворів відбувалися на території реальних замків і фортець, зокрема українських.

«Сучасна нотація від часів середньовіччя».

Гайдо д'Ареццо – один з найбільших реформаторів у музичній практиці середньовіччя. Саме він увів систему солмізації: чотирилінійний нотний стан і ключ. Це створило передумови для точного запису музичних творів і лягло в основу сучасної нотації. Гайдо д'Ареццо придумав значки для позначення звуку: ноти (від лат. «знак»). Він також увів назви нот, які практично без змін дійшли до сьогоднішнього. Досліджуй, як же називали ноти за часів Гайдо д'Ареццо.

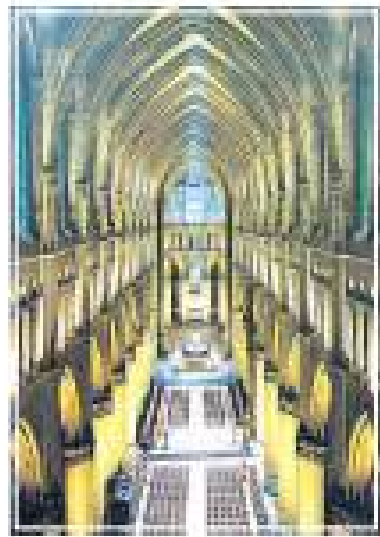
АРХІТЕКТУРА, ЩО ЛИНЕ ДО НЕБЕС

У Західній Європі в часи середньовіччя бурхливо зростали й розвивалися міста. Щоб умістити якнайбільше вірян-містян, потрібні були зміни в архітектурі соборів. Адже в часи, коли церква мала величезний вплив на життя кожної людини, собор був осередком як церковного, так і світського життя. Поряд з богослужінням у ньому влаштовували богословські диспути, розігрували містерії, тут відбувалися збори городян.

Тодішні архітектори активно працювали над винайденням нової системи й техніки будівництва, прагнули надати конструкції споруди простору, водночас вирішуючи завдання відтворення величної божественної краси храму.

Бургоський собор, Іспанія

Реймський собор, Франція.
Інтер'єр

Доліючи м'яккість кам'яної товщі, нарісав будівель міських соборів почав поступово «розростатися» вгору, на нечувану в ті часи висоту. Масивні стіни стали легшими завдяки спеціальним каркасним конструкціям. Водночас м'яккість будівель значно зросла: собор візюно вміщував усе населення певного міста. Традиційні настінні розписи та мозаїки замінили вітражі у величезних віконних прорізах храму, а інтер'єри та фасади споруд сповнилися витонченою красою та чистотою завдяки декоративним прикрасам та великій кількості скульптур. Масивну стіну зберіг лише головний фасад із великим вітражним вікном-«троняною». Цей стиль в архітектурі з часом отримав назву **готичний**. Такі собори почали будувати у Франції, а потім по всій Європі. Вони вирізнялися висотою, м'яккістю, багатим надвищним декором. Собор мислився транслятором знань (переважно богословських), які віряни отримували не тільки з проповідей, але й із зображень вітражів, скульптурного наповнення храму. Він утілював символ Всесвіту, урочисту велич, піднесеність і владу божественних сил над людиною.

Культові споруди в готичному стилі (<https://cutt.ly/QeSeRXin>).

Опиши характерні ознаки архітектурних споруд у готичному стилі. Що відрізняє їх від інших знайомих тобі споруд?

Міланський собор

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Готичний стиль найбільше вплинув на архітектурі та скульптурі. Його прикметною рисою є винайдення нової каркасної будівельної конструкції, що й робить ці собори легко впізнаваними. Завдяки їй будівлі досягали грандіозних розмірів, найвищою для свого часу висоти. Вони були дуже міцними й водночас видавалися легкими, немов сплелися з мереживом. Усі елементи стилю підкреслюють аеронавигальні: шпалери башти, гострі стрілочасті арки, стрункі вертикальні стовпи в інтер'єрах; великі вітражні вікна; багато скульптурне оздоблення.

За зображеннями соборів на с. 40, 41 доведи, що вони представляють готичний стиль у мистецтві.

Страсбурзький собор

У готичній скульптурі не розглядалася як самостійне мистецтво. Вона була тісно пов'язана з архітектурою і покликала не тільки прикрасити храм, але й бути об'єктом поклоніння (разом з іконами) та нести інформацію (як і зображення вітражів). Це – енциклопедія знань та уявлень про світ середньовічної людини. Образи скульптурних та вітражних композицій – Ісус Христос, Діва Марія, королі, правителі, святі, ангели, демони, химери, тварини тощо. Провідні теми – гріхопадіння і спокута, материнство, мучеництво, жертвова стійкість людини. Усе підпорядковано християнському вченню і строгим правилам зображення сакральних фігур.

Вітражі готичного храму – особливе диво. Якщо дивитися на будівлю зовні, вони здаються абсолютно тьмяними й невражливими. Їх практично неможливо помітити, оскільки темне скло майже зливається зі стінами. Але варто лише зайти всередину, як підкривається вся краса мистецтва кольорового скління: під яскравими сонячними променями скло вітражів починає світитися, наповнюючи простір собору майстерно дібраними кольоровими перебівами.

Скульптура Реймського собору

Вітраж каплиці замку
Ебравимович

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

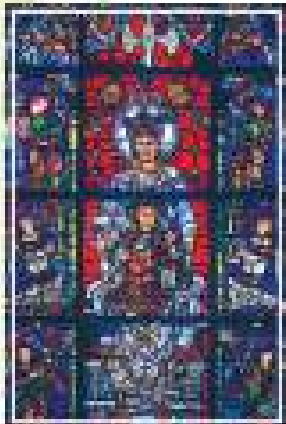

1. Шартрський собор у Франції (собор Нотр-Дам) – одне з найвидатніших творів готичної архітектури і християнської культури середньовіччя. У Шартрському соборі майже повністю збережено вітражне оздоблення: 125 прямокутних вікон і 50 великих і малих вікон-троянд загальною площею близько 2 тис. кв. м. Багато скульптурне оздоблення (зовні та інтер'єр) налічує загальною близько 10 тис. скульптур. Статуї прикрашають не тільки портали й галерії, їх також можна знайти на покрівлі, карнизах, під склепінними капел, на кручених сходах, навіть на ринках і колодах.

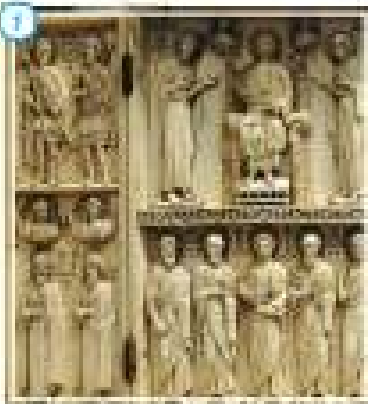
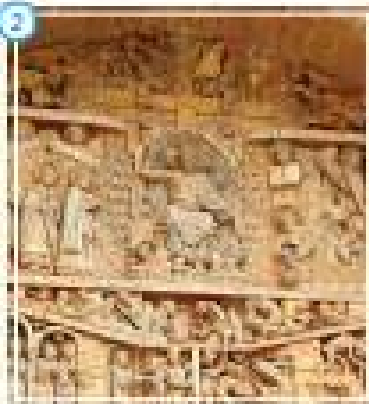

Як досягається синтез мистецтва у готичному храмі (<https://cut.ly/5eSnyKY8>, <https://cut.ly/5eT7MA77>)? Поміркуй над словами Фоми Аквінського, філософа й богослова 13 ст., який вважав красу сумною, поєднанням трьох властивостей: цілісності, пропорційності та славя. Чи суголовна ця думка твоєму враженню від готичного собору?

2. Образи готичної скульптури поступово набували емоційності, динамізму й індивідуальних рис, долаючи середньовічну стриманість, статичність і відстороненість. Порівняй купілові скульптурні зображення візантійського, романського та готичного стилів.

Шартрський собор. Екстер'єр, вітраж, скульптура

1 – Триптих, Візантійське, 10 ст. (фрагмент); 2 – Церква абатства Сент-Флу, Тимпан; 3 – Мінорський собор, Двері

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

Намалюй ескіз вітража для декору сучасного приміщення. Поцікався можливостями виготовлення вітражів у домашніх умовах. Запропонуй варіанти оздоблення вітражами приміщення (однієї з кімнат удома, власної кімнати, актовий чи спортивний зал тощо).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому відмінність романської та готичної архітектури?
2. Визнач основні характеристики споруди в готичному стилі.
3. Доведи, що готичний собор сприяв долученню християн до віри.
4. За бажання дослідж:
 - Здійсни віртуальну екскурсію до собору Паризької Богоматері, Шартрського або інших соборів, створених у готичному стилі. Як утілено синтез мистецтва у храмі? У чому магія світла в соборі? Яку атмосферу створюють вітражні вікна?
 - Схарактеризуй відомі в Україні споруди в готичному стилі: Львівський кафедральний костел та церкву Святої Єлизавети в Хусті на Закарпатті. Проведи дослідження «Готичний стиль в Україні»: як представлено готичне мистецтво (або його елементи), характерні риси. Поцікався, можливо, там, де ти живеш, збереглися такі пам'ятки архітектури. Досліди історію їх створення та існування, збереження культурної спадщини середньовіччя.

- Ознайомся з матеріалами ВШО «В клас. Мистецтво. Мистецтво Середньовіччя: готична архітектура».
- Переглянь всебітньо відомий мюзикл «Собор Паризької Богоматері» (композитор Рікардо Кочченте).

КОЛОРИТИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Твори середньовічного мистецтва несуть цікаву інформацію про свою епоху. Вони можуть допомогти зрозуміти багатогранність творчості середньовічної людини, її погляди, переживання та цінності. Як тобі відомо, для людини того часу, глибоко релігійної, храм був місцем єднання з Богом. Цьому сприяли краса й багатство просторових форм і ритми архітектури. Особливий вплив мало оздоблення інтер'єрів у візантійських і романських храмах: аркади, багатство ікон, розписів, мозаїк. У готичних – грандіозний алет могутніх склепін, краса «наміста» з рельєфів і статуєток та майже чиста кольорова підлога.

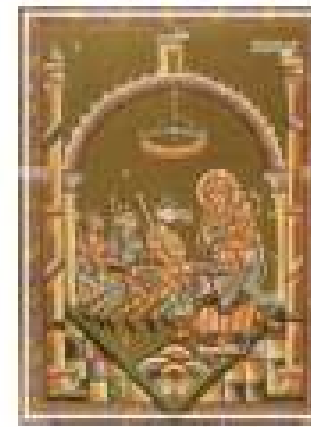
Загальне емоційне враження від краси храму посилювало під час літургії звучання музики, що линула у височині. Тимчасом як у храмах візантійського (православного) обряду лунала вокальна музика (спочатку одностайна, а потім багатоголосний хорівний спів), у католицьких храмах Західної Європи, крім вокального співу (григоріанський спів або григоріанський хорал), звучав орган. Цікаво, що для фіксації церковних співів почали використовувати квадратний нотопис (1, 2).

Візантійський нотопис «Христос Воскрес» (<https://cutt.ly/3eSe3dHq>).
Григоріанський хорал Те Деум (кінця 9 ст.) (анковець Дмитро Суботенко, <https://cutt.ly/3eSe3dHq>).

Порівняй виконання: характер музики, анковецький склад. Як емоції впливають на кожну твір?

У середньовіччі інтенсивно розвивалося мистецтво рукописної книги, що була унікальним твором і вважалася предметом розкоші (<https://cutt.ly/3eSe3dHq>). В епоху готики книжкова мініатюра набула особливого розвитку. Шрифти, якими писали книжки, ніби віддзеркалювали стиль – надокремленість літер, прагнення до вертикалі. Книжки писали не тільки релігійного, а й світського змісту. Їх пишуть оздоблювати ілюстраціями та іншими декоративними елементами. З'являлися й унікальні твори – за розміром і формою. Наприклад, молитовник «Кодекс Ротундус» (3) та пісненик «Chansonier de Jean de Montchenu» (4).

Вашардський кодекс

Часослов Катерини Ковської

Як порівняти з книгами, створеними в романському стилі, якому були характерні алегорична мініатюра й символічний орнамент, готичні книги оздоблені динамічними персонажами, з витонченою елегантністю, стрункими силуетами та складками в одязі. З'являються квітучі декорації (рослинні візерунки, стебла, листя і квіти), які прикрашають ініціали.

Порівняй художнє оформлення середньовічних книг (романського та готичного стилів): зображення образів та декоративного оздоблення.

Історія одягу з давніх часів до наших днів є ніби дзеркалом, у якому відбивається вся історія людства. Середньовіччя мала набути нових рис, коли панував готичний стиль в інших видах мистецтва: він відобразився і в одязі. Вишуканий смак, мінімалізм і строгість; загострені головні убори; гострі носки взуття; зубчасті краї одягу; струнка нашпурована талія; довгі шлейфи тощо.

За ілюстраціями опиши характерні тренди в одязі тогочасного суспільства. Як елементи одягу тебе приваблюють?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Подіум, що відбувався в середині віку, присвячено відомий французько-німецький мюзикл, створений за мотивами однойменного роману Віктора Гюго «Notre Dame de Paris» («Собор Паризької Богоматері») (композитор – Ріккардо Кончіні, Автор лібрето – Лок Палмондон).

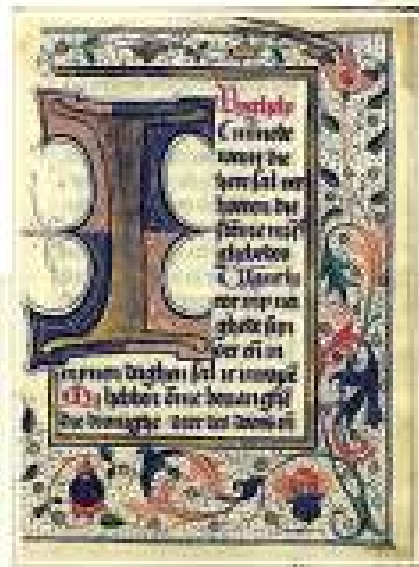
Мюзикл «Notre Dame de Paris»
Bebe (<https://cutt.ly/LeSeIDHU>,
<https://cutt.ly/EeSeIDEN>).

Пригадай, що таке мюзикл, чим цей музично-театральний жанр відрізняється від опери. Схарактеризуй музику та виконання фрагмента мюзиклу. Порівняй виконання.

2. У часи середньовіччя книгу писали каліграфи, а інші фахівці: мініатори, рубрикатори, ілюмінатори оздоблювали її. Художник-мініатор малював попереміж ілюстрації – мініатюри, ініціали; рубрикатор розфарбовував червоном заголовки та окремі рядки «рубрики». Ізгоді ініціал або мініатюру ілюмінували сусальним золотом.

Обговори з однокласниками / однокласницями, чи є подібний розподіл виданих професій під час створення сучасних книжок.

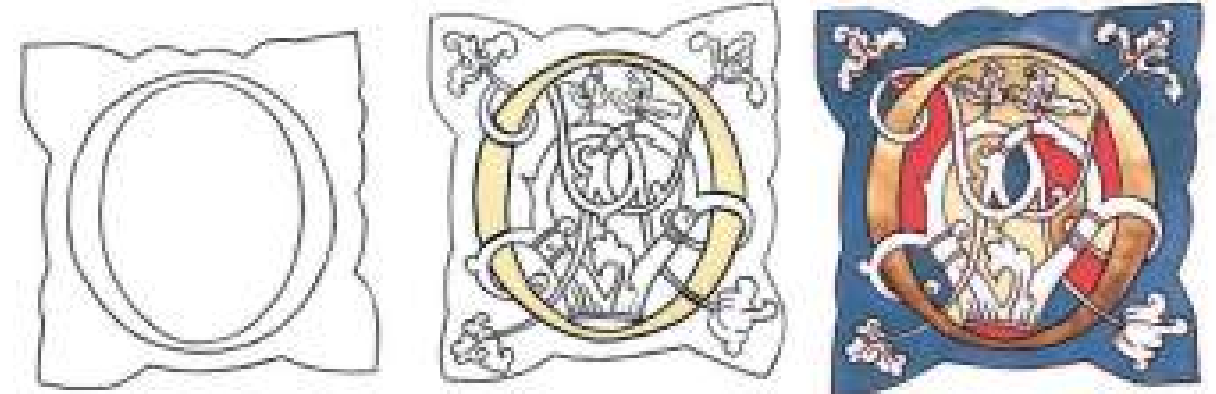
Рукотисні книги епохи середньовіччя

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ (групова робота)

1. Намалюй буквицю в готичному стилі.

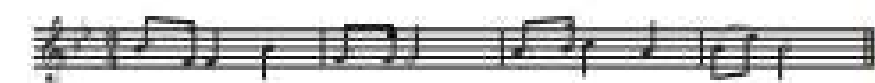
2. У часи середньовіччя в Західній Європі почали відкриватися університети. «Гаудеамус» або «Гаудеамус ігітур» (лат. *gaudeamus igitur* – «Будемо радіти!» або «Веселімося!») – середньовічна студентська народна пісня, яку інші ми знаємо як студентський гімн.

Gaudeamus – гімн студентів (виконує хорово капела КПІ ім. Тараса Шевченка, <https://cutt.ly/LeSeIDHU>).

Спробуй виконати на віртуальному піаніно фрагмент мелодії цього гімну.

«Гаудеамус»
Запис із рукописної книги

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

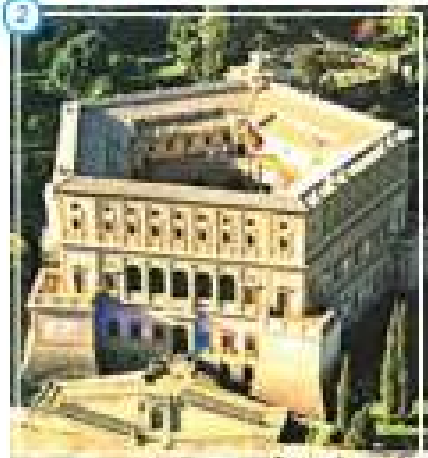
1. Як виявився готичний стиль у різних видах мистецтва?
2. Узагальни особливості мистецьких стилів (візантійського, романського, готичного) епохи середньовіччя.
3. Доведи, що мистецтво мало великий вплив на формування світогляду середньовічної людини.
4. За бажання дослідж:
 - Здійсни віртуальну екскурсію до Музею середньовіччя Клоні (Музей середньовіччя – терин і палац Клоні, фр. *musée du Moyen Âge – themes et hôtel de Cluny*). Опиши, які експонати музею тобі запам'яталися найбільше.
 - Послухай музичні твори, виконані на органі. Розкажи про свої враження.

Оreste Ravanello. Грегорианський альбом (Oreste Ravanello. Album Gregoriano, <https://cutt.ly/4eSOP0Dr>).

ІДЕАЛИ ТА ОБРАЗИ РЕНЕСАНСУ

1. Собор Санта-Марія-дель-Фьоре, Флоренція.
2. Палаццо Фарнезе, Рим.
3. Луїс де Колері. Інтер'єр палацу з елементами парадного інтер'єру.

Після середньовіччя в мистецтві Західної Європи настало гігантське культурне піднесення, азет творчої енергії людства – епоха Відродження (Ренесанс), що тривала майже два століття. Час, коли люди збів знайшли стару есрину, нову загублених есарбів – знали давніх греків і римлян, які запалили вогонь цивілізації до реального світу. Насправді ці зміни відбулися на тлі актившого розвитку капіталістичних відносин, послаблення влади католицької церкви, бурхливого розвитку науки, географічних відкриттів тощо.

На протязі середньовіччя, де в центрі світу є Бог, епоха Ренесансу підносить саме Людину («homo universalis»), силу її розуму, здібності як найвище благо людських істот. Провідна риса цієї доби: людина може розвиватися та досягати нових висот завдяки значенню античного спадку як ідеалу і мірця.

Звернення до зразків античності сукупно з розвитком математики та інженерних наук породило ідею гармонійної досконалості в мистецтві загальною і в архітектурі окремо. Багато нового було створено в цивільному зодчестві: опитного вигляду набули багатопверхові міські будівлі (ратуші, університети, ринки тощо), виник тип міського палацу (палаццо), а також замківської вілли.

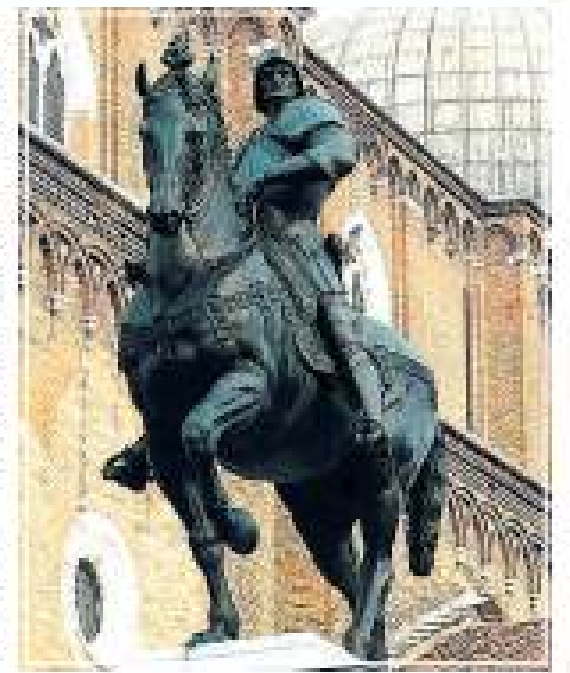
Після тисячолітньої перерви в епоху Ренесансу «відродилося» мистецтво скульптури, зокрема круглої скульптури – таким, яке воно було в античній часів статуї стали самостійними мистецькими творами, їх уже не обов'язково було вписувати в архітектурний ансамбль.

Пригадай, які цінності втілено в давньогрецькому мистецтві. Схарактеризуй культову і житлову будівлі. Чи відчувається в них пропорційність, гармонійність? Поясни. Що відбувається на картині Луїса де Колера? Опиши інтер'єр будівлі та персонажів.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Архітектурі (екстер'єру та інтер'єру) доби Ренесансу властиві прагнення до художньої довершеності, аристократичної цілісності, у якій усе взаємопов'язане. Це виявлялося в домінуванні пропорційності будівлі, симетрії всіх її елементів, відродженні античної ордерної системи, розробці центричного типу будівель з легкодоступним для огляду простором інтер'єру.

У скульптурі мистці епохи Відродження надавали величезного значення водночас красі людського тіла і внутрішньому світу людини, а тому прагнули зобразити її якомога правдивіше, передаючи виключно природні пози й рухи. Наслідуючи природу, реалізм, спостереження за рухами людини, продумана композиція, що базується на подинамі та контрасті різних ліній, – головні риси скульптури Ренесансу.

Епоха Відродження – час великих відкриттів, значущих майстрів та їхніх видатних творів. Саме в цей час художники починають підписувати свої роботи, тобто вони стають підкреслено авторськими.

Андреа Вероккьо. Кінна статуя кондоцьєра Бартоломео Коллеоні. Венеція

Сикстинська капела (<https://cult.ly/jeSeHG/T>).

Як саме скульптору Андреа Вероккьо вдалося передати нестримний поступ грізного воєначальника, який споглядає світ з висоти свого бойового коня? Які емоції, почуття викликають скульптурні твори митців Відродження? Чи реалістично відтворено в них образи? Поясни.

1

2

3

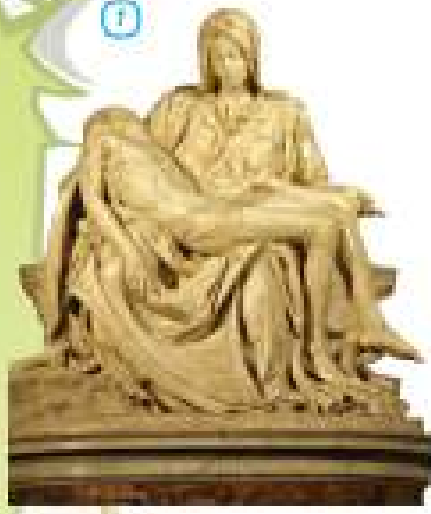

4

Донателло: 1 – Марія Магдалина. 2 – Статуя Іоанна Богослова. 3 – Валеріо Чолі. Муза скульптури на арбінці Мікеланджело. 4 – Мікеланджело Бундуроті. Раб, що рає пута.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1

1. Мікеланджело Буонарроті виявив свій талант в архітектурі, скульптурі, фресковому живописі. Купол собору Святого Петра в Римі, одного з найвеличніших храмів світу, – містечко архітектурної творчості Мікеланджело. Нині це – один із символів Рима.

У скульптурі Мікеланджело – відображення найбільших досягнень скульптури Відродження. Герої генія страждають, розмірковують, радіють. Гідність, краса, туга скорботи матері, яка втратила сина, майстерно підтворені Мікеланджело у скульптурній композиції «Пієта» («Оплакування Христа»). А в статуй «Моїсей» відчуватися сила, могутність духу, мудрість і неймовірна велич біблійного пророка.

Схарактеризуй скульптури Мікеланджело Буонарроті. Порівняй їх із творами античності та середньовіччя. Зверни увагу, як «ожив» під різцем Майстра мармур, ніби допомагаючи відтворити вирази облич персонажів, жести, рухи, складки одягу.

2

2. Відомо, що в епоху Відродження найціннішими скульптурами на італійському артринку були стародавні римські мармурові статуї. І деякі скульптори, користуючись таким попитом, навімисно підробляли свої статуї «під давньоримські».

Обговоріть разом з однокласниками та однокласницями про застереження щодо створення підробок творів мистецтва: з якою метою їх створюють, чи вважаються такі дії порушеннями авторського права? Якими можуть бути наслідки?

Мікеланджело Буонарроті:
1 – Пієта. Рим.
Собор Святого Петра;
2 – Моїсей. Рим.
Базиліка Сан-Петро і Венцелі

Мікеланджело Буонарроті.
Купол собору Святого Петра
в Римі

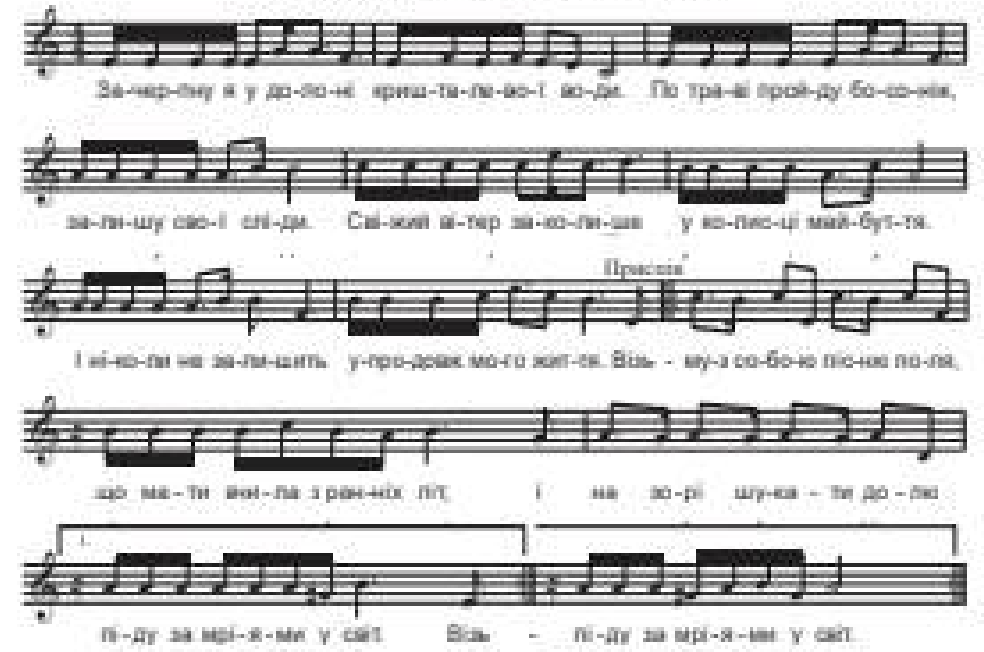

За бажання вичи та виконай пісню (<https://cutt.ly/SeFmYR>).

КОЛИСКА МАЙБУТТЯ

Музика і вірші В. Дроботенка

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- У зв'язку із чим епоха Відродження отримала свою назву?
- Порівняй архітектуру та скульптуру середньовіччя й Ренесансу.
- За бажання дослідж:
 - архітектурні споруди епохи Відродження (я мережі Інтернет) та в місцевості, де проживаєш (можливо, є схожі елементи), зроби колаж із фото та презентуй.
 - творчість видатних митців італійського Відродження;
 - ознайомся з матеріалами ВШО «8 епох. Мистецтво. Мистецтво епохи Відродження: архітектура».
 - Ознайомлюючись із мистецтвом епохи Відродження, продумай тематику і зміст подкастів для популяризації мистецтва й досягнень цієї доби. Подкаст – це серія аудіо- чи відеофайлів, які об'єднують повною ідеєю і поширюються в Інтернеті.

ІДЕАЛИ ТА ОБРАЗИ РЕНЕСАНСУ

Рафаель Санті.
Сістинська Мадонна

Леонардо да Вінчі.
Мадонна Літта

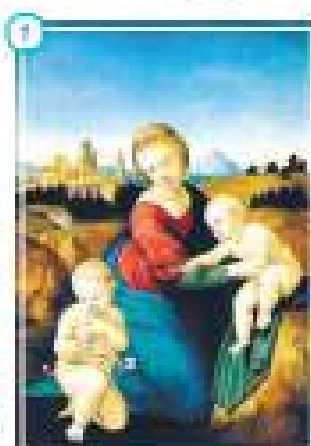
Головною підміною рисою живопису Ренесансу була свобода від суворих обмежень середньовічного мистецтва. Наслідуючи ідеали античності, митці звертаються до міфічних сюжетів поряд із християнськими. Водночас об'єктом уваги художника стає «земна» людина. Відтворюючи ідеал людської особистості, дітячі Відродження підкреслювали доброту, силу, героїзм людини, її спроможність творити навколо себе новий світ. Цінність людини стала визначатися її особистими чеснотами, а не суспільним становищем.

Образотворче мистецтво Ренесансу знаменує максимальне прагнення до реалізму у відтворенні образу. Це виявилось не тільки в поширенні світських зображень, у розвитку портрета і пейзажу або ікон, іноді майже жанровий, інтерпретації релігійних сюжетів, а й у радикальному оновленні всієї художньої системи. Художники стали бачити світ інакше: площинні, ніби безтілесні зображення середньовічного мистецтва поступилися місцем тривимірному, рельєфному, опуклому простору. Митці використовували перспективу, правило «золотого перетину» в побудові людського тіла. Активно розвивався станковий живопис.

До прикладу, зображення прекрасної молодої матері з дитиною ми бачимо на численних малюнках і картинах художників епохи Відродження. У великих майстрів важко знайти абсолютне наслідування незмінному зразку в трактуванні образу Марії. Художники обирають суто людські ситуації, коли обличчя жінок стають то серйозними й зосередженими, то усміхненими, сповненими ніжності, а чарівні немовлята на їхніх картинах зайняті грою або іншими забавами.

Які історії «розповіли» тобі картини? Чи подібні ці твори до ікон? Поясни свої міркування.

Рафаель Санті:
1 – Мадонна Естеразі;
2 – Мадонна з вуаллю;
3 – Сандро Боттичеллі.
Мадонна з енкімою

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. В образотворчому мистецтві епохи Відродження:

- у центрі зображення – людина, яка має реальні риси, індивідуальний характер; водночас творам притаманна піднесена одухотвореність і висока краса зображуваного;
- реалістичне зображення людей, тварин, рослин та архітектурних об'єктів, а також деталізація матеріалів, текстур і тканин; художники ретельно вивчали анатомію, природу та побут, щоб точно передати реальність на полотні;
- розв'язано проблему тривимірного зображення: створено наукову теорію лінійної перспективи, засновану на геометрії та оптиці; художники активно застосовують світлотінь;
- простір перестав бути «плоским», художник продумував його попереду, і в ньому на строгих математичних правилах розміщувалися люди, будівлі, речі;
- поряд із фресками розвивається станковий живопис, а також світський живопис, зокрема жанр портрета, з'являються автопортрети.

Серед плеяди митців Відродження найвидатнішими вважають Мікеланджело Буонарроті, Леонардо да Вінчі та Рафаеля Санті.

За потреби дізнайся більше про фреску Рафаеля Санті «Афінська школа» (<https://cutt.ly/8e5eSXXd>). Доведи, що у своїх творах (1, 2, 3) художники використовували закони перспективи, майстерно застосовували світлотінь, досліджували особливості зображення людини.

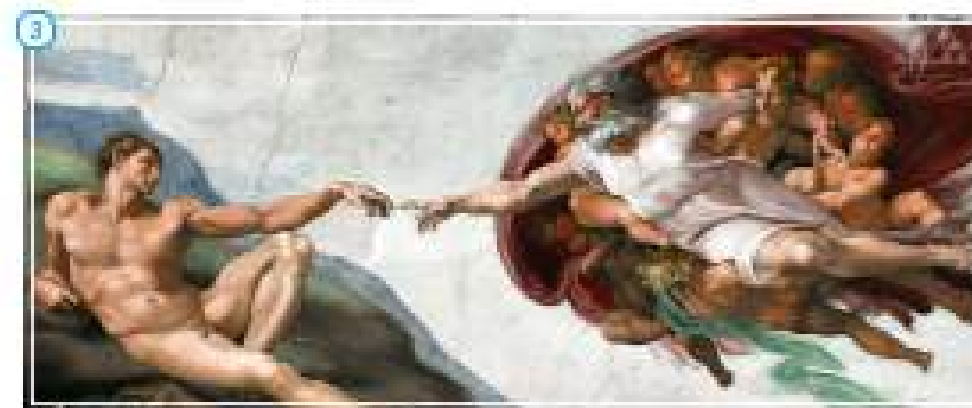
Рафаель. Фреска
«Афінська школа».
Апостольський палац, Ватикан

Передбачуваний
автопортрет
Леонардо да Вінчі

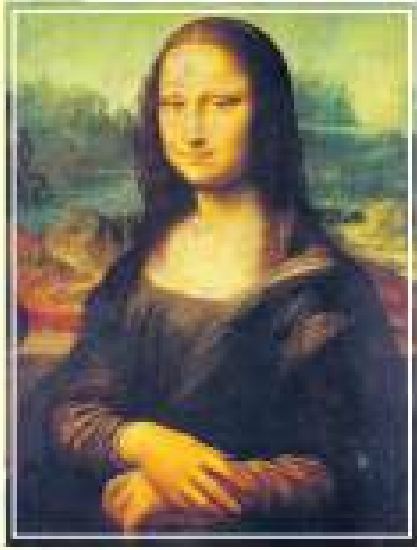
Дізнайся з різних джерел, якими талантами був обдарований Леонардо да Вінчі, які тематиці присвячено твори Рафаеля.

Мікеланджело
Буонарроті.
Фреска
«Створення
Адама»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Цей жіночий образ увійшов в історію світового мистецтва під назвою «Мона Ліза», або «Джоконда». Щось неймовірно захоплює і приваблює відчувати в загадковому погляді, приємній усмішці, спокійно складених жіночих руках молоді жінки. Італійський художник та архітектор, а пізніше літописець епохи Відродження Джорджо Вазарі писав, що Леонардо адамався до різних хитрощів, аби досягти потрібного йому виразу обличчя моделі. Уяви, що в красиво прибраній кімнаті, де малював художник, перебували співаки і музиканти, балаки і фокусники, які грали на музичних інструментах, співали, жартували і в такий спосіб постійно підтримували гарний настрій жінки, обличчям якої захоплюється людство вже багато століть. Джоконда донині привертає увагу та залишає простір для фантазії.

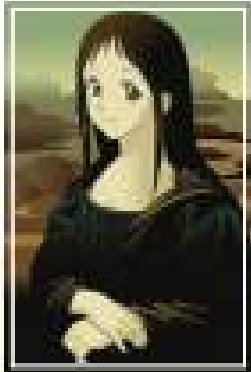

Леонардо да Вінчі. Мона Ліза

Які жанри поєднано в картині? Проаналізуй особливості композиції твору: позу, тло, освітлені частини. Поміркуй, чого можна навчитися портретистам (фотографу та живописцю) з цього портрета. Поміркуй, чому цей твір не залишає байдужим людей багатьох поколінь. Поцікався творами різних видів мистецтва, присвяченими Джоконді.

2. Розглянь зображення, створені за мотивами твору Леонардо да Вінчі «Мона Ліза». Визнач, до якого виду живопису (станкового, монументального) належать вони. Поясни.

3. Переглянь відео до пісні. Обговори разом з друзями та подругами питання неповторності й унікальності кожної людини. Як ти розумієш вислів «З'будуй собі ситуації, людина має жити як Людина»?

«Неповторність» (музика Олександра Злотника, вірші Андрія Демиденка. <https://cutt.ly/YeSeGLx3>).

Проект українського скульптора Олександра Мілова «Любов»

3D-скульптури художника-візуалізатора Чабі Найта

Які сенси несуть скульптурні проекти сучасних митців? Які цінності вони втілюють?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

Створи власну версію «Мона Ліза», наприклад, зобрази її у стилі коміксу чи аніме, як персонажа з відносігор тощо. «Твори емоцій і почуттів». Виражай по черзі емоції й почуття персонажів творів образотворчого мистецтва епохи Відродження. Уяви, що ти працюєш у майстерні Леонардо да Вінчі, який був живописцем, медиком, математиком, механіком, інженером, архітектором, скульптором, музикантом, поетом. Запропонуй ідею якогось майбутнього винаходу, зроби його малюнок та презентуй його (або напиши коротке пояснення, як він працює).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як відкриття з-поміж засобів виразовості стали надбанням художників епохи Відродження?
2. Порівняй образотворче мистецтво середньовіччя й Ренесансу.
3. Поміркуй, у чому спільність, а що відрізняє відтворення образу людини в епохи античності й Відродження.
4. За бажання дослідж:
 - Характерною особливістю епохи Ренесансу була багатогранність обдарування митця, прагнення до творчого пізнання світу в усіх його аспектах. Видатні постаті цього часу були талановиті в різних галузях науки й мистецтва. Іноді їх називають титанами Відродження. Дізнайся, хто такі титани. Поцікався творчістю та діяльністю одного з митців епохи Відродження (Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель, Боттічеллі тощо). Знайди аргументи їхнього титанізму. Розкрий сенси пісні «Люди-Титани», опиши свої почуття, що вона викликає.

KOZAK SYSTEM. «Люди-Титани» (<https://cutt.ly/OrMuZWjr>).

- Здійсни дослідження щодо інтерпретації одного біблійного сюжету у творах митців середньовіччя та Відродження; у творах різних митців Ренесансу.
- Створи мультимедійну презентацію «Образ Матері в різних видах мистецтва».
- Переглянь: ВШО «8 клас. Мистецтво. Мистецтво епохи Відродження: живопис. Частина 2».

Альбрехт Дюрер. Чотири апостоли

Ян ван Ейк. Портрет подружжя Арнольфіні

Нові сміливі ідеї італійського Відродження знайшли активний відгук у різних європейських країнах. Цей період у мистецтві має назву «Північне Відродження» (у країнах на північ від Італії, зокрема Німеччині, Англії, Франції, Нідерландах та ін.). Художники Північного Відродження, подивившись досягнення італійських майстрів та місцеві традиції, активно розширили тематику зображення. Вони творили в різних жанрах образотворчого мистецтва: пейзаж, портрет, натюрморт, жанрова картина.

У зображенні людини житті прагнули до максимальної реалістичності образів і характерів. Зокрема, образи людей сильних і незалежних створив німецький художник Альбрехт Дюрер у диптиху «Чотири апостоли»: величезні фігури апостолів Іоанна, Петра, Павла та євангеліста Марка витілюють значущість земних людей – зі своїми думками, характерами, зовнішністю.

Друг і соратник А. Дюрера Л. Нейдерфер писав, що в образах апостолів митець зобразив чотири темпераменти: молодий і спокійний Іоанн (сангвінік), старий і стомлений Петро (флегматик), неспокійний Марк (холерик), насторожений Павло (меланхолік). Чи погоджуєшся ти із цією думкою?

У картинах нідерландського майстра Яна ван Ейка відтворено життя людини в її повсякденні. Особливого значення живописець надавав зовнішності своїх персонажів. Він уперше в історії європейського портрета створив парний портрет і зобразив людей у їхньому повсякденному оточенні.

Картина «Портрет подружжя Арнольфіні» Яна ван Ейка стала визначальним кроком у розвитку європейського мистецтва і вплинула на покоління художників. Інноваційність твору полягає в новаторській роботі зі світлом і тінями, уведенні символів, досягненні насиченості кольору поліхромного (багатоколірного) колориту, технічній досконалості, мікродеталізації, реалістичності. Відображення в дзеркалі не тільки додає простору, але й ніби закликає глядача стати «свідками» події.

Розглянь, як створено ілюзію простору та реальності (просторові співвідношення, реалістичні текстури, градації (поступовий перехід від одного до іншого) світла й тіні тощо). Проаналізуй особливості фронтальної перспективи інтер'єру. На дозвіллі доследи, що символізують зображення предметів, якими живописець «наповнив» інтер'єр. Чому, на твою думку, він образ саме їх?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Ренесансні ідеї гуманізму (віра в можливості людини, її розум і здібності), активний розвиток природничих наук та реформа в християнстві (походження протестантизму) дали можливість художникам Північного Відродження розширити сферу тематики, дедалі більше відходячи від догм зображень попередньої епохи середньовіччя. Митці щодалі більше уваги приділяли оспівуванню людини і природи. Таким чином, в образотворчому мистецтві закріпилися жанри: пейзаж, портрет, натюрморт, жанрова картина.

У часи Відродження поряд зі звичною темперою живописці почали застосовувати олійні фарби та акварелі, що краще передавали природні кольори. Колірна гама зображень стала багатшою, контрасти світла й тіні – м'якшими. На зміну дерев'яним дошкам, на яких художники малювали зродомки багатьох століть, прийшло полотно.

Опиши сюжет картини «Жінка, що читає лист», її персонажів. Якими емоціями вона наповнена? Розглянь натюрморти. Що заважає ним можна дізнатися про життя людей того часу?

Пітер Гейль. Жінка, що читає листа

Бурхливий розвиток образотворчого мистецтва відзначався в Голландії. На протилежність художникам «великого» стилю, які писали картини на «високі» – історичні й міфологічні – сюжети, інтерес «малих голландців» становили теми з повсякденного, побутового життя у невеликих за розміром картинах (саме від цього походить назва). Їхня пейзажна творчість вирізнялася значною різноманітністю: міські, сільські, морські пейзажі, зображення окремих будівель та споруд. У натюрмортах голландці оспівували звичайні речі, яких до них не амальговували. Найхарактерніший сюжет – «свіданок»: накритий стіл з наїдками та посудом, що відтворює атмосферу затягненого житлового інтер'єру, зберігаючи сліди присутності людини. Розвинувся також шпінний та опатний квітковий натюрморт; натюрморти із зображенням риб та інших мешканців моря; «мисливських трофеїв»; «пташиних дворів», що підтримували улюблені заняття голландців. Утім, найважливішою темою було приватне життя звичайної людини, це відобразилося в жанрових картинах, які описували бюргерське повсякдення.

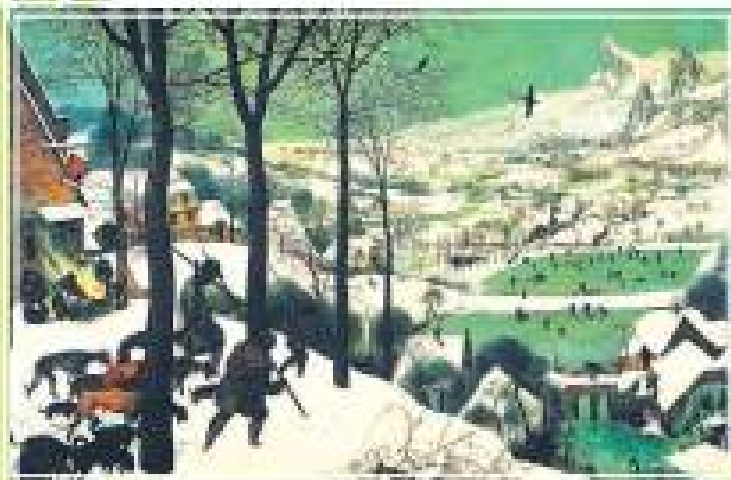

Пітер Клас. Натюрморт із крабом

Пітер Артсен. М'ясна крамниця

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Пітер Брейгель Старший. Мисливці на снігу

1. Нідерландський художник **Пітер Брейгель Старший** впровадив власний авторський стиль, у якому прагнув до виразності силуетів і широких просторових панорам. Основою його творчого задуму є природа, весь навколишній світ, а людина – лише частинка на неосянених обширах Землі.

Якими засобами художник передає глибину простору на картині? Що на ній є головним, а що – другорядним? «Якби картини заговорили...»: придумай уявну бесіду персонажів картини. Поцікався іншими творами митця.

Поміркуй і вислови припущення, чому митці у різні часи зацікавилися такі незвичайні підходи творення художніх образів.

Пітер Джузеппе Арчимбольдо. Вертумін

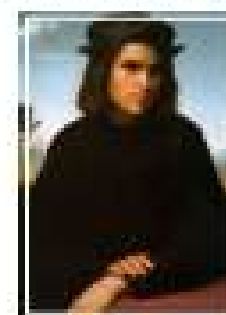
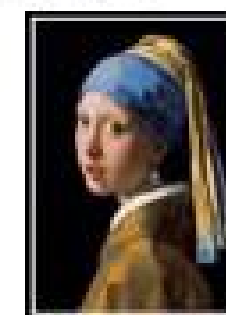

Карл Ворнер. Пейзаж

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

1. Створи фотореконструкцію образу. Порівняй портрети епохи Відродження. Добери відповідні аксесуари й створи власне фото з обраною образою.

2. Навантаж натюрморт – основу для обкладинки журналу, анімації кулінарного телешоу, шпалер для екрана комп'ютера чи телефону. Це може бути реалістична композиція або композиція, створена за допомогою комп'ютерних ефектів.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- У яких жанрах розквітло мистецтво «малих голландців»?
- Поміркуй над твердженням Альбрехта Дюрера: «Без правильних пропорцій не може бути досконалою жодна картина, хоч би вона була виконана так старанно, як тільки це можливо» – і вислови свої міркування щодо нього.
- Робота в групах.** Проведіть невелику дискусію «Роль митців епохи Відродження в розвитку жанрів образотворчого мистецтва».
- За бажання:
 - досліди творчість одного з митців епохи Північного Відродження. Створи мультимедійну презентацію;
 - переглянь матеріали ВШО: «8 клас. Мистецтво. Мистецтво епохи Відродження: Північне Відродження, частини 1, 2».

ЗВУКОВА ПАЛІТРА РЕНЕСАНСУ

Ян ван Ейк. Гантський віталь.
Ангели (фрагменти)

Джованні Палестріна. Меса Папи Марчело. Купіо (фрагмент, <https://cutt.ly/SeXoCCO>).

Орландо Лассо. Луна (<https://cutt.ly/kjH74T>).
Мірославе Скорик. Три фантазії для лютні з Львівської табулатури 16 ст. (<https://cutt.ly/OqJWVVK>).

Які образи виникли у твоїй уяві під час слухання меси? У якому регістрі звучали голоси, як вони взаємодіяли? Пригадай особливості поліфонії та гомофонії в музиці. Схарактеризуй фактуру хорової мініатюри «Луна».

Тембр якого інструмента близький до музичного колориту лютні? Порівняй фантазії за музичними образами.

Опиши «ангелів, які співають» на одному з художніх творів.

Епоха Відродження – цікава й важлива у світі музики. У часи, коли люди знову почали відроджувати ідеї та мистецтво античності, музика також почала активно розвиватися, відтворюючи смаки й інтереси різних верств населення – народна й «учена», церковна і світська, для «недосвідчених аматорів» і для «випитих духів» (для сенйорів і князів).

У храмах під час богослужіння звучала хорова поліфонія, що спонукала до підвищеного споглядання і спокою, устремління до світла й краси. Водночас хорова палітра стала переконливим канонічним багаттям новими звучаннями й гармоніями.

Поряд із культовою зросла роль світської музики. Дуже популярним було вокальне виконання – багатоголосне й одоголосне, а капела і під супровід музичних інструментів. Водночас самотійною стала й інструментальна музика, відродився інтерес до танцювального мистецтва. Винахід книгодрукування започитував, зокрема, друк нот. З'явилися численні збірники інструментальних мініатюр (табулатури), які містили твори різноманітних пісенно-танцювальних жанрів.

Сандро Боттічеллі. Мадонна з немовлям та ангелами: які співають

Старовинні танцювальні мелодії (відео, <https://cutt.ly/3rllaDrj>).

Фідель

віола да гамба

лютня

На яких музичних інструментах грають персонажі зображені? У чому їх різниця?

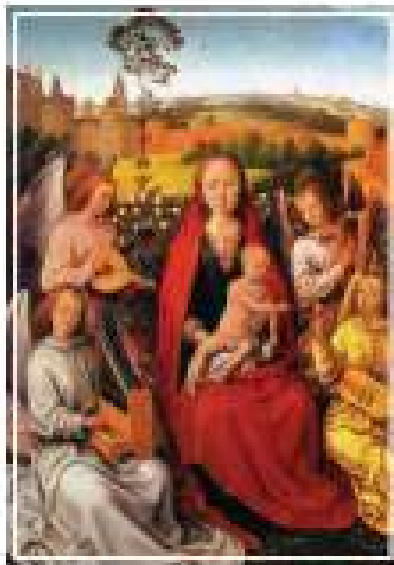
Співа Бельканто в опері (<https://cutt.ly/vrffeSB>).

Габрієлла Пескуччі. Ескізи «востоме»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. У якому з творів, на твою думку, відомо релігійний сюжет, а в якому – світський? Поясни. Обери один з творів та схарактеризуй: образи, одяг, оточення, музичні інструменти; характер музики, що може звучати у виконанні музикантів.

Марко Маркола. Італійська комедія

2. Комедія дель арте, або Комедія масок (італ. *commedia dell'arte* – «артистична комедія») – вид італійського народного (майданного) театру. Його спектаклі – це імпровізація на основі сценарію з короткою сюжетною схемою вистави, за участю акторів та актрис, одягнених у маски. Такі трупи були першими у Європі професійними театральними трупами, де закладалися основи акторської майстерності (термін «комедія дель арте», або «майстерний театр», указує на досконалість театральної гри) і де зверху були присутні елементи режисури (ці функції виконував провідний актор трупи, так званий *капоскоміко*, італ. *caposcomico*).

Що відбувається на картині М. Маркола? Як облаштовано театр? Як ставлення різних персонажів картини до театрального дійства можна помітити? Узагальни свої враження.

За бажання вибери та виконай пісню (<https://cutt.ly/QrtgUwK>).

ХАЙ ІНШЕМ ВСМІХАЄТЬСЯ ЗИМА

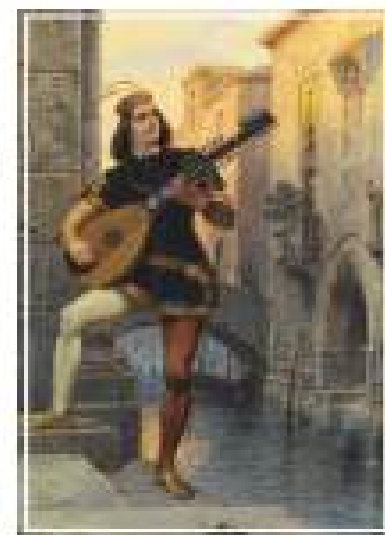
Музика та вірші І. Танчака

У - же кра - су - ні лі - со - ві за - па - ло - ють вог - ні Но - вий рік,
Но - вий рік і - де по всій зем - лі. Круж - ля па - па - тій бі - лий світ не -
се в наш дні дні - ва. Хай і - не - см, хай і - не - см всім - ха - єть - ся зи - ма.
Хай ха - єть - ся зи - ма. А...

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як особливості притаманні музиці епохи Відродження?
2. Виконайте новачку, що відбулася в музичному мистецтві Ренесансу.
3. Проведіть мінідискусію «Чому лютні та віолі доби Ренесансу не популярні сьогодні».
4. За бажання:
 - Колективний проєкт «Образи Ромео і Джульєтти в музиці». Незмирущі літературні образи Ромео і Джульєтти видатного письменника Ренесансу Вільяма Шекспіра надихали багатьох митців. Вони по-різному відтворювали цей сюжет у музичних творах, використовуючи різні жанри: опера (Шарль Гуно), симфонія (Гектор Берліоз), мюзикл «Вестсайдська історія» (Леонард Бернстайн). Дослідіть, як композитори різних часів і країн утілювали образи Шекспіра у своїх творах.
 - Дослідіть подібності / відмінності інструментів. Теорба – велика (басова) лютня, що була поширена у Європі. На території сучасної України існував музичний інструмент теорбан – «панська бандура». Презентуй результати дослідження.
 - Поцікався кінофільмами, що натхнені епохою або творами мистецтва Відродження. Обговоріть з друзями / подругами, як у них використано елементи тієї доби.

ПЕРЕВІР СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

I. Який художній стиль представляє кожна архітектурна споруда? (макс. 3 бали)

II. Що характерно для музики у візантійському храмі? (1 бал)

Яка музика звучала в готичному храмі? (1 бал)

Який стиль мистецтва був джерелом натхнення для митців Руді-України? (1 бал)

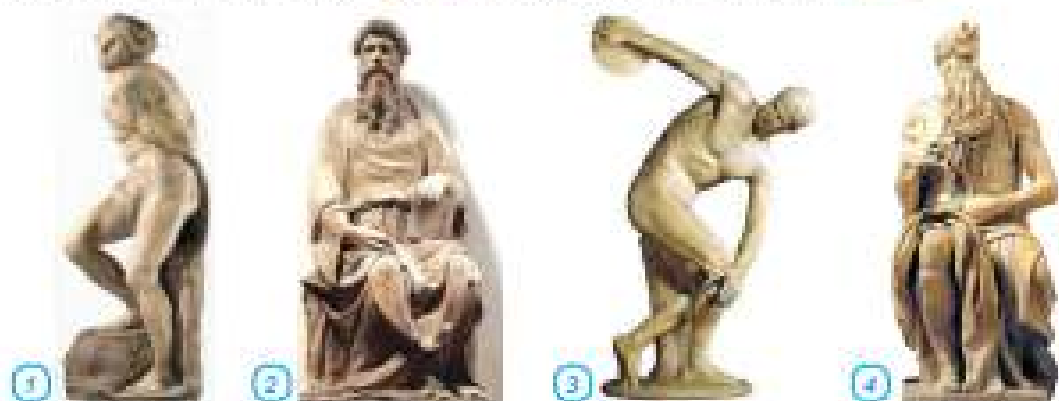
III. У відповідь. (макс. 1.5 бали)

Опис особливостей архітектурної будівлі та назву відповідного стилю мистецтва	
<ul style="list-style-type: none"> Пішше декорування інтер'єру мозаїками Великі вікна з вітражами, високої стрімкої вежі Вузькі вікна-біденці, могутні товсті стіни, башти-донжони 	Античний
Опис особливостей в образотворчому мистецтві та назву відповідного стилю мистецтва	Візантійський
<ul style="list-style-type: none"> Силуетні зображення на контрастному тлі Суворі правила та прийоми написання зображення Тривимірне зображення з використанням перспективи 	Романський
	Готичний
	Ренесанс

IV. Опиши послідовність появи й розвитку художніх стилів у європейському мистецтві. (1 бал)

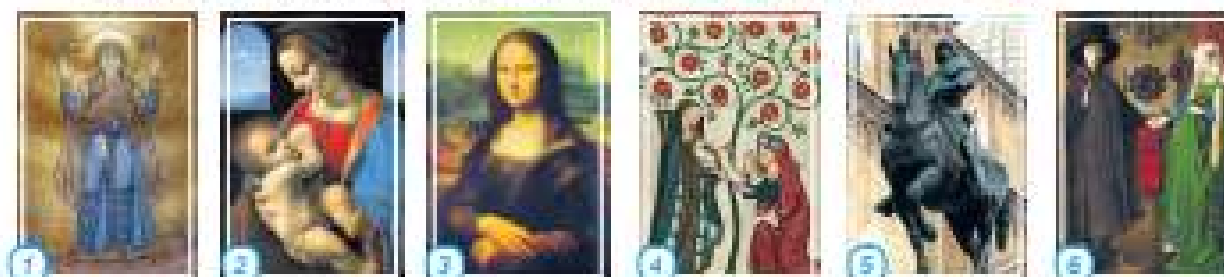
Що об'єднує ці твори мистецтва? (1 бал)

Поясни, яка «зайва» скульптура щодо належності до стилю мистецтва. (1 бал)

I – IV. Поділись у форматі презентації чи відео своїми творчими досягненнями з мистецтва у 8-му класі (малюнки, музичні композиції, проєкти тощо). Або у формі творчого есе «розкажи», які нові навички ти здобув (-ла) завдяки мистецтву.

I. Яке із зображень втілює гармонію і спокій; кохання і поклоніння; ніжність і любов, спокій і піднесеність, енергійність і міць; повагу і любов? (макс. 3 бали)

II. Яку найвищу цінність утілено в мистецтві античності? у мистецтві середньовіччя? у мистецтві Відродження? (по 1 балу)

III. У відповідь. (макс. 1.5 бали)

Назву стилю та характеристику призначення мистецтва в різні періоди історії
<ul style="list-style-type: none"> Посилення віри в Бога Втілення ідеалу людини Відтворення реальної дійсності
Назву стилю мистецтва й характеристику архітектурної споруди
<ul style="list-style-type: none"> Захист Оборона Велич Стрункість Співрозмірність Урівноваженість

IV. Опиши послідовність розвитку емоційних станів від «спокоїно» (спокійно, рішуче, тривожно, переможно, журливе). (1 бал)

Що об'єднує ці твори мистецтва? Поясни. (1 бал)

Поясни, яка зображення «зайва» (зверни увагу на втілення емоцій). Чому ти так вважаєш? (1 бал)

У другому розділі підручника завдяки мистецтву продовжимо захопливу подорож у часі: від мистецтва епохи бароко (17 ст.) до романтичних і реалістичних образів мистецтва 19 ст.

1600	ренесанс		бароко		ренесанс
1650			класицизм	бароко	
1700	бароко	бароко		бароко	бароко
1750		рококо	рококо	рококо	рококо
1800	класицизм	рококо	романтизм	класицизм	класицизм
	романтизм	класицизм		романтизм	романтизм

БАРОКО ДЛЯ ВЕЛИЧІ І СЛАВИ

Франческо Борроміні. Сан Карло алле Кваттро Фонтане. Рим

Церква Святого Духа (екстер'єр, інтер'єр). Дрезден. Німеччина

Опиши свої враження від архітектури у стилі бароко. Знайди підтвердження пишності, грандіозності, синтезу мистецтва. Поцікався, які музеї нині розташовані на території Цейнера (<http://cutt.ly/KyKW0SLK>). За бажання у вільний час ознайомся з їх експозиціями.

Цейнер. Дрезден. Німеччина

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Для архітектурних споруд у стилі бароко характерні:

- величність і грандіозність;
- хвилясті лінії, велика різкість колон, напівколон, лаватих колон, піластр; великих вікон (зокрема, овальні, круглі вікна і навіть двері); арки та кручені сходи;
- пишні пластичні й декоративні оздоблення (ліпнина, різьблення з мотивами «кучерявих» стовбел, раковин, квітчастих гірлянд переважно з позолотою); химерні ліллі, схожі на хвилі;
- об'ємні розписи стін і стелі (плафони), великі дзеркала і розмальовані сфальшовані, вигнуті дошки, що ілюзорно збільшували внутрішній простір;
- синтез архітектури та скульптури (зокрема, багаторічної) в інтер'єрі та екстер'єрі.

Базиліка Санта-Кроче (Флоренція). Італія

Досліді споруди зі світлин і визнач у них ознаки стилю бароко. Поміркуй, чому церкву Сан Карло алле Кваттро Фонтане вважають міфаторним символом архітектури бароко (зверни увагу на лінії, форми споруди).

Велика увага приділялася організації довкілля: споруди ніби «вливалися» в навколишній простір і ставали гармонійним складником міського архітектурного або садово-паркового середовища. Тажіння до ансамблю і синтезу проявилось у плануванні міст: архітектори включали в ансамбль не тільки окремі споруди і площі, а й вулиці. Початок і кінець вулиць були неодмінно позначені архітектурними акцентами: майданами або скульптурними об'єктами. Обеліски і фонтани, рясно оздоблені скульптурою, поставлені в точках збігання променів-перспектив і в їхніх кінцях, створювали ефект далекогосяжної перспективи.

Найвідомішим прикладом барокового міського планування є площа Святого Петра в Римі, яку створив Лоренцо Берніні. Довгі напівовадликі іонічні колонади, ніби дві гігантські руки, «обіймають» площу, створюючи особливий ефект урочистості.

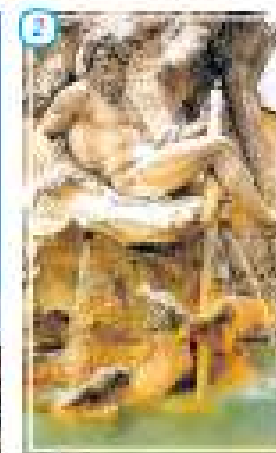
Визнач риси бароко в архітектурі площі Святого Петра. Поцікався, яку інформацію доносить сюжет фонтана Чотирьох річок сучасним туристам Риму.

Лоренцо Берніні. Площа Святого Петра. Рим (<http://cutt.ly/ukZzSh>)

Лоренцо Берніні. Фонтан Фіумі. Рим: 1 – загальний вигляд; 2 – фрагмент

Інтер'єри у стилі бароко

Меблі у стилі бароко

Інтер'єр бароко підкреслював величність та вродистість усього приміщення, розмір і багатство його володаря. Використовувалося все й одразу: розквітає ліпнина складних античних форм із зображенням різних фігурок, квітів, гроз винограду та інших рослин. Ліпнина була на стінах, меблях, камінях, дверях тощо. Обов'язково – використання виключно дорогих матеріалів, багато позолоти, розписи на стінах і на стелі (плафони), єдиний ансамбль предметів меблів, штор, текстилю та інших елементів декору, багате оформлення вікон, штори з ламбрекенами і складними драпіруваннями, велика кількість світильників та картин у позолочених рамах.

В епоху бароко розквітло мистецтво творення та оздоблення меблів. Вони набули складних форм з перевищенням овалів і спіралей, численних опуклостей і вигнутостей. У меблів для сидіння з'явилися глибокі підлодки, оббиті дорогою декоративною тканиною. Меблі прикрашали дерев'яною мозаїкою, різьбленням і бронзовими накладками. Виникло поняття «гарнітур» – комплект із кількох предметів меблів, що гармонізують один з одним. Водночас вони відповідали потребам часу – меблі були масивні, з дорогих матеріалів (дуб, мармур), що надавало їм монументального вигляду.

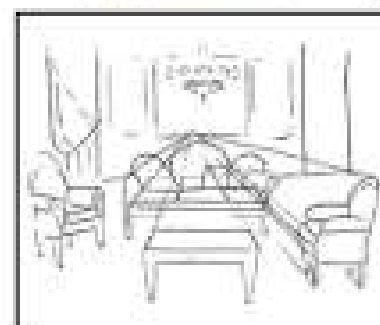
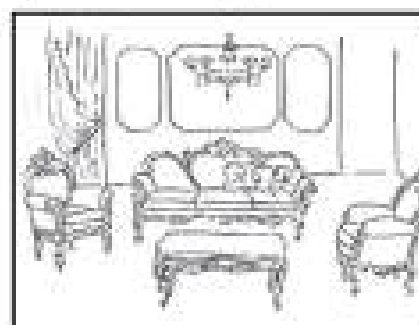
Андре-Шарль Буті. Мебелар короля Франції (<http://cutt.ly/XeKWp88j>).

За світлинами та відео (<http://cutt.ly/9eKWN223>) опиши риси стилю бароко в інтер'єрі. Досліді і сформулюй особливості меблів.

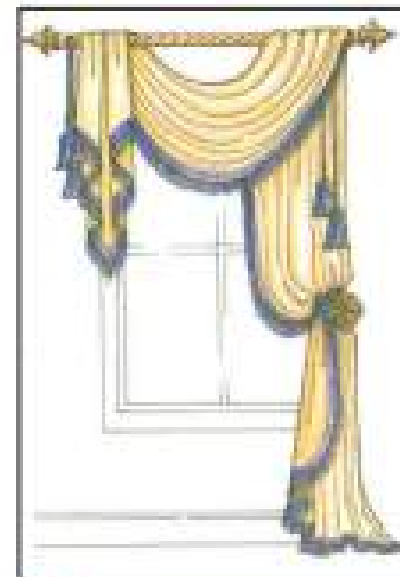

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Варіант 1. Уяви себе дизайнером / дизайнеркою інтер'єру. Намалюй ескіз інтер'єру в стилі бароко. Під час роботи застосовуй правила лінійної перспективи.

Варіант 2. Придумай красиве драпірування штор для власної кімнати у стилі бароко.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- Вкажи характерні риси стилю бароко в архітектурі (екстер'єр, інтер'єр).
- Чим зумовлена урочистість і помпезність цього стилю в архітектурі? Чи вирішив стиль потреби замовника (знаті й церкви)? Поясни.
- Що тобі подобається / не подобається в архітектурі (екстер'єр, інтер'єр) стилю бароко?
- За бажання досліді:
 - Стиль бароко – це не забута історія. Окремі його елементи вміло використовують сучасні дизайнери для додання розкоші в сучасних інтер'єрах. Досліді це питання, створи презентацію або колаж.
 - Данайся, який вигляд мали посуд або ювелірні прикраси в часи бароко.
 - На дозвіллі переглянь матеріали ВШО «8 клас. Мистецтво. Бароко: пишність форм та химерність образів».

Лоренцо Берніні. Екстаз св. Терези

СВІТ ЛЮДИНИ БАРОКО

Мистецтво зберігає дух епохи, відбиває суспільні настрої та будище життя минулих поколінь. Задаючи художнім образами ми можемо дізнатися, що було для людей тих часів головним у житті, як вони відчували себе у світі, які цінності та ідеали сповідували. По-особливому яскраво це можна побачити та відчути в образотворчому мистецтві.

У 17 ст. астичний розвиток науки зруйнував переконання, що світ залежить тільки від людини (як це вважали в епоху Ренесансу) чи від Бога (за часів середньовіччя). Світ, що уявлявся впорядкованим і гармонійним, минався небезпечним, суперечливим, а людина почала відчувати, що вона неідеальна – сповнена різних емоцій, постійних сумнівів у цінностях добра і зла. Бароко відлило нові уявлення про вічну міланість світу. Тому у творах підвищена емоційність і драматизм. Персонажі – більш людські, справжні, не такі ідеалізовані, як, до прикладу, в Ренесансі. А самі твори мають потужний емоційний заряд. І навіть у біблійних сюжетах віра

ни відчужають і розділяють ті емоції, які вони бачили на розписах або скульптурах.

Ододження інтер'єрів палаців і церков того часу – монументальний живопис на біблійні та міфологічні сюжети. Задаючи майстерному використанню перспективи художники створювали ілюзію нескінченності простору. Зоровий ефект посилювався додаванням мальованих архітектурних деталей, які виділяють «продовжували» реальні елементи храму чи палацу, надаючи простору ще більшої величі й глибини.

Як Андреа Поццо створив ілюзію простору та нескінченності в композиції розпису? Як цьому сприяють знання законів перспективи та мальовані архітектурні елементи? Які емоції створює ця фреска?

Чим незвичні скульптури містара римської церкви Санта Марія делла Вікторія («Екстаз св. Терези»)?

Андреа Поццо. Святий Ігнатій Лойола в раю. Церква Санта Іньяціо. Розпис стелі Рим

Мистецька грамотність. Твори бароко наповнені неспокоем, розмаїттям емоцій, переживань і пристрастей.

У живописі бароко можна виокремити два напрями: величний і демократичний. Величний висвітлював античні та біблійні сюжети, а демократичний – побут, довкілля.

Характерні риси:

- об'ємність зображень, вираження емоційного стану персонажів;
- вибір найбільш драматичного емоційного моменту;
- насичені, глибокі кольори (соковиті й часто темні);
- світлові контрасти, зокрема подання максимальної світлоти і максимальної темноти, завдяки чому створювався драматичний ефект на картині: персонажі з'являються з темноти на світло і ніби хочуть вийти за межі картини.

Скульптура бароко розквітла в повному розмаїтті: від декору храмі і палаців до садів і парків, фонтанів і надгробків. Особливо значимі були впливи на фонтанну скульптуру Італії, що вибила на площі міст і наповнила їх плеском і гуркотом (див. с. 69). У скульптурі бароко – візуальна ефектність, градієнтність, пишність. Увага до людських почуттів майже в усьому їх діапазоні (від напружених роздумів до екстазу і пафосу). Ефективний вплив на свідомість глядача досягався завдяки як використанню динамічних жестів, так і бурхливій або напруженій емоційності образів, віртуозній обробці матеріалів, серед яких мармур різних кольорів, мерехтлива бронза, срібло та золочення деревини, слонова кістка, теракота, пісковик тощо.

Які емоції відбиває кожен із творів? Що відбувається на картинах? Опиши одну з них. Схарактеризуй скульптурну композицію «Аполлон і Дафна» за сюжетом із твору давньоримського поета Овідія «Метаморфози», що відображає момент, коли німфа перетворюється на лавр, аби сховатися від переслідувань бога Аполлона. Поясни.

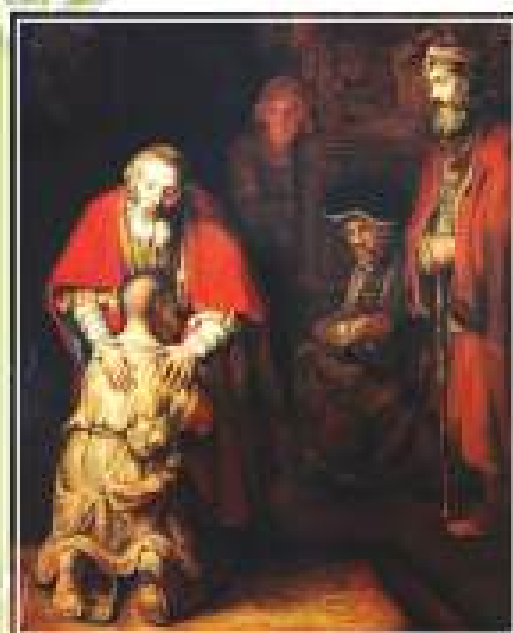

Лоренцо Берніні. Аполлон і Дафна

1 – Пітер Пауль Рубенс. Портрет художника, його дружини Гелени Фурман та дітей. 2 – Рембрандт ван Рейн. Автопортрет із Сципієм. 3 – Мікеланджело да Караваджо. Хлопчик, укушений ящіркою

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Рембрандт ван Рейн. Повернення блудного сина

1. «Повернення блудного сина» – відоме полотно Рембрандта за сюжетом притчі з Нового Заповіту. Художник зосередився на самій суті притчі – зустрічі батька із сином і прощанні.

Переглянь відео (<https://cutt.ly/VeKWstzm>). Обговоріть з однокласниками та однокласницями: які почуття «линуть» із картини? Поміркуй, як могло б розвиватися майбутнє в цих персонажів.

розкаяння милосердя безмежна любов
проста прозорість байдужість осуд сором

2. Порівняй скульптурні образи: Дорифора (античність) та образи Давида, створені в різних стилях: Мікеланджело Буонарроті (Ренесанс) і Лоренцо Берніні (бароко). Який з них утілює гармонію, велич і досконалість, а який – напруженість, динамічність, емоційність?

Поліклет. Дорифор

Мікеланджело Буонарроті

Давид
Лоренцо Берніні

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

Мода епохи бароко. Творцями й законодавцями моди були переважно французькі королі та їхні придворні. У Франції ідеалом чоловічої краси вважався Людовик XIV – «король-сонце».

Дослідь одяг епохи бароко, проаналізуй зображення і визнач характерні риси. Уяви себе дизайнером / дизайнеркою одягу. Створи ескіз жіночого чи чоловічого вбрання у стилі бароко для тематичної вечірки твоїх однокласників.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- Визнач характерні риси стилю бароко в образотворчому мистецтві. Завдяки чому фігури на картинах художників бароко здаються справжніми?
- Поміркуй і обговоріть з однокласниками й однокласницями, чому бароко іноді називали «епохою розкоші та сум'яття».
- Поясни вислів Б. Паскаля про образний зміст творів бароко: «Наділена і розумом, і пристрастями, людина безперервно воює сама з собою... вона завжди страждає, її роздирають суперечності».
- Проведіть дискусію на тему «Що спільного між сучасним блокбастером і мистецтвом бароко?».

МУЗИЧНЕ МЕРЕЖИВО БАРОКО

Йоганн Себастьян Бах

Музика бароко, як і інші види мистецтва, відтілила властиві стилю величність, пишність, декоративність, драматизм, заглиблення у внутрішній світ людських почуттів.

В усіх католицьких храмах були збудовані органи. Їхнє урочисте й могутнє звучання посилювало емоції та підчуття віри у величчя і пишність барокових інтер'єрів. Найкращі музиканти світу служили церковними органістами. Під впливом величаво-урочистого бароко, щиро збагаченого орнаментикою, пишного значення набула поліфонічна музика з її можливостями витонченого переплетіння голосів. Відомі композитори писали музику для цього інструмента. Вершиною музичного бароко є творчість німецького композитора *Йоганна Себастьяна Баха*. У його творчості досягла досконалості поліфонія, у якій усі голоси однаково виразні та важливі. Саме завдяки йому поліфонічне багатоголосся досягло піку своєї популярності.

Вершиною поліфонічного мистецтва є fuga, у якій голоси ніби «доганяють» один одного, «приходячи до згоди» лише наприкінці твору. В основі fugи лежить переважно одна музична тема. Вона звучить послідовно в різних голосах (на основі імітації). Залежно від кількості голосів fuga може бути троголосною, чотириголосною тощо.

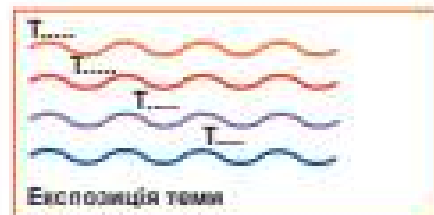
Йоганн Себастьян Бах. Токата і fuga ре-мінор (<https://cutt.ly/haKWdPp>, фрагмент).

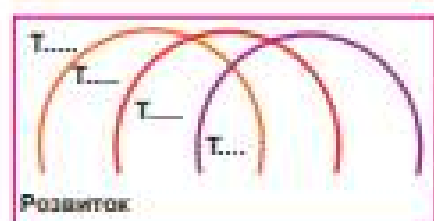
Вспухайся в темброву палітру музики. Звучання яких інструментів нагадує орган? Простяж за появою основної теми fugи в різних голосах. Спробуй схематично визначити, як будуватиметься драматургія fugи. Поміркуй, де в нашому житті використовують поняття «поліфонія».

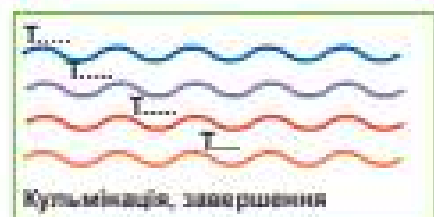
Орган

Експозиція теми

Розвиток

Кульмінація, завершення

Мистецька грамотність. У часи бароко розквітло багато музичних жанрів:

Хорові	Поліфонічні	Музично-театральні	Інструментальні цикли
ораторія, кантата, меса	чакона, паскалія, інвенція, fuga	опера	концерт, сюїта

Пригадай особливості відомих тобі жанрів. Поцікався теми, про які щойно дізнався / дізналася.

При дворах аристократії, у громадських спорудах – театрах – залунала світська музика. Серед музичних інструментів яскраво виокремилася скрипка, яка мала дзвікий і сильний «голос», порівняно з приглушеним тембром популярної в ті часи віолі. Віртуоз-скрипалі шукали нові засоби виразності, придумували різноманітні ефектні прийоми виконавської техніки. Італійські композитори-скрипалі стали засновниками програмної інструментальної музики. Яскравим представником є італійський композитор *Антоніо Вівальді*. Улюблений жанр композитора – концерт (із усього 450). Захоплюючі цією музичною формою, маестро *ді віолі* виявили невичерпну фантазію щодо динамічних нюансів та їх поєднань (дослідники порахували, що палітра звучності композитора охоплює 12 градусах, починаючи від піанісімо – *ppp*). Глибока емоційність, мелодичне багатство, щирість оркестрових фарб А. Вівальді гармоніюють із театральною пишністю барокових храмів.

Антоніо Вівальді

Антоніо Вівальді. Цикл «Чотири пори». Концерт «Зима» (<https://cutt.ly/haKWdDw>).

Згадай особливості жанру «концерт». Як їх утілено в концерті «Зима»? Як розгортається музична драматургія твору? Спробуй за своїми враженнями від музики скласти літературну програму. Поцікався у вільний час композиторською програмою до цього твору. Чи збігається вона з твоєю?

Розквіт італійського скрипкового мистецтва сприяла діяльність славних династій скрипкових майстрів з м. Кремони: Ніколо Амати, Джузеппе Гварнері та Антоніо Страдіварі. Вони виготовляли єдині інструменти (скрипки, альти й віолончелі), які мали неповторно красиве звучання. Секрет виготовлення цих інструментів ще й досі не розгадано. З-поміж верств особливих деревин, її обробки, лакування тощо. А. Страдіварі за своє життя виготовив 1500 інструментів. Із 1150, що відомі в наш час, немає навіть двох, які були б однакові за рельєфом деки або за звуком. Нині це найцінніші та найдорожчі музичні інструменти у світі.

Антоніо Страдіварі з новою скрипкою

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Музика Й. С. Баха є популярною вже понад 300 років! Вона може стати супутником і твого життя. Наприклад, щоб швидко відпочити, заспокоїтися або відновити внутрішню гармонію, послухай Прелюдію і Фугу до мажору з ДТК або Сюїту для віолончелі № 1 соль мажор; коли прагнеш відпочити – Оркестрову сюїту № 3 ре мажор, а для повного релаксу – Варіації Гольдберга. Якщо необхідно прийняти правильне рішення – послухай драматичний Концерт для двох скрипок з оркестром ре мінор. Коли ж сумно аж за край – Партиту для скрипки № 2 ре мінор, адже чаклони із цього твору – просто незліченні розпачу. Якщо ж потребуєш відпочитися від метушливості – Страсті за Матієм – шедевр барокової сакральної музики, що розповідає про останні дні Ісуса Христа на землі.

Ну а якщо прагнеш нових вражень – Токата і фуга ре мінор. Без перебільшення – найвідоміший твір Баха у світі. Кількість його інтерпретацій різними виконавцями просто неможливо підрахувати.

Аранжування поліфонічних творів Й. С. Баха (<https://cutt.ly/QeKWSyry>).

Пригадай, що таке аранжування, для чого їх створюють. Вислови свої враження від різних інтерпретацій музики Й. С. Баха. Поміркуй, чи можна впізнати стиль музики Й. С. Баха за особливими ознаками. На дозвіллі поекспериментуй, послухавши різні твори цього композитора. Як вони вплинули на твій емоційний стан? Поділися своїми враженнями.

2. Опера пройшла тривалий шлях крізь віки, однак залишається популярною й донині. Її можна не любити чи не розуміти, але не захоплюватися красою співу та майстерністю виконавців неможливо. Народження цього музично-театрального жанру припадає на епоху бароко. Це було потребою часу: поява опери суттєво змінила ставлення до музики в суспільстві. Раніше музика звучала переважно у храмах або під час придворних свят. Опера ж стала доступною для різних верств населення (звісно, для тих, хто міг дозволити собі купити квитки). Театр перетворився на головне місце для дозвілля – як для насолодження музикою, так і для світського спілкування. У Римі було споруджено театр, де регулярно відбувалися оперні постановки.

Клаудіо Монтеверді. Опера «Орфей». Увертюра (<https://cutt.ly/VeKI9H9p>, <https://cutt.ly/deKI9BM>, фрагмент).

Схарактеризуй музику і виконавців опери. Чи відповідає інтер'єр театру в Римі стилю бароко? Поясни.

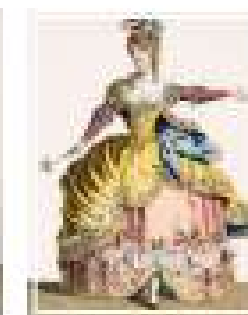
Джованні Пасоло Панні.
Театр у Римі

Пісня «Побачити бароко» (музика А. Олейніков, вірші Л. Рамух (<https://cutt.ly/veKWWMS>)).

Як і опера, балет виник ще в епоху Відродження. Його активний розвиток – доба бароко. У Франції на той час велику популярність здобув придворний балет – яскраве й урочисте виставище, героями якого були король, королева та численні придворні. У 1661 році за наказом короля в Парижі створено Королівську академію танцю. Французькі балетмейстери створили спеціальну «хореографічну мову», яка й понині використовується в класичному балеті. Тоді ж упроваджено термін «хореографія» (мистецтво напису танцю та нотація танцювальних кроків). Відтоді балет остаточно став окремим видом пластичного мистецтва.

«The Sun King - Le Roi Danse» (<https://cutt.ly/kyuM7aty>). Танець Паскалія з балету «Венера й Адоніс» (Бароко, <https://cutt.ly/SryMUuMN>).

Добери 3–5 алучних слів-характеристик до танцювальних фрагментів. Як риси епохи бароко відчувються в переглянутих фрагментах? Опиши костюми танцювальників у відео та на ілюстраціях. Порівняй з костюмами сучасного балету.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

За допомогою інструментів штучного інтелекту (наприклад, [kimi.com](https://www.kimi.com)) спробуй анімувати сучасну музику в стилі бароко. Які музичні ознаки, характерні для музики бароко, відтворив ШІ?

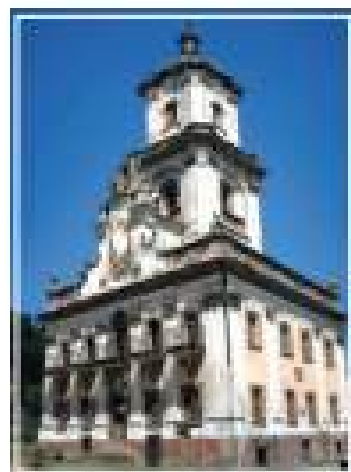

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як ти охарактеризуєш загальні особливості музичного бароко?
2. Що тобі подобається і захоплює тебе в мистецтві стилю бароко, а що не подобається? Поясни.
3. За бажання досліджуй:
 - Чи звучить музика Й. С. Баха та А. Вівальді в наш час. У яких інтерпретаціях?
 - Історію розвитку скрипки.
 - У часи Баха клавіром називали струнні клавішні інструменти. Композитор уперше по-новому налаштував клавір – октава стала зміщувати 12 рівних півтонів. Своє нововведення він назвав «Добре темперований клавір». Якщо до Баха композитори писали не в усіх тональностях, тому що в деякої з них музика звучала фальшиво, то темперований стрій давав змогу творити в будь-якій тональності. Композитор довів можливість кожної з них, створивши 48 прелюдій і фуг «Добре темперованого клавіру». Ці твори написано у 12 мажорних і 12 мінорних тональностях. За бажання у вільний час послухай один з мініатюр (Прелюдію і Фугу) з «Добре темперованого клавіру» Й. С. Баха.

ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

На землях сучасної України в 17–18 ст. мистецтво розвивалося за різних умов. На той час Україна була поділена на Правобережжя та Лівобережжя. перебування частини західних земель у складі Речі Посполитої зумовило зміцнення тут художніх традицій, пов'язаних із католицькою культурою. Тому в Україні збереглося чимало споруд у стилі європейського бароко.

Ратуша, Бучач

Монастир-фортеця Святої Трійці, Бердичів

Тринітарський монастир, Кам'янець-Подільський

Скарактарызуй фасады та інтер'єры будыгелъ: знайдз пдтверджены наявносты характэрных для бароко засобя вярзавосты.

копона

напавкопона

овалны чы кругы вана

лпавна

скульптурна оздобленя

арха

позолота

хваласты лны

Домініканський собор, Львів. Інтер'єр, екстер'єр.

Йоган-Георг Плястер. 1 – Самсон, що роздирає лашу левя. 2 – Жертвоприниження Авраама (<https://cutt.ly/ekK7zt1>)

Знаменитий дух неспокою та поривання, намагання поєднати протилежності, характерний для мистецтва бароко, яскраво виявився й у скульптурі. Найбільшого розвитку вона набула в західноукраїнських землях. Творам визначного українського скульптора епохи бароко – Йогана-Георга Плястера – властиві велика емоційність і динамізм, надання формам життєвих рис. Герої майстра (переважно з біблійних сюжетів) перебувають у русі, несподіваних ракурсах; у позах, жестах і виразах облич утілюють різноманітні емоційні стани. У своїй творчості скульптору вдалося найвищою мірою втілити дух бароко: динаміку, міцність, експресію.

Скульптори працювали в мармурі, відливали метал, різали камінь. Яскравою характерною пам'яткою доби бароко є каплиця Боїмів у Львові, фасад якої акцентовано скульптурними у два яруси. Не менш різно, ніж лаші, оздоблені скульптурними деталями каплицю і всередині. Бана, що увінчує споруду, поділена на квадрати, і в кожному розміщено погруддя святого або янгола. Площину вітарової стіни храму поділено карнизами на три яруси, цілком заповнені скульптурними творами.

Каплиця Боїмів, Львів. 1 – інтер'єр; 2 – екстер'єр (<https://cutt.ly/j04Frb>)

Порівняй твори Л. Берніні (с. 69) та Й. Плястера. Що тебе вразило в каплиці Боїмів? Як скульптор розв'язав завдання оздоблення купола та стін каплиці? Які ознаки, притаманні стилю бароко, ти зазначив?

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Робота в парах, групах. Оберіть один із запропонованих творів. Доведіть або спростуйте (запишіть аргументи) належність / не належність кожного з них до художнього стилю бароко.

1. Собор Святого Юра – головний греко-католицький собор Львова. Цей видатний ансамбль є шедевром архітектури й містобудування світового рівня. З 1998 року він входить до складу об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Фасад храму акцентований монументальним порталом з постатями отців східної церкви Афанасія і Лева роботи скульптора Йогана Георга Пінцеля. Скульптурна група «Юрій-Змієборець», що увінчує аттик, – також роботи Пінцеля.

Собор Святого Юра. Екстер'єр

Скульптура «Юрій-Змієборець»

2. Маріїнський палац у Києві (<https://cuti.ly/ReKWIKnp>) вважається офіційною церемоніальною резиденцією президента України. Споруду звели впродовж 1750–1755-х років на проєкт Франческо Бартоломео Растреллі.

Маріїнський палац. Екстер'єр, інтер'єр (біла зала)

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

У період бароко європейські монархи та вельможі використовували вензели та монограми – початкові літери власного імені (та прізвища), пов'язані між собою або переплеті в малюнок. Вензели оздоблювали різними прикрасами, вигадливими візерунками. Ними прикрашали королівські печатки, прапори, монети, стіни тронних зал тощо.

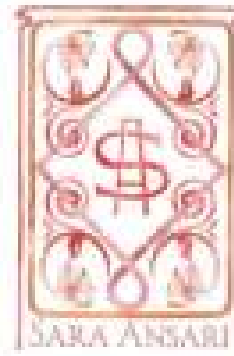
Вензелі (від пол. *węzeł* – «вузол») – укладення художніх переплетень ініціалів з додаванням до них візерунків, корони тощо.

Монограми – одна чи кілька початкових літер імені чи прізвища, з'єднаних в один знак або переплєтених у вигляді візерунка; іменний патис.

Художниця з Південно-Африканської Республіки Арабелла Абот створює монограми та вензели до особливих подій.

Монограми

Вензели

Розглянь монограми й вензели. Чи погоджуєшся, що вензель використовується для створення атмосфери розкоші та краси? Спробуй створити ескіз власної монограми чи вензеля.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- Розкажи про вплив мистецького стилю бароко в Україні.
- Пригадай архітектурні споруди місцевості, де ти живеш. Можливо, деяким з них притаманні риси бароко. Визнач, які саме. Дізнайся про історію створення споруд. Зроби замальовки або фото цих архітектурних пам'яток.
- За бажання:
 - Дослідь споруду Одеського національного академічного театру опери та балету щодо її належності до художнього стилю. Поділись результатами своїх досліджень з однокласниками та однокласницями.
 - Колективна робота. Розпочни створення альбому (кейсу) «Пам'ятки українського бароко».

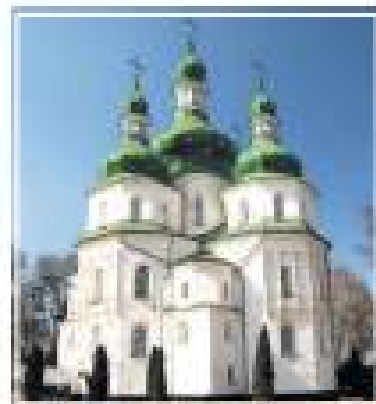
ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Україна пишається власними мистецькими досягненнями – унікальними, власними тілами нашої культури. З-поміж них – *українське козацьке бароко*, що виникло в часи визвольних змагань, національного підйому та пробудження національної свідомості.

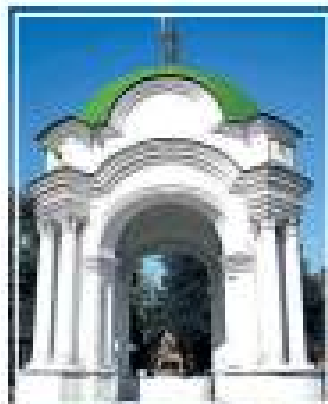
В українському мистецтві стиль бароко набув неповторного колориту, що походить від місцевих традицій архітектури. Будівлі менш обтяжені прикрасами, етіна надчуждіння вибілені. Завдяки цьому створюється загальна гармонія елементів – у всьому панує міра і такт. Складається враження радості, святковості, підчуття душевного спокою порівняно з динамікою, експресією, контрастністю, декоративністю, триумфальністю європейського бароко.

Географічний собор Видубицького монастиря, Київ

Свято-Троїцький собор, Густиня

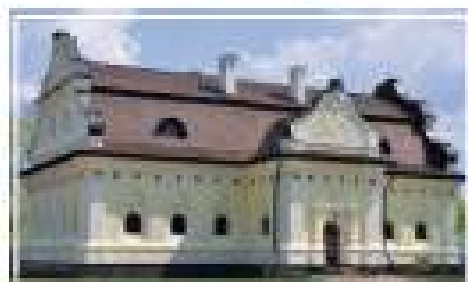
Фонтан «Самсон», Київ

Українське бароко, що розквітло за доби Гетьманщини на Правобережжі, отримало назву гетьманське, або козацьке, бароко. Адже саме за часів козацтва на території України було побудовано (або підrestauroвано) багато храмів. Козаки активно долучалися до храмобудівництва та спрямали пошкі цінніших будівель: колегіумів, магістратів, житлових споруд, військових канцелярій – у стилі бароко. Провідним типом були церковні будівлі, що походили від дерев'яних церков. Це так звані козацький собор – переважно п'ятибачна будівля, що в плані утворює хрест, із чотирма однаковими фасадами, які водночас повернуті до всіх частин світу. Храм завжди споруджували в місцевості, що добре оглядалася з усіх боків.

Своїм золотим добу «українське бароко» досягло завдяки гетьману Івану Мазепі, який славився прихильністю до української культури й був щедрим спонсором і меценатом: будовав та реставрував церкви, дарував храмам дорогі речі, опікувався православними священиками на межах України тощо.

Схарактеризуй будівлі в стилі козацького бароко (особливості композицій, архітектурних форм, оздоблення). Якби була потреба спроектувати власний житловий будинок, які досягнення бароко ти використав?

Дім гетьмана Мазепи Батурин

Чернівецький колегіум

Пішність і розкіш стилю бароко проявилися у декорі інтер'єрів храмів.

Найвищого розвитку набув український іконостас, де поєдналися різні види мистецтва: архітектура, живопис, декоративна скульптура та витончені дерев'яні різьблення. Саме в добу бароко іконостаси, що раніше були невисокі, розширилися в багатоярусну стінку. Вони перегороджували церкву, підіймаючись аж до найвищої церковної бані. Ряди чи яруси ікон розділялися широкими різьбленими, які часто було досить рельєфним, витонченим, що надавало всьому іконостасу об'ємності та ще більшої пишності. Різьблені іконостаси часто було позолочено, що підкреслювало враження тонкої й витонченої, майже ювелірної, роботи майстра.

Спасо-Преображенська церква, Великі Сорочинці (<https://cult.ly/LeKWzNpp>)

Іконостас, Великі Сорочинці

Як виявляється синтез мистецтва у інтер'єрі храму?

Національна самобутність виявилася також в українському живописі. Поєднали особливі жанри образотворчого мистецтва. Популярною була *парсуна* – світський портрет. Їх замовляли заможні громадяни, гетьмани, козацькі старшини. На них зображували особу в усій її красі та значущості: пишніє вбрання, поважна поза, промовистий жест рук, родовий герб, парадне оточення тощо. Національна особливість української парсуни – тісний зв'язок з іконописом: образи людей пишною мірою ідеалізовані.

В іконописі деякі ікони за жанровою виконавства наближаються до світських картин із характерними для бароко ефектними позами, шаттним одягом, великою кількістю побутових деталей тощо. Такими є так звані портретні ікони, зокрема «Покрова», у якій зображено на тематика поєдналися зі світською. Богородиця вважалася небесною заступницею козацького війська, тож її ікона була в кожному козацькому курені. А головна сьома церква завжди створювалася на честь Покрова. У таких іконах підтвернює ідею державності українського народу: перебування під захистом Богородиці груп людей різних соціальних станів утілює думку про небесне заступництво не окремих осіб, а народу й державі.

Пригадай, які вимоги були до написання ікон. Що незначайного в іконі «Покрова»? Представників яких верств «покриває»-захисця Богоматір? Про що це свідчить?

1 – Невідомий художник. Портрет лубенського полковника Г. Гамали

2 – Ікона «Покрова Богородиці» з портретом Богдана Хмельницького

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Андріївська церква в Києві (архітектор *Бартоломео Растреллі*, <https://cutt.ly/Aj0bGa2>) – шедевр світового значення, що височіє на одній із круч Старокиївської гори на Подолі.

Схарактеризуй екстер'єр та інтер'єр будівлі. Як риси європейського й українського бароко поєднано в цій споруді?

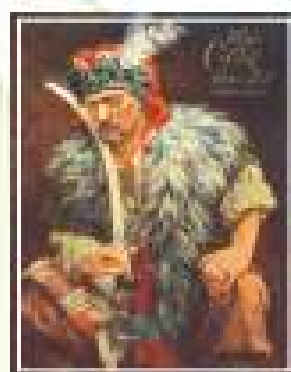
Андріївська церква. Київ

Інтер'єр Андріївської церкви. Київ

2. Художниця *Наталія Павлушенко* працює в жанрі історичної реконструкції. Ці образи вона відтворила за допомогою старих зображень та літературних описів.

Чи можна назвати портрети Н. Павлушенко парсунами? Поясни. Поміркуй і спробуй назвати кожен образ епітетом, алучною характеристикою портретованого.

Іван Сірко
(кошовий отаман)

Іван Мазепа
(гетьман)

Степан Нахвицький
(гетьман)

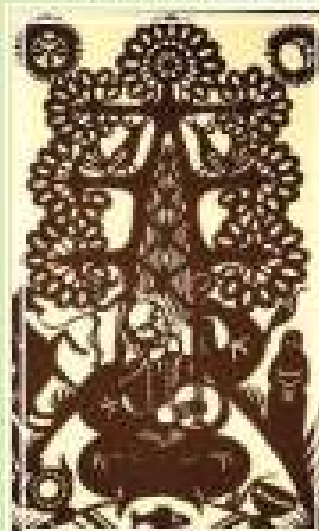
Богдан Хмельницький
(гетьман)

ПРОЄКТ

«Козак Мамай в українському мистецтві»

Надзвичайну популярність мали в Україні народні картини «Козак Мамай». Зображення цього героя народних легенд, переказів та приказів можна було побачити чи не в кожній українській хаті. Козака-бандуриста малювали олійними фарбами на полотні, стінах, дверях, кахлях, сирінях, посуді й навіть на вулицях, улаштовуючи символічні зображення Мамаєв своєрідним оберегом.

Досліді, у яких видах мистецтва минулого й сучасності відтворено образ козака Мамаєва. Презентуй результати дослідження.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому досягнення українського бароко в архітектурі та живописі?
2. Порівняй характерні ознаки стилю в архітектурі країн Західної Європи та України.
3. Чому, на твою думку, на українських землях бароко набуло особливих і неповторних рис?
 - За бажанням:
 - За допомогою дослідницької, науково-популярної та іншої літератури, інтернету дізнайся більше про діяльність видатних особистостей епохи бароко та їхній внесок у розвиток і становлення українського мистецтва.
 - Колективна робота. Створи постер «Пам'ятки українського бароко».

МУЗИКА УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Музична грамота
Миколи Дилецького

драматичні, скорботні. З упровадженням партесного співу храмова музика поступово набула авторства. Перша велика постать серед майстрів партесного письма – Микола Дилецький, композитор, учений, музичний просвітител, хороший регент (диригент). Його кредо – утвердження ідеї високого професіоналізму в мистецтві. Саме він першим з українських композиторів докладно виклав техніку сути лінійної, нотної системи, партесного співу й партесної композиції в музично-теоретичному трактаті «Граматика пісня музична».

Микола Дилецький. Алілуя (<https://cutt.ly/0xKWb5U>).

Схарактеризуй свої враження, емоції від хорового твору «Алілуя». Як співацькі голоси звучали? Як розвивалася музика (скористайся підказками)? Поміркуй над висловом Миколи Дилецького, уміщеним на обкладинці його «Музичної граматки»: «Музыка есть, яко своим гласом возбуждает сердца человеческая ою и веселию, ою и печали или смехом...».

партії чергувалися:

перепліталися, як «музична мережива»

голоси звучали одночасно

Хор: фрагмент ікони
Воздвиження Хреста
(кінець 17 ст.)

Музика партесних концертів творилася для виконання великим хором на 8–12 голосів (партій) або навіть двома хорами (до 48 голосів) без інструментального супроводу. Епізоди, які виконувалися соло і вокальним ансамблем (солістами), чергувалися з хоровими епізодами. Партесні концерти ще не записували в цілісну єдину партитуру. Їх рукописи зберігалися у вигляді комплексу книг-голосників, де партія кожного голосу записана в окремій книжечці-партії. Із часом деякі книжечки було втрачено, але сучасні музикознавці здійснюють реконструкцію голосів для виконання або видання партесних творів.

Обговоріть з однокласниками та однокласницями, чому саме в Україні виник і розквітнув жанр партесного концерту.

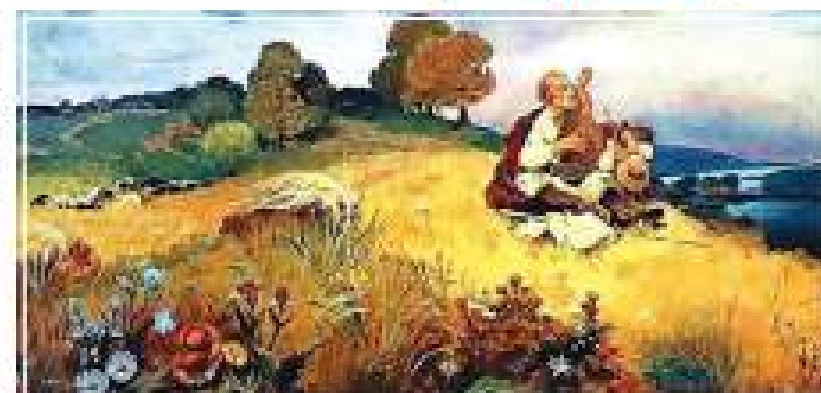
У козацько-гетьманську добу – період боротьби українського народу за національну та соціальну незалежність – у народній культурі досяг вершини музичний епох. Саме в ті часи народився унікальний музично-пісенний жанр, властивий тільки українській національній музиці, – дума. Це – ліро-епічна співана повість під супровід гіри, кобзи чи баянури. Боротьба козаків із чужоземними завоювальниками, життя бранців у неволі, морські походи, козацькі повстання проти поневолювачів – усі ці події були мотивації українських дум. І це не просто хроніка подій, документ, у якому провідну роль відіграють факти; це, насамперед, художній твір, і тому в їхньому змісті можливий творчий домісел поряд із згадками про історичні події чи діяльність конкретних персонажів. Справжні перлини українського народного епосу – «Дума про козака Голоту», «Дума про Маруся Богуславку», «Дума про Самійла Кішку», «Дума про Івана Богуну» та ін. Автори дум того періоду не відомі. Переважно це були учасники козацьких битв і походів. Кобзарі, лірники, баянуристи виконували думи речитативом, мелодія чітко підпорядковувалася поетичному тексту, а віртуозний інструментальний супровід з елементами зобразальності «домальовував» картину запеклої битви, страждання невольника чи бурі на морі. Від села до села, від міста до міста розносили народні співці історії про славу й подвиги героїв, їхню мужність, самопожертву й палку любов до України.

Дума про козака Голоту (XVII ст., <https://cutt.ly/7eKWbEwf>).
Рок-гурт «Гайдамаки». «Дума» (<https://cutt.ly/ArvMIQm>).
Дума про полковника Петра Богдановича, (<https://cutt.ly/QuvMYk1>).

Про що можна дізнатися з думи? Яка співацька манера виконання? Схарактеризуй інструментальний супровід. Пригадай відомі тобі історичні пісні, порівняй їх з думами.

Іван Іванович.
Пісня кобзаря

Вертеп

1) головні персонажі – найбідніший чоловік Стецько і провидище Кашко, який продає незрозумілому Стецькові замість листівки kota в мішку;

2) троє чоловіків вирішують, що парів дістанеться тому, хто побачить кращий сон, і поїхав двоє з них спати, третій з'їдає парів.

Шкільний театр українського бароко започатковував драму як епічніше дійство, що відбувалося за певними правилами, з декораціями, шумовими ефектами та іншими епіхічними засобами.

Робота в парах / групах. Придумайте сюжет для інтермедії з вашого шкільного життя. Презентуйте: виконайте її в ролях.

Пригадай, що тобі відомо про народний український різдвяний театр. Назви персонажів українського вертепу, за бажання – намалюй одного з них.

2. Картина «Запорожці пишуть листа турецькому султану» українського художника Іллі Рєпіна – твір не лише про давню історію, ані про українців усіх часів, про дух свободи, здатність сміятися в обличчя ворогу та відмовляти тирану, який вважає себе великим і всемогутнім. Тому її люблять і відтворюють у різних сучасних інтерпретаціях (фото-, відеорекострукції, скульптура тощо).

Мініпроект. Дослідіть з різних джерел наявну інформацію про картину І. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Створіть її інсценізацію або фотореконструкцію.

Ілля Рєпін.
«Запорожці пишуть
листа турецькому
султану»

1. У тогочасній Європі та в Україні (до прикладу, у Київській духовній академії) існували шкільні театри. Вони ставили драми про святих, драми-мораліте, драми на історичні сюжети. Пролог зазвичай виконував учитель (він поєднував шість і мораль вистави). Сюжет (2–3 дії та епілог) грали учні-актори. Їхня гра вирізнялася підкресленими жестами й позами, підвищеною декламацією, але дії відбувалися переважно статично. У проміжках між діями для розвитку глядачів учні грали *інтермедії* або *інтерлюдії* – жартівливі сценки з українського побуту, не пов'язані з текстом драми.

Ось, наприклад, інтермедія:

В Україні барокової доби в освітніх осередках (братських школах, колегіумах, Києво-Могилянській академії) вишше своєрідний вид музично-поетичної творчості – *канта*. Існували церковні й світські канти. Останні висвітлювали різні сфери діяльності (матроські, солдатські, студентські) та особливості українського побуту. Більшість авторів кантів невідомі. Найвідоміший – філософ, педагог і музикант *Григорій Савич Сковорода*. Його пісні-канти були популярні серед простого люду й ставали народними. У них відбилися роздуми автора про високі моральні якості людини, які виявляються в добрих учинках; про вільну людину, яка мусить реалізувати свої можливості, а для цього – пізнати себе.

ВСЯКОМУ ГОРОДУ НРАВ І ПРАВА

Музика та вірші Г. Сковороди

«Всякому городу нрав і права» (автор Григорій Сковорода, <https://cutt.ly/zeKIWQ1TO>, <https://cutt.ly/0eKIW114>).

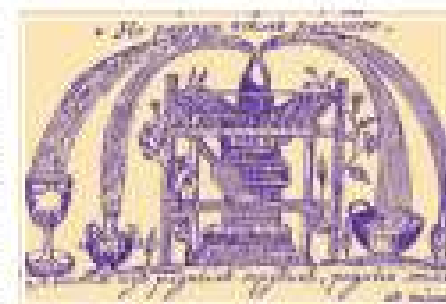
Послухай твір Григорія Сковороди та його сучасну інтерпретацію. Перед розлученням пісні роздумай зміст тексту. Поміркуй над його актуальністю в наш час. Поцікався, у якій опері М. Лисенка використано цю пісню.

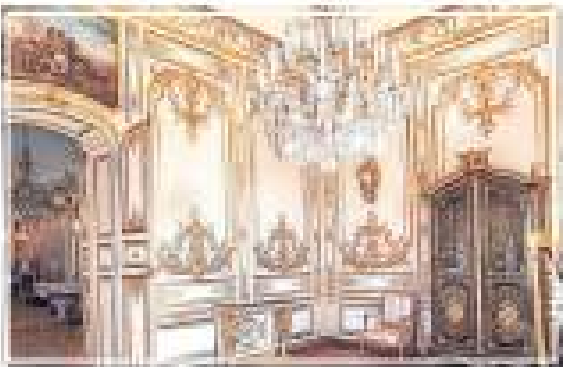

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як унікальні музичні жанри з'явилися на території України?
2. Вислови думки, чому в Україні активно розвивалась вокальна, хорова музика.
3. За бажання:

- Досліді особливості поширення кобзарства в Україні. Данайся про тематику пісенного репертуару, особливості народних музичних інструментів – кобзи та бандури.
- Досліді провідні мотиви й образи історичних пісень та дум. Обери тематику сучасної думи або історичної пісні.
- Разом з однокласниками та однокласницями заплануйте фольклорну експедицію для дослідження музичної культури рідного краю (орієнтовні теми: «Історія в піснях мого краю», «Музичні інструменти в побуті українців»).
- На 500-гривневій купюрі розміщено портрет Григорія Сковороди та його малеюнок незвичного фонтана. Цей фонтан водою наповнює такі різні за формою посудини. Джерело фонтана – те, що дає енергію (Бог, абсолют, анда сила). А посудини – кожен із нас. Вони різні, як і всі ми. Кожна людина наповнена життєвою енергією і талантами. Тому не слід дивитися на інших, повторювати чужий шлях. Потрібно шукати своє, реалізувати свої таланти. Бо коли людина займається справою, яка їй до душі і до якої вона має хист, то стає вільною та щасливою. «Бажаєш бути щасливим? Істинне щастя всередині нас. Пізнай себе!» – говорить Г. Сковорода. А як вважаєш ти?

Інтер'єр палацу Субіа. Париж

бла чи золота й дорогоцінного каміння або кристалів. Меблі – також утілення витонченості й елегантності: вигнуті лінії, асиметричні форми та декоративні орнаменти, що нагадують природні мотиви (квіти, листя, мушлі, завитки). Розкоші додають різьблення, інкрустації та позолота. Крісла, дивани, комоди, столики та дзеркала створені для комфорту, практичності та естетичного задоволення, що робить їх більш придатними для приватних інтер'єрів. Усі предмети мали відмінно гармоніювати один з одним.

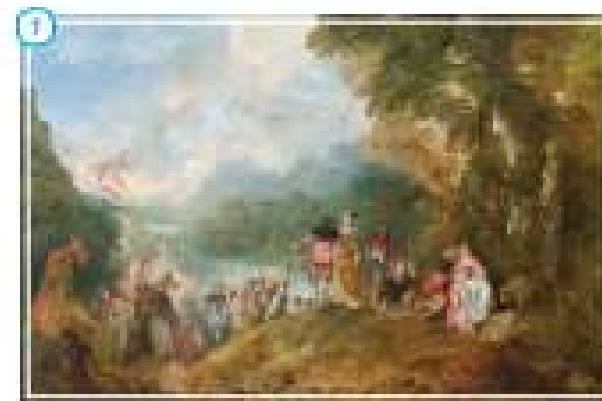
Опиши інтер'єри та екстер'єр у стилі рококо. Що тобі подобається, а що – ні?

Палац Сан-Спірі. Потсдам. Екстер'єр

«Мистецтво має дарувати насолоду, викликати легкі, приємні емоції, розважати, радувати око химерними візерунками ліній, вишуканими поєднаннями світлих святкових кольорів». Саме такі настрої і потреби – отримання насолоди і задоволення, утеча від дійсності у світ ілюзій – були властиві французькій аристократії 18 століття. Відповідно в мистецтві виник новий стиль – рококо, який із Франції швидко розповсюдився по всій Європі. Філософію стилю визначали жінки – фаворитки короля, – які головним у житті вважали свято, витончену насолоду і любов.

Величезна пишність та монументальність бароко змінилися на легку галантність та вишуканість. В архітектурі перевагу стали надавати невеликим опатним салонам, де особлива увага приділялась оздобленню інтер'єрів. А це – велика кількість дзеркал, що розташовували навпроти, великі піллі – майже в одній площині зі стіною. Стіни та стелі м'яких пастельних кольорів і безліч декору: квіткові гірлянди, рельєфні орнаменти, ліпнина в позолоті, що доповнювалися дорогоцінним камінням та кольоровою мозаїкою. Також в інтер'єрах багато аксесуарів: статуєти, вази з обов'язковими вінористанням срібла, вази з обов'язковими вінористанням срібла, вази з обов'язковими вінористанням срібла.

Жан Антуан Ватто: 1 – Пальмовий сад на острові Кіфери; 2 – Глобус на острові Кіфери

Витурботне життя світських салонів було зосереджене навколо жінок, і примхи великосвітських панночок задавали загальний тон у всіх видах мистецтва: витончено-декоративний і легковажний. У сюжетах живописних творів переважали свята й театральні аспекти, міфологічні сюжети та теми кохання. пейзажі завжди приємні і є тлом побачень, танцювальних вечорів, шляхетного та легковажного дозвілля. У портретах персонажі підкреслено усміхнені, люб'язні, витончені. У сюжетних картинах папує світ фантазії, міфологічних і пасторальних сюжетів, екзотичних казкових образів.

У розкішних інтер'єрах рококо неможливо було обходитися без музики – такої ж вишуканої, галантної, як усе довкола. Поліфонія поступилася місцем гомофонії: співуча мелодія розгорталася на тлі прозорого гармонічного супроводу. Композитори наповнювали свої твори приємними різноманітними контрастами, віддаючи перевагу інструментальній мініатюрі, де панували грайливі, кокетливі й галантні «чуттєві» образи. Як у живописі та архітектурі, у музиці з'явилися дрібні звукові прикраси й «замітки» (так звані «мелізми»), аналогічні ліпній лінії у декорі. У салонах звучали грайливі любовні пісні-романси, популярні арії з опер, які були перекладені для клавесина або маленького камерного ансамблю.

Франсуа Куперен. П'єси для клавесина (<https://cult.ly/QeKWEart>, <https://cult.ly/baKWE0p2>).

Схарактеризуй музичні образи. Які елементи музичної мови сприяли їх утіленню? Які музичні «прикраси» ти спостерігаєш? Схарактеризуй тембр клавесина. Як його зовнішній вигляд відповідає стилю рококо?

МІСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. Стиль рококо яскраво проявився в різних видах мистецтва:

- в архітектурі – це невеликі приміщення, пишні оздоблені вишуканим декором; прямі лінії і плоскі поверхні майже «зникають», замасковуються фігурною обробкою; інтер'єри в пастельних тонах, багато ліпнина, аксесуарів, позолоти; увага до комфорту і гармонії;
- у живописі переважають міфологічні, пасторальні сюжети, теми кохання;
- у музиці: камерна інструментальна та вокальна музика (мініатюри), пишність «звучних прикрас».

Стефан Себбане. Музичні розваги

Видатна пам'ятка

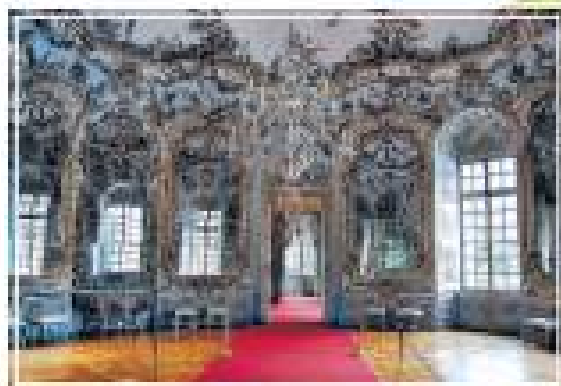
ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Палац Амалієнбург, розташований під Мюнхеном (Німеччина), – яскравий зразок стилю рококо. Його створив архітектор Франсуа Кувільє для дружини курфюрста Карла Альбрехта Марії Амалії. Невелика одноповерхова будівля, зовні проста і водночас елегантна й вишукана. Інтер'єри палацу витончені, святкові, багато оздоблені. Залам внутрішніх приміщень властиві індивідуальні риси, весь їх комплекс (Блакитний кабінет, Жовта кімната, або Кімната відпочинку, Миєльська кімната, Індіанський кабінет, або Кімната фанатів, Дзеркальна зала) становить цілісну єдність.

Переглянь відео (<https://cutt.ly/Vq79eC>). Схарактеризуй риси стилю рококо в архітектурі.

Амалієнбург. Екстер'єр

Інтер'єр Дзеркальної зали

2. Уяви себе в розкішному інтер'єрі серед численних дзеркал, у яких відбиваються каскади люстр, дами в пишних сукнях і кавалери в напудренных перуках танцюють повільний балетний танець.

Схарактеризуй інтер'єр та персонажів картини. Уяви та розкажи, яка музика звучить на балу (чи світському прийомі). Рухи яких танців виконують зображені люди?

Жан Батіст Лоллі. Танець з балету «Полум'я Парижу» (<https://cutt.ly/leKIWUlk>).
Жан Філіп Рама. Алеманда і Куранта із сьомої мі мінор (<https://cutt.ly/WqKWR4XK>, фрагмент).

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

Розглянь багатство декору в стилі рококо. Придумай і виконай ескіз рельєфу ліпнини з рослинними мотивами у стилі рококо (пастельні). У вільний час створи в такій техніці оздоблення для фоторамки, альбому тощо.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

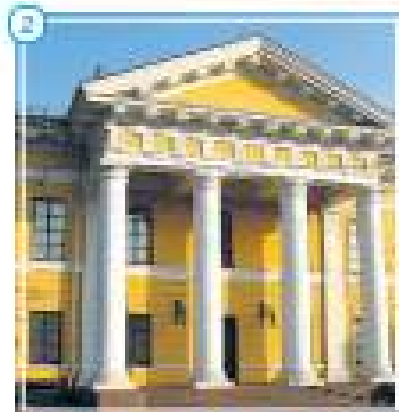
1. Як виявився стиль рококо в мистецтві? Визнач його характерні ознаки.
2. Вислови своє ставлення до творів мистецтва у стилі рококо: що подобається, а що – ні. Поясни чому.
3. За бажанням:
 - Дослідь особливості чоловічого та жіночого вбрання епохи рококо. Поміркуй, які його елементи використовують художники-модельєри в сучасному одязі. Знайди цьому підтвердження.
 - Сучасні дизайнери звертаються до рококо, щоб додати інтер'єрам нотку розкоші та елегантності. Використання вигнутих ліній, пастельних відтінків, декоративних панно та різьблених елементів дозволяє створювати простори, що випромінюють атмосферу тепла та затишку. Завдяки цьому стиль рококо залишається актуальним і надихає нові покоління дизайнерів та художників (<http://cutt.ly/tgUuMMXK>). Добери приклади сучасних інтер'єрів з елементами стилю рококо. Зроби колаж або відеопрезентацію.
 - Прослухай музичні твори у виконанні на верджинелі, чембалі (<https://cutt.ly/tgUuMMXK>) – різновиді клавішного. Вислови своє враження.
 - Дитайся про особливості технології створення ліпнини з гіпсу для оформлення сучасних інтер'єрів у стилі рококо (бароко) та використання пластиліну в оздобленні приміщень.

УРІВНОВАЖЕНА ГАРМОНІЯ АРХІТЕКТУРИ КЛАСИЦИЗМУ

Луїджі Каньолла. Арка Миру. Мілан

Вільям Гесте.
Андрій Меленський.
Контрактний будинок. Київ

Чарльз Кемперон. Палац Кирила Розумовського.
Батуми

Клод Перро. Східний фасад Луїзу.
Париж

Із зміцненням монархії на території Європи, зокрема у Франції, у мистецтві розквітає новий стиль – класицизм (від лат. *classicus* – «класичний»). Його важлива риса – спора на найкращі зразки Відродження та античності. Теоретичні основи – правила й норми – закладалися в мистецьких академіях, які відкрив Людовик XIV. «Хто згідно з правилами працює, творить прекрасне мистецтво». А прекрасне – це чітко, розумно, логічно, без суперечностей, притаманних реальному життю, тобто «облагороджена краса».

Французи в той час шодили Східний фасад Луїзу – головної королівської резиденції, а тому запросили найталановитіших зодчих та оголошили конкурс на кращий архітектурний проєкт. У цьому конкурсі брав участь і відомий майстер бароко Лоренцо Берніні, який запропонував проєкт з витонченими фасадами, оздобленими великою кількістю декоративних елементів. Проте французи вирішили, що така споруда буде надто пишною, і віддали перевагу більш строгому і класичному проєкту свого співвітчизника Клода Перро. Сьогодні Луїз – це тільки пам'ятка архітектури, а й музей, що не має рівних за кількістю, різноманітністю та художньою цінністю мистецьких шедеврів.

Знайди в будівлях (2–4) знайомі тобі архітектурні елементи й назви їх. Поміркуй і визнач характерні ознаки стилю. Пригадай, де й коли було зведено перші триумфальні арки, які так само призначені.

В Україні стиль класицизму зокрема виявився в архітектурі різних типів будівель. Художня мова цього стилю, на відміну від, наприклад, бароко, була універсальною. Її можна було використовувати, споруджуючи не тільки урочисті палаци, а й житло містян та громадські будівлі.

Цікавий споруди шодилися з урахуванням їхнього призначення – це були будинки губернського правління, дворянського зібрання, лікарні, пошти, банки, театри, торгові будівлі (гостині двори, ринки, ярмаркові комплекси, контрактні будинки тощо).

Мистецька грамотність. Для архітектури у стилі класицизму характерні:

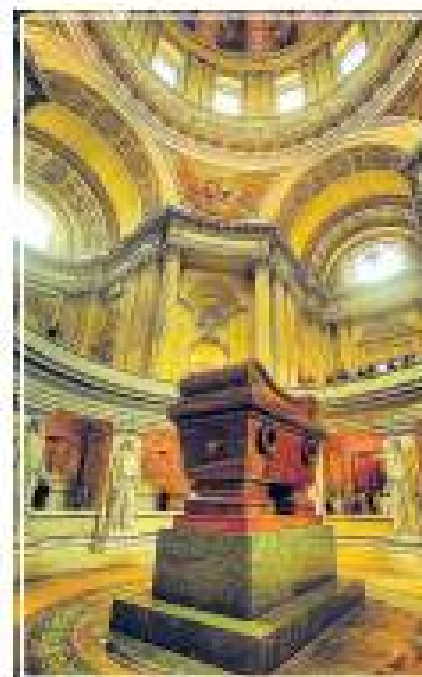
- симетрія – її математичній логіці підпорядковувалася кожен елемент;
- строгість прямих ліній і геометрична правильність планів; чіткий і спокійний ритм; урівноваженість, логічність планування;
- виірненість пропорцій – загальна гармонія частин і цілого;
- поєднання гладкої стіни з ордером і стриманим декором;
- використання елементів античної архітектури: портиків, колонад, статуй і рельєфів на площинних стінах.

Одним із яскравих зразків архітектури французького класицизму є собор Будинку інвалідів, зведений за проєктом Жуль Ардуена-Мансара. Це – квадратна у плані споруда, зразок суворої витонченості й симетрії. Фасад собору прикрашений подвійною колонадою (у першому ярусі – доричного, у другому – іонічного коринфського ордеру), уніфікованою монументальним фронтоном. На колонаду зверху поставлено блок, що в перетині повторює барабан, прикрашений на першому поверсі парами колонами, а на другому – великими пілястрами, основним завданням яких є освітлення внутрішнього інтер'єру купола. Цю величезну споруду вінчає купол, оздоблений позолоченим орнаментом, а над ним височіє граціозний купольний ліхтар зі шпилем. Висота собору сягає 107 м.

Собор Будинку інвалідів.
Екстер'єр

Схарактеризуй екстер'єр та інтер'єр будівлі у стилі класицизму. Визнач на поданих на світлинах будівлях характерні риси стилю. Порівняй їх зі спорудами інших стилів.

Собор Будинку інвалідів.
Інтер'єр (фрагменти)

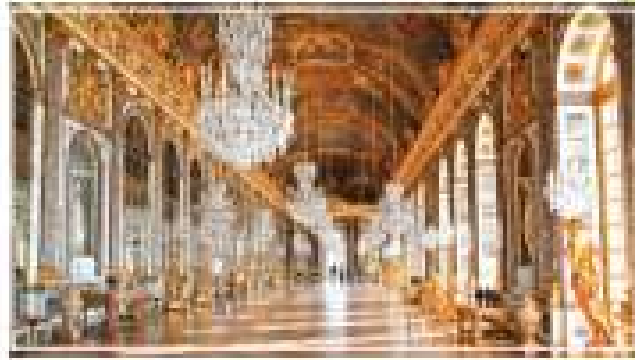
Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Видатною пам'яткою архітектури, що поєднала бароко і класицизм у єдиний урочистий стиль, став палацово-парковий ансамбль у Версалі – грандіозній резиденції французьких королів. Король Людовик XIV («король-сонце») задумав створити в цьому живописному місці справжнє чудо світу. У реалізації задуму брали участь зодчі *Луї Лево*, *Жюль Ардуен-Мансар* і декоратор садів та парків *Андре Ленотр*. На місці диких лісів з'явився урочистий павільйонний палац з неймовірно розкішними інтер'єрами та величезний парк із численними алеями, скульптурами, каналами, алясками й фонтанами.

Версальський палац, Париж

Жюль Ардуен-Мансар, Шарль Лебрен, Антуан Кузеванс
Дзеркальна галерея Великого палацу, Версаль

Версальський парк (фрагмент)

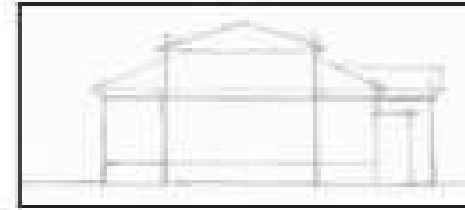
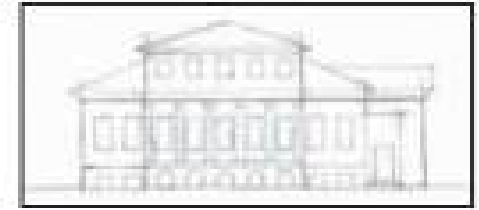
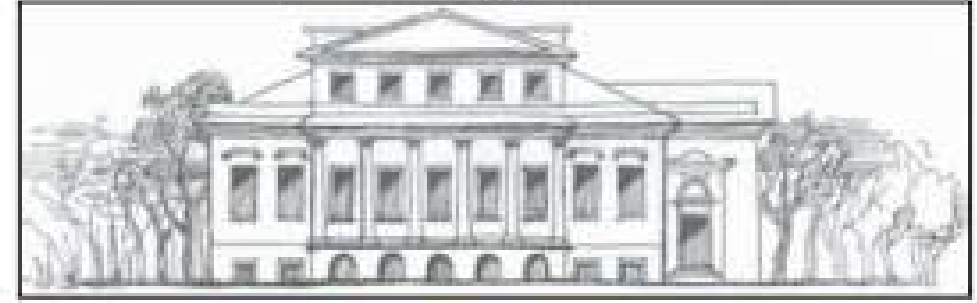
2. Не менш прекрасною і важливою частиною ансамблю є парк – яскравий зразок регулярного парку. Такий парк має геометрично правильне планування, зазначай з вираженою симетричністю композиції. У ньому – прямі алеї, які є осією симетрії. Капітники, партери й басейни правильної форми, стрижка дерев і чагарників з наданням різних геометричних форм. Версальський парк було прокладено за геометрично правильною схемою. Він складається з великої кількості терас, що зникають у міру віддалення від палацу. Клумби, газони, оранжереї, басейни, фонтани, а також численні скульптури на античних сюжетах є продовженням палацової архітектури.

Чи подобаються тобі такі парки? Поясни своє ставлення. Доведи або спростуй, що Версальському палацово-парковому комплексу (<https://bit.ly/3D7YH1U>) притаманні ознаки стилю класицизм. Завдяки чому зодчі створили ілюзію безмежного, наповненого парадними світлом простору в Дзеркальній галереї? На дозвіллі поцікався найвідомішими парками світу. Дізнайся про їхні особливості та поділися результатами своїх досліджень з однокласниками та однокласницями.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Виконай графічні замальовки будівель з ознаками стилю класицизм або створи світлина зі спорудами, побудованими в класичному стилі та зведеними в місцевості, де ти живеш.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Визнач ознаки стилю класицизм в архітектурі.
2. Схарактеризуй французький регулярний парк.
3. Як виявився стиль класицизм в архітектурі на теренах нашої країни?
4. За бажання:
 - Дізнайся про стиль *ампір* у мистецтві. Зроби добірку творів мистецтва в цьому стилі, схарактеризуй один з них.
 - Французький король Людовик XIV дозволив перебудовувати горнища міських споруд під житлові приміщення. Конструкцію таких приміщень, розташованих під високим дахом, розробив французький архітектор Франсуа Мансар, надалі вона отримала назву «мансарда». Поцікався, чи будують нині мансарди.
 - Спостерігай будівлі у твоїй місцевості. Фотографуй ті, що мають риси класицизму. Поділися своїми спостереженнями. Зроби висновки про актуальність класицизму в усі часи.

1 – Кафедральний собор Святого Олександра, Київ;
2 – Церква Святого Івана Хрестителя, Біла Церква

ЖИВОПИСНІ ОБРАЗИ КЛАСИЦИЗМУ

Антоніо Канова. Психея, втілює любов, скульптура Купідона

розподілено жанри живопису на сфери – «високі» (історичний, релігійний та міфологічний) і більш розвинені – «низькі» (портрет, натюрморт, пейзаж і побутовий жанр).

Полотно французького художника Нікола Пуссена із сюжетами з ідеально-прекрасним світом досконалих людей та з міфологічними істотами Давньої Греції є чудовим прикладом живопису класицизму. Через математично вибірені розміщення зображень живописець досягнув урівноваження композиції кожного твору. А за допомогою стриманих і збалансованих палітри кольорів майстерно передано багатство почуттів. Циклом Поліфем перестав ламати дерева й топити кораблі. Уночі він сидів на високих скелях, велелезав гармонію мелодій на своїй сталосій сопілці, зачаровуючи нічним коханням все довкола. Природа заспокоїлась, у ній запанували мир, гармонія та порядок. Саме цей сюжет відображає «Пейзаж з Поліфемом». Н. Пуссен виконав його у світлих, м'яких тонах, що передають спокійну та величну природу. Відчуття масштабу й сполучення кольорів підсилює ефект «споглядання», художник запрошує глядача замислитися про тимчасовість людських проблем і вічність природи.

Знайди на картині головного персонажа. Поцікався в мережі «Інтернет», частиною якого літературного твору є міф про циклопа Поліфема. Як автор мовою живопису зацікавив увагу на подвигі людини і природи? Як художнику вдалося досягти гармонії та збалансованості композиції? Назви кольори картини. Визнач, як досягнуто гармонії в їх поєднанні.

Твори італійського скульптора Антоніо Канова – досконалі втілення персонажів міфів Давньої Греції. Вони такі реалістичні, що сприймаються як живі, ніби анімовані лиш на мить. Найуспішнішим твір автора – «Психея, відроджена поцілунком Купідона». Скульптор відтворив зворушливий момент пробудження отруєної земної дівчини від поцілунку коханого – сина Венери.

Нікола Пуссен. Пейзаж з Поліфемом

Мистецька грамотність. Характерними рисами стилю класицизм в образотворчому мистецтві стали:

- наслідування зразків і відтворення сюжетів мистецтва античності та Відродження;
- нормативність, встановлення правил і законів (поділ фізичних осіб на позитивних та негативних, суворе дотримання пропорційності всіх частин твору, стриманість композиції тощо);
- аристократизм, орієнтування на аристократичні, смачні вищі суспільної верстви.

У живописі – логічне розгортання сюжету та ясна збалансована композиція. Темі картин: античні герої, історичні персонажі, міфологічні сюжети.

У скульптурі – наслідування античності, часті сюжети з грецької і римської міфології.

У живописі класицизму розквітнули історична картина й парадний портрет, у яких часто втілювалися класицистичні уявлення про енергійну й вольову людину. У пейзажах використовувалися реалістичні деталі, приділялася особлива увага ідеалізації природи та її гармонії. Міфологічні сюжети античності трансформувалися мовою образотворчого мистецтва через призму естетичних і моральних ідеалів.

До яких жанрів образотворчого мистецтва належать картини? Які ознаки стилю класицизм можна побачити в цих творах живопису? Яку інформацію можуть «донести» зображення в художніх творах, зокрема одягу, предметів інтер'єру, об'єктів краєвидів? Вони відтворюють сучасну художникам дійсність чи події давнини? Поясни свої міркування.

П'єр Каффері. Октавіан Август і Клеопатра

Йоган Ендер. Пані за письмовим столом

Жак Луї Давід. Наполеон при переході через Сен-Бернар

Клод Лоррен. Пейзаж

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. В основу картини Жак-Луї Давида «Присяга Горації» покладено сюжет, пов'язаний з римською історією. Старий батько, який втілює істинного римлянина, благословляє синів на битву, даючи їм зброю. Перед тим як йти в бій, брати Горації присягають на вірність Батьківщині.

Жак-Луї Давид.
Присяга Горація

Як художник використовує світло й тінь для вираження образів? Знайди на картині риси класицизму (скористайся підказками).

героїзм	самопожертва	чіткість композиції	локальні кольори	стабільність
симетрія	акценти світла й тіней	урочистість	атлетичні персонажі	
чіткі геометричні форми і лінії	звернення до античних сюжетів	чіткі пропорції фігур		

2. Парадні портрети – одиосібні або колективні – яскрава ознака живопису класицизму.

Які емоції втілено в картині Ангеліки Кауфман? Завдяки чому створено таке враження? Опиши персонажів картини (їхній одяг, пози, оточення) й загальну композицію.

Ангеліка Кауфман.
Родина Марії Кароліни
Австрійської

До європейського рівня піднесли портретний жанр для українці – Дмитро Левицький і Володимир Боровиковський. Їхня висока майстерність, глибина пізнання людини дивує й захоплює прихильників мистецтва аж понад два століття.

Якими засобами мистці передали соціальне становище людей? Зверни увагу на те, як майстерно художники зобразили життєву безпосередність на обличчях портретованих. Порівняй художні образи, які створили мистці.

Дмитро Левицький. 1 – Невідома з трояндою. Володимир Боровиковський: 2 – портрет полковника Павла Рубежа; 3 – портрет художника Дмитра Левицького

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Створи міфологічний сюжет, історичну сцену або портрет у класичному стилі. Для творчості обері живописні чи цифрові інструменти.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- Окресли характерні риси живопису класицизму. Які теми розкривалися в ньому? Які жанри розквітли в цю епоху?
- Визнач, які з перелічених характеристик найбільше відповідають особливостям мистецьких творів класицистичного періоду.

урочистий	піднесений	романтичний	пісний	декоративний	героїчний	суворий

- Прочитай вислів Нікола Пуссена: «Дивитися на предмет, споглядаючи його, – це значить, окрім простого і природного відображення форми в оці, шукати власними зусиллями спосіб добре осмислити цей предмет». Вислови свої міркування щодо нього.
- За бажання:
 - Проведи дослідження: порівняй жанр парадного портрета в епоху класицизму та скульптурного портрета епохи античності. Зроби висновки.
 - На дозвіллі перетвори матеріали ВШО «8 клас. Мистецтво. Стил класицизму у живописі».

Карл Бернгард Шюссер.
Бетховен за роботою едома

Класична музика... Які асоціації викликає в тебе це словосполучення? Високий художній рівень, збереження культурних цінностей, еталон, актуальність у всі часи... Слово «класичний» перекладається з латинської як «вразковий». Музика у стилі класицизму (18 ст.) стала взірцем для багатьох поколінь музикантів і композиторів, а її принципи й форми до сьогодні вважаються високим стандартом. У ті часи в музичному мистецтві було встановлено правила-канони, які визначали чіткість та логічність побудови великих музичних жанрів: сонати, симфонії, концерту. Навіть академічні музичні твори, що відзначаються гармонією, логічністю, структурованістю та елегантністю, характеризуються чітким і збалансованим використанням музичної форми та структури, намагаються класичною музикою.

До видатних представників музичного класицизму належать композитори «віденської класичної школи»: Йозеф Гайдн, Вольфганг Амадей Моцарт та Людвіг ван Бетховен, які жили й творили в м. Відні (Австрія). У їхній творчості великі інструментальні жанри: сонати, симфонії, концерти пройшли своє становлення і досягли найвищої досконалості. До прикладу, симфонією спочатку називали будь-яке благозвучне поєднання звуків. Пізніше – аступ до танцювальної сюїти, оркестрові аступу до опер. І тільки в період класицизму у творчості композиторів-класиків жанр симфонії набув масштабності та тембрової різноманітності. Процес народження жанру був досить тривалий. Митці багато експериментували над виразними можливостями оркестру. Так, зокрема, у творах Й. Гайдна звучать імітації звуків природи (симфонія «Ведмідь», «Курка»), дитячих музичних іграшок («Дитяча симфонія»), у симфонії № 9 Л. ван Бетховен улія звучання хору. Йозеф Гайдн, якого вважають родоначальником цього жанру, створив понад 100 симфоній, у Моцарта їх понад 40, у Бетховена – дев'ять.

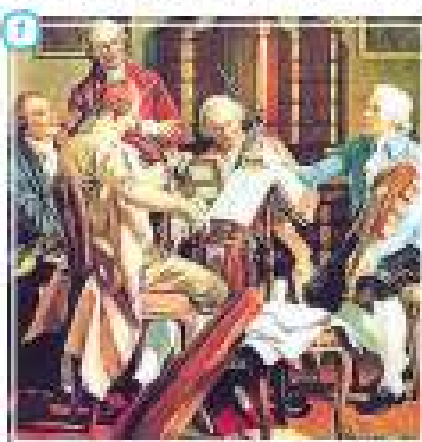
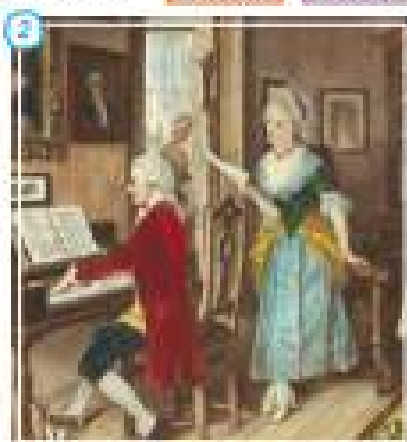

Йозеф Гайдн. Симфонія № 1. Ре мажор (<https://cutt.ly/3eZS4PCc>, фрагмент). Дитяча симфонія (<https://cutt.ly/5eZDwHxK>). Людвіг ван Бетховен. Симфонія № 5. Ч. 1. (<https://cutt.ly/2eZDnPB5>). Симфонія № 9. Ч. IV (<https://cutt.ly/7eZDg6XP>, фрагмент «Ода до радості»).

Опиши емоції, що викликала музика. Які з творів тобі відомі?

1 – Невідомий художник.
Франц Йозеф Гайдн
дирижує струнним
квартетом.
2 – Карл Рюхлінг.
Моцарт та Анніа Себер

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. Симфонія, концерт – жанри інструментальної оркестрової музики. Твори мають великий обсяг і складну будову. Симфонією називають симфонічний оркестр, концерт – соліст (або ансамбль) з оркестром перед великою аудиторією. Соната – жанр камерної інструментальної музики (для виконання одним чи кількома інструментами). У творчості композиторів-класиків ці жанри набули найбільш досконалої циклічної форми (сонатно-симфонічний цикл), де частини циклу розташовані в певному порядку й утворюють художню цілісність, відображаючи різні боки життя – драматичний, ліричний, жанрово-побутовий.

Переважно музика танцювальних жанрів відтворює картину людського життя в усіх його провалах, контрастах: енергійні дії можуть змінюватися ліричним спогляданням чи глибокими роздумами, серйозність – переростати в жар. Музичні образи можуть характеризуватися різноманітністю, аступати у взаємодію між собою, переплітатися, перетілюватися, перетворюватися... Так поступово – від частини до частини – розгортається музична драматургія сонатно-симфонічного циклу.

Скрипаль з оркестром

I частина	II частина	III частина	IV частина
Швидко (сонатна форма) Енергійно, схвильовано	Прично, світло, спокійно або сумно й зосереджено	Жааов (менует або скерцо) Танцювально	Швидко (сонатна форма) Енергійно, часто урочисто, святово

Драматургія сонатно-симфонічного циклу

У творчості композиторів-класиків сформувався визначний для нашого часу склад симфонічного оркестру, так званий класичний склад.

Проаналізуй черговість емоційних образів у частинах сонатно-симфонічного циклу. Пригадай і назви групи музичних інструментів, що входять до складу симфонічного оркестру. Назви відомі тобі музичні інструменти, порівняй їхні тембри.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Однією з найвідоміших у світі є Симфонія № 40 соль мінор Вольфганга Амадея Моцарта. Перша частина за класичними правилами написана в сонатній формі. Розвиток музики в такій формі можна порівняти з дією у драматичному творі. Спочатку композитор знайомить нас з основними діючими особами – музичними темами, – головною і побічною партіями, які зазвичай контрастні. Це – ніби зав'язка драми. Потім дія розвивається, загострюється, досягає кульмінації, після чого приходить розв'язка. Отже, сонатна форма складається із трьох основних розділів: експозиція, розробка, реприза.

Вольфганг Амадей Моцарт. Симфонія № 40 (Ч. I). (<https://cutt.ly/ABVUPh>, <https://cutt.ly/wk8Bz56>). Рок-кавер.

Поміркуй, які зміни відбулися в музиці репризи порівняно з експозицією. Зверни увагу, як реприза сонатної форми сприяє зрівноваженості, завершеності музичних виразів, у розробці, що надає цілісності, гармонійності організації всієї побудови частини I. Вибери з наведених характеристик ті, що відповідают емоційному стану частини сонатної форми: «тривожна», «стремлетно-схвильована», «занепокоєна», «енергійна», «світла», «м'яка», «антончена».

Експозиція

показ, експонування основних тем

Розробка

розвиток основних тем

Реприза

Завершення музичної дії (відоминений повтор композиції)

Схема сонатної форми

2. У творчості Л. ван Бетховена жанр сонати за значущістю піднявся до рівня таких складних, як симфонія та опера. Адже у фортепіано він нерідко «втілював» звучання оркестру. Цей інструмент був завжди поруч, йому композитор міг надати будь-які персоніфікації. У фортепіанних сонатах композитор пронаклав внутрішню нитку-ладання, світ і переживання і роздуми. Саме в них він безпосередньо виразив те, про що думав, щоразу по-новому висвітлюючи різноманітні грані людської душі. Назва поєднаної сонати «Велика патетична соната» належить самому композитору. «Пафос» у перекладі з грецької означає «відчуття», «емоція».

Людвіг ван Бетховен. Соната № 8 «Патетична». Ч. I. (<https://cutt.ly/2eZDn5HS>).

Чи відповідає музика частини I сонати її назві? Поясни. Чи є щось спільне між темами вступу та головної партії? Як відбувається розвиток сонатної форми? Як побудовано музичну драматургію твору (де відбувається зв'язка музичної оповіді, кульмінація, завершення)?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажанням)

1. Спробуй створити:

- власну музичну композицію або мелодію, натхнену музикою В. А. Моцарта чи Л. ван Бетховена (на музичному інструменті, за допомогою мобільного додатка для створення музики чи III);
- ілюстрацію або колаж для візуальної заставки блогу чи сайту про музику сталою класичною;
- добру візуальний чи відеореєс до музики; змонтуй відео та аудіо. Презентуй.

2. Робота в парі / групі. Придумайте сюжет під впливом музики одного з прослуханих творів композиторів-класиків. Презентуйте його (ілюстрація; пантоміма або розповідь).

Дмитро Монатік. «Україна краса» (<https://cutt.ly/yryMDa4S>)

Обговоріть з однокласниками / однокласницями питання, що розкриває текст пісні.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Узагальни ознаки класичному в музиці та інших видах мистецтва.
2. Як жанри камерної та симфонічної музики розвинулися в період класицизму? Що нового принесли композитори-класики в ці жанри?
3. Фрагменти творів композиторів-класиків активно використовують у сучасній рекламі, інтерпретують у сучасних стилях (наприклад, джаз, рок тощо). Поміркуй чому. Поясни.
4. За бажання:
 - «Хоровий концерт – одна з вершин української професійної музики епохи бароко – класицизму»: досліді творчість Максима Березовського, Артемія Веделя, Дмитра Бортнянського та досягнення в українському хоровому мистецтві.
 - Додайся, чому Максима Березовського вважали українським Моцартом, а його провінцію вихарбувало золотом на мармуровій плиті, що прикрашає стіну Болонської філармонічної академії, і стоїть у тому почесному списку наступним після Моцарта.
 - «Класична музика і сучасність»: досліді творчість Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена. Подкайся популярністю їхньої музики в наш час і зроби припущення щодо секретів її довголіття.
 - «Класичні музичні інструменти: від давнини до сучасності», «Поява в епоху класицизму фортепіано».

Розаль Бетховена

РОМАНТИЧНІ ОБРАЗИ В МИСТЕЦТВІ

Каспар Давид Фрідріх. Мандрівник над морем туману

Образ природи є одним із провідних у творчості романтиків. Він уособлює душевний стан героя і часто забарвлений почуттям дисгармонії і дібеністю. У романтиків він віддзеркалює людські переживання та пристрасті, тривожні сніги й тумани мрії. Улюбленими є вечір або ніч – тьмяність, چه не тільки для сну, а й для роздумів.

Герой романтиків – часто одиниця, людина пристрасна й недосконала, яка діє в надзвичайних обставинах, змінює себе та життя навколо, і навіть свою загибель перетворює на перемогу незламного духу.

Який колорит обраа К. Д. Фрідріха для своєї картини? Як ти поясниш його вибір? Яким є образ Свободи, що веде народ? Поміркуй над змістом картини. Про що думки пастушка? Якими засобами живописця відтворив глибину простору? Які ознаки романтизму простежуються в цих картинах?

1 – Ежен Делакруа. Свобода, що веде народ;
2 – Василь Штернберг. Пастушок

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. Найяскравіше раси стилю романтизм виявилися в музиці, літературі та живописі.

Його характерними ознаками є:

- заперечення раціоналізму й підмова від суворої нормативності в художній творчості;
- культ почуттів людини; увага до особистості, її індивідуальних рис;
- неприйняття будищності й звалчення високих почуттів;
- повернення до народних звичаїв, традицій та захоплення фольклором;
- схильність до мрійливості, фантазії, ідеалізації.

Портретному жанру живопису романтизму властива артистична свобода, тяжіння до контрастів освітлення й кольору.

Італійський художник Франческо Хасс створив образ, що відрізняється інтенсивністю ліній та барв. На його ліричному полотні «Меланхолія» панує гармонія між постаттю молодої жінки і предметним світом, що її оточує. Світло ніжно торкається її юного тіла, переливається на складках одягу, грає на волоських квітках, проте не може приховати сумного настрою жінки. У картині Костане Марі Шарпантьє самотня фігура жінки ніби астигла, охоплена невимовною тугою. А в жанровій картині українця Миколи Пимоненка дві дівчини в очікуванні дна: ворозять, підмічують вогни і адіаються в химерні тіні, гадаючи й фантазуючи, на що схожі контури шматків топленого воєку, що пішусь їм дна.

Порівняй однойменні картини. У якій з них відчувається сум, а в якій – відчай? Поясни. Яку роль відігала Шарпантьє природі на своїй картині? Сучасники Ф. Хасса вважали, що в його картині присутні елементи театральності. Що вони мали на увазі? Які предмети на полотні доповнюють настрій молодої жінки? Опши словами художника вирази обличчя сумної і радісної людини. Поясни, як М. Пимоненку вдалося створити атмосферу чарівності й тьмяності (колір, світло, одяг та настрій персонажів). Що тобі відомо про українські різдвяні звичаї та обряди?

1 – Франческо Хасс. Меланхолія;
2 – Костане-Марі Шарпантьє. Меланхолія

Рафаель Монті. Сон скорботи і радості мрії

Луї-Ернест Барріє. Природа, що розривається перед наукою

Томас Річард Гуд. Західний вітер

Джованні Станетта. Діва Марія

Скульптурі романтизму притаманні всі характерні риси цього стилю. Ключовою стала ідея руху, продовження миті у щоденності, тема романтизму, боротьби, місності. Геніальні митвори, що дивують уже не одне покоління, насичені емоціями, сильними почуттями – вони немов дишають. Майстри створювали з мармуру, граніту чи бронзи такі дивовижні речі, що здається, ніби ці тверді, безживні матеріали були в них у руках м'якими та піддатливими, як пластилін. Це змушує замислитися: як холодний камінь може відтворити таку приголомшливу ілюзію м'якого тіла?

Про картину Вільяма Тернера «Дощ, пара і швидкість» відомий англійський пейзажист Джон Констебл сказав: «Тернер перевершив сам себе; він ніби пише кольоровою парою – так безмірно і швидко...». Ударом річки Темзи крізь туманний дощовий морок з великою швидкістю мчать човни. Ще мить – і поране в туман ледь-видимий міст, одинокий човник і навіть берег річки...

Опиши свої враження від майстерності скульпторів. Схарактеризуй один із образів. Як вдалося художнику об'єднати на одному живописному полотні і дощ – явище природи, і пару – стан річовини, і швидкість – фізичну величину? Який вид перспективи застосував митець для своєї композиції?

Вільям Тернер. Дощ, пара і швидкість

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

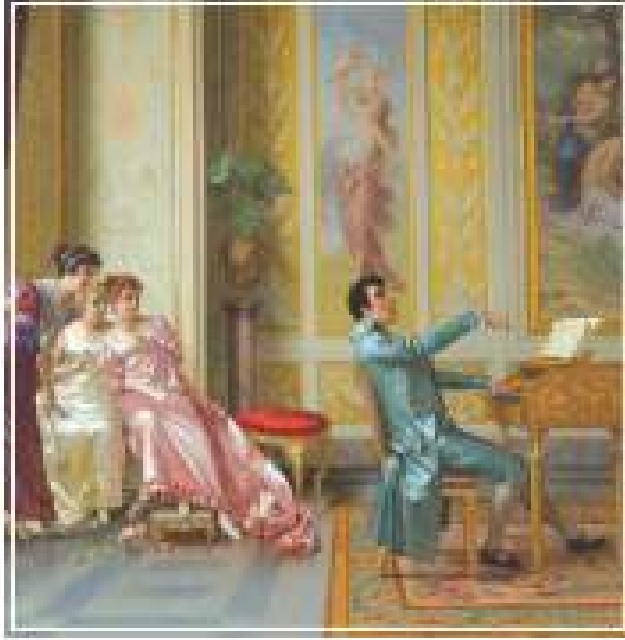
Створи у творчому улюбленому жанрі образотворчого мистецтва романтичну тематичну композицію (художня техніка та матеріали за вибором).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. До яких тем зверталися у своїй творчості митці романтизму?
2. Вислови свої думки щодо слів французького письменника Стендаля: «В усіх видах мистецтва необхідно самому випробувати ті відчуття, які хочеш викликати в інших».
3. Чи погодився ти, що романтики живуть більше в мріях, а не в реальності, це люди, схильні до роздумів, до ідеалізації інших людей і життя? Поміркуй над позитивами й негативами самотсприйняття людини-романтика.
4. За бажання:
 - Здійснить експедицію за натхненням за однією з тем: «Романтичні відображення: мистецтво почуттів та краса природи», «Природа як джерело емоцій», «Стихії природи: сила і гармонія», «Магія сутінків та світанку» за етапами.
 - Організуйте та здійсніть прогулянку мальовничими місцями (парк, гора, берег річки тощо). Під час неї спробуйте знайти відповіді на питання: «Що через природу ми можемо відчути? Як ми можемо передати свої відчуття та емоції через мистецтво?».
 - Спостерігайте за природою. Виконайте ескізи, етюди або словесні нотатки чи зробіть фотографії.
 - Інтегруйте романтичні ідеї в сучасний контекст своїх творчих робіт. Для цього обов'язково використайте елементи романтизму (драматичне світло, глибокі контрасти, деталізація природи та інші).

МУЗИКА РОМАНТИКІВ

Віктор Федірук. Романтизм

Пригадай, що тобі відомо про цей жанр.

Романс – це ліричний твір, що зазначив відносно переживання, пов'язані із закоханістю. У ньому однаково значущі слово й музика: мелодія, тісно пов'язана з ліричним текстом, відбиває загальний його характер і поетичну структуру. Інструментальний супровід часто є рівноправним з вокальною партією, елементом єдиного цілого. У більшості романсів, незалежно від країни, де вони народилися, переважав тема кохання, мрії людини про щастя. У домашньому музикуванні романси виконували під акомпанемент фортепіано або гітари, інколи співаки в ансамблі.

Франц Шуберт. «Серенада» (<https://cutt.ly/keVbdPz>).
«Дякуюсь я на небі» (лірич. Михайла Петренка, <https://cutt.ly/keVbzUR>).
Микола Лисенко. Дует «Коли розлучаються двоє» (лірич. Генріха Гейне, <https://cutt.ly/keVbGcl>).

Визнач романтичні ознаки творів вокальної музики. Чим займаються персонажі картин? Яка музика у них може звучати?

Ежен де Блас. Серенада

Мистецька грамотність. Для відображення найтонших чуттєвих відтінків та образів життя краще підходили жанри невеликих форм: камерні вокальні та інструментальні (камерні й оркестрові). Тому саме в епоху романтизму вони набули небувалого розвитку. У них розкривалися різноманітні характерні образи, зокрема «музичні» портрети та пейзажі, з різними емоційними ставками.

Вокальні

романс, пісня, балада, елегія, баркарола, серенада, солов'їна

Інструментальні

музичний момент, балада, етюд, ноктюрн, скерцо, пісня без слів, прелюдія, рапсодія

Пригадай і скажи, який відомі тобі музичні жанри. Пригадай твори Антоніна Дворжака, Фредерика Шопена та Ференца Ліста, якими вони прославили свій народ, віддали шану своїй Батьківщині.

«Споконвісні танці»

«Полонез»

«Мазурка»

«Угорська рапсодія»

Тема любові, яка посідає панівне місце в мистецтві романтиків, не обмежується мотивами сердечної прихильності до особи іншої статі, а ототожнюється із широким колом почуттів. Зокрема, крім творчості усіх композиторів-романтиків наскрізною ниткою проходить тема любові людини до Батьківщини, свого народу. Композитори писали оригінальні авторські твори, у яких звучали яскраві інтонації, звороти, ритми, прийоми зразком музичного фольклору. Побутові народно-жанрові епізоди, національний колорит охоплюють музичне мистецтво епохи романтизму.

Михайло Сімонович. Полонез «Прощання з Батьківщиною» (<https://cutt.ly/keVbGcl>).

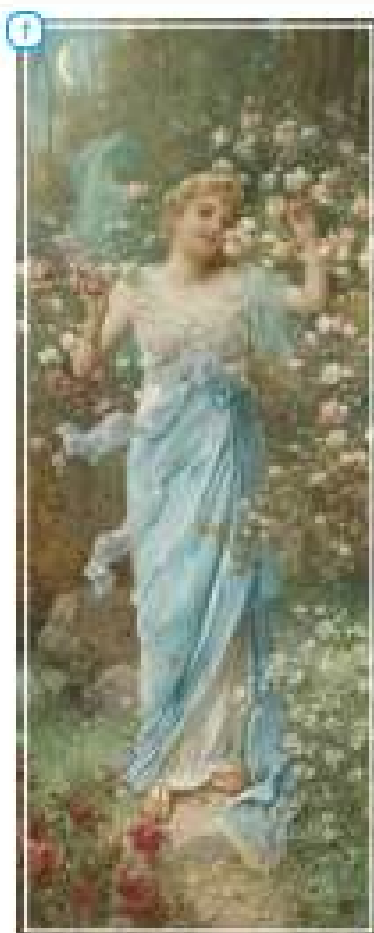

Які почуття відбиває М. Сімонович, який був змушений назавжди покинути Батьківщину? Як у творі передано колорит польського танцю полонез? Як за допомогою фактури композитор змінює характер музики в середній частині? Як будова твору допомагає йому відтворити художній задум? Розглянь уважно картину К. Д. Фрідріха (персонажі, дошки, колорит). Чому, на твою думку, вона має таку назву?

Каспар Давід Фрідріх. Етапи життя. Фрагмент

Ханс Захс. Дарунки філери

Подібно до образу любові, образ природи уособлює душевний стан героя і часто забарвлений почуттями. Для митців-романтиків природа була особливою цінністю. Її міцна й нескорена стихія заворожувала, збігалася з людськими пристрастями, викликала поклоніння. Інша тема – фантастики стала справжнім відкриттям у музиці. Митці активно працювали над створенням казково-фантастичних героїв і передачею їх образів за допомогою різноманітних елементів художньої мови. Вони також активно досліджували народну спадщину – перекази, легенди, казки.

Роберт Шуман. «Порна» (із циклу «Фантастичні пісні», <https://cutt.ly/ueVbJvE>).

Едвард Гріг. Ранок (https://cutt.ly/ueVbV845). У печері прохогого короля (із сюїти «Пер Гюнт», <https://cutt.ly/ZeVb8Qm4>).

Визнач емоційні стани, характери, музичні образи п'єс.

Митці-романтики захоплювали непересічні люди з пристрастним характером, яких вони зображували в моменти надзвичайного напруження духовних сил. Завертаючись до драматично-гострих ситуацій, зокрема й тем революційної боротьби, до історичного минулого, героїчних легенд, романтики знаходили в них образи для своїх творів.

Фрідріх Шопен. Етюд № 12 C minor («Революційний», <https://cutt.ly/TeVb852>).

Який із творів Теодора Жеріко суголосний за емоціями з Етюдом № 12 Фрідріха Шопена? Поясни.

Як Т. Жеріко вдалося відтворити атмосферу щойно завершеного бою на картині (2)? На ній – триумф перемоги чи сум'яття військового, що залишає поле бою?

На картині (3) простежується спокій чи напруженість, статика чи динамічність композиції? Доведи. Які барани переважають на полотні?

Теодор Жеріко:
2 – Поранений віраєр;
3 – Офіцер кінних єгерів імператорської гвардії, що йде в атаку

Прочитай вірші. Поміркуй, які мелодії та супровід можуть бути в романсів на ці поетичні тексти.

Ти до мене прийшла не із казки чи сну,
І адалося мені, що стрічаю весну.
Ти явилася мені – і адалося, що світ
Пимолодний нашколо на тисячу літ.
Скільки ніс я для тебе тривог і тепла.
Але ти, як весна, стороною пройшла.

Василь Савицький

Затремтіли струни у душі моїй...
Ніжна, ніжна пісня задзвеніла в ній...
Що ж до їх торкнулось? Чи проміння дня,
Чи журба, і радість, і любов моя?
Задзвеніла струна ще ніжніш-ніжніш...
Мабуть, ти до мене думкою летіш,
Мабуть, ти це а'ішєє у душі моїй
І крізь черкаєш сріблі струни в ній.

Олександр Олесь

Фрідріх Кеннерер. Мануєт

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. До яких тем зверталися у своїй творчості композитори романтизму? Назови інструментальні та вокальні жанри, які були популярними в композиторів-романтиків.
2. Пригадай ліричні вокальні твори (романси або подібні до них), якими ти захоплюєшся. За бажання виконай їх.
3. Поміркуй та обговор з однокласниками та однокурсниками, чи погоджуєшся ти з такою думкою: Романтизм і його сутність певною мірою переживаються із середньої віками (романське мистецтво) – епохою доблесних лицарів і прекрасних дам. Тоді ж були популярні фантастичні сюжети з добрими і злими чарівниками, високе ідеальне кохання та лицарські подвиги.
4. За бажання:
 - Поцікався популярністю жанру «романс» у наш час. Зроби аудіодобірку сучасних романсів або створи власну добірку ліричних творів: «Меланхолія», «Душевний порив», «Елегійні мотиви» тощо. Поділися результатами своїх досліджень з однокласниками / однокурсниками.
 - Створи фотосесію «Романтичні образи моєї сучасності» або селфі «Я – романтик!».
 - Колективний проєкт (створення арбуну): «Відлуння романтизму в музиці». За медіатекстами дослідіть особливості стилю «романтизм», зосереджуючись на його центральних темах – чутливості, піднесенні природи, пошуках свободи та духовності.
 - Проаналізуйте та порівняйте твори композиторів-романтиків та романтичні твори митців сучасності. Цікаві факти та власні висновки оформіть у зміст арбуну.

Фрідріх Суларуа

РОМАНТИЗМ В ОСОБИСТОСТЯХ

Ежен Делакруа. Шалені й Жорж Санд

мін здобув гучну славу – перед ним схилилися артисти, поети, музиканти, висловлюючи публічно своє немірне захоплення. Уся багатобараність романтичного світовідчуття, усе те, що зазвичай вимагало для свого вираження монументальних композицій (симфоній або опер), у Шопена виразилося у фортепіанній музиці.

У його творчості нове життя отримали більшість інструментальних жанрів. Зазначай, вокальний жанр балада перетворився на великий інструментальний твір. Стали самостійними та самодостатніми такі жанри: ескерца, що раніше було частиною циклу; прелюдії, які в старішій музиці завжди були вступом до якогось твору; етюди, що застосовувалися тільки для розвитку виконавської техніки. Нового життя та слави художнього мистецтва мали також шопенівські концерти, валери, мазурки, вальси, ескерменти.

Фредерик Шопен. Ноктюрн № 2. Прелюдія до мінор № 20. (<https://cutt.ly/0yMFw5a>, <https://cutt.ly/EyMFPEw>)

Андреа Кефалі. Портрет Паганіні

Ніколо Паганіні. Капріс № 24 для скрипки соло (<https://cutt.ly/AeVIdbeP>). Ференц Ліст. Юнацький етюд № 4 (<https://cutt.ly/AeVIdbeP>).

Під час слухання капрису простях за змінами теми у варіаціях. Що нагадує музика етюд Ф. Ліста – портрет, пейзаж, батальну сцену чи інше? Поясни.

Пригадай і назви найвідоміших митців – представників різних епох та стилів.

У 19 ст. в часи романтизму стало «романтизм» писали музичні таланти композиторів і виконавців у різних країнах Європи, які подарували світу перлини романтичної музики.

Польського композитора Фредерика Шопена називають «шуетом, душею фортепіано». Ще за життя

мін здобув гучну славу – перед ним схилилися артисти, поети, музиканти, висловлюючи публічно своє немірне захоплення. Уся багатобараність романтичного світовідчуття, усе те, що зазвичай вимагало для свого вираження монументальних композицій (симфоній або опер), у Шопена виразилося у фортепіанній музиці.

У його творчості нове життя отримали більшість інструментальних жанрів. Зазначай, вокальний жанр балада перетворився на великий інструментальний твір. Стали самостійними та самодостатніми такі жанри: ескерца, що раніше було частиною циклу; прелюдії, які в старішій музиці завжди були вступом до якогось твору; етюди, що застосовувалися тільки для розвитку виконавської техніки. Нового життя та слави художнього мистецтва мали також шопенівські концерти, валери, мазурки, вальси, ескерменти.

Які характерні ознаки жанру «ноктюрн»? Назви емоції, виражені в ноктюрні № 2 та прелюдії. Порівняй твори за емоційним станом. Завдяки чому досягаються такі враження?

В епоху романтизму на арену музичної культури виходить новий тип митця – блискучий виконавець на інструменті. У парні фортепіанної музики таким музикантом-виртуозом був Ференц Ліст, а в мистецтві скрипкової гри – Ніколо Паганіні. Романи концертної діяльності цих титанів виконавського мистецтва просто вражає. Тривалі концертні турне багатьма країнами з пропагандою світової музики привели їх заслужену славу. На жаль, у ті часи не було пристроїв звукозапису, щоб нащадкам залишалися звукові свідчення високої виконавської майстерності цих митців. Тому про неї можна дізнатися лише з їхньої композиторської спадщини, яка свідчить про їх небувалу віртуозність.

В епоху романтизму розквітнув талант Тараса Шевченка як художника, поета й громадянина. Саме в епоху романтизму відбулося становлення його як художника, поета і громадянина. Його графічні й живописні твори – портрети, пейзажі, міфологічні, історичні та побутові епоси – були цілком охоплені духом романтизму: «Я люблю або, краще сказати, обожнюю все прекрасне як у славі людини, починаючи з її презирної зовнішності, так само, якщо не більше, і піднесене, життєве творіння радю і рик людини», – писав Тарас Шевченко. Хороший портретист за зовнішністю людини вгадує її внутрішній світ і знаходить потрібні засоби для передачі його у своєму творі. Міміка обличчя героя дуже багата, на ньому відбиваються всі душевні переживання та настрої. Радість і горе, сміх і плач, посмішка, біль, захват, презирство, відраза та інші почуття викликають зміну виразу обличчя людини.

На високий щабель в українському малюванні підніс Тарас Шевченко побутовий жанр, якому майстер надав особливий колоритності та оригінальності. Складається враження, що він не малює, а «розповідає» фарбами цікаві історії з народного життя.

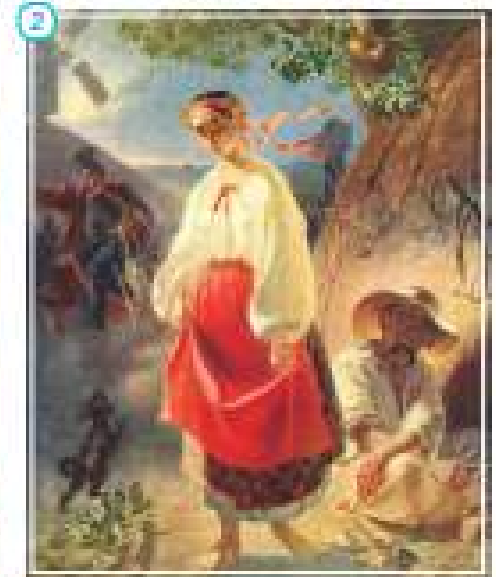
Про що можна дізнатися з пейзажу Т. Шевченка? У чому романтичність образу жінки на портреті? Яку історію з народного життя хотів розповісти автор у творах «Циганка-ворожка» і «Катерина»? Яке копійне вирішення Шевченко діврав для створення образу ворожки з дитиною і діточками? Про що, на твою думку, розповідає циганка діточкам? Чи можеш ти вловити настрій персонажів картин за їхніми поглядами, нахилом голови, жестами, мімікою?

Тарас Шевченко. Почайська лавра з півдня

Тарас Шевченко. Портрет ж. Кайкутської

Тарас Шевченко: 1 – Циганка-ворожка; 2 – Катерина

1. «Думи мої, думи мої» – ліричний монолог Т. Шевченка на заставці, глибокі роздуми про справедливість, свободу та гідність людини, які є вічними та універсальними цінностями. Тому й залишаються вони актуальними в сучасному світі.

Михайло Дерзавський. «Думи мої, думи мої»

«Думи мої, думи мої» (вірш Т. Шевченка, музика О. Рубца та М. Лисенка, <https://cutt.ly/SeKWHx00>), Артем Писаров з DOROFEEVA, «Думи» (вірш Т. Шевченка, музика А. Писарова та Д. Секопоза, <https://cutt.ly/SeKWHx00>).

Схарактеризуй образ Кобзаря на картині. Поміркуй, чим подібні музичні твори на слова Т. Шевченка. Які музичні риси думи збережено в сучасних рок-композиціях?

2. «Заповіт» Тараса Шевченка сьогодні ми можемо чути в різних музичних інтерпретаціях. Мелодія до твору, яку написав полтавський учитель, композитор-аматор Гердій Гладкий, є улюбленою в народі, майже народною пісню. Михайло Вербицький, автор Державного гімну України, створив монументальний, героїко-епічний «Заповіт» у виконанні оркестру, солю басу і двох хорів – мішаного й чоловічого. Микола Лисенко створив хор «Заповіт» в іншому ключі – елегійному, ліричному.

Гердій Гладкий. Заповіт (<https://cutt.ly/jeVBTUW>), Михайло Вербицький. Заповіт (<https://cutt.ly/3eVbHGT>), Микола Лисенко. Заповіт (<https://cutt.ly/3eVbHGT>).

Порівняй музичне втілення поезії Кобзаря різними композиторами. У якому з прослуханих творів звучать урочисті, волелюбні інтонації? Якими хоровими засобами це досягається? Який з хорів нагадує думу? Поясни свій вибір. Поцікався, скільки музичних творів написав Микола Лисенко на тексти Тараса Шевченка; чи звучить поезія Кобзаря в репертуарі сучасних виконавців.

3. У творчості українського художника *Олеся Шулга* багато картин-диалогів з образом Тараса Шевченка. Розгляньте їх у загальному колі та обговоріть, які ідеї та теми розкриває митець; що їх об'єднує з поетичністю Тараса Шевченка.

4. Прагадай, що таке аранжування, обробка, транскрипція, оркестрування, інструментування в музичному мистецтві. Поміркуй, до якого із цих видів належить прослуханий твір. Порівняй оригінальний твір Н. Паганіні з фортепіанною версією Ф. Ліста та рок-анотаціями.

Нікола Паганіні – Форець Ліст. Етюд № 6 ля мінор (ааріауі) (академічне та рок-виконання: <https://cutt.ly/jeVbHGT>, <https://cutt.ly/jeVbHGT>).

ЕМОЦІЙНА ХВИЛИНА

Н. Паганіні. Капканела (фрагмент, <https://cutt.ly/3eVbHGT>).

BLACKPINK – «Shut Down» (<https://cutt.ly/3eVbHGT>).

Пісня «Стоїть тополя» (музика Олександра Осадчого, вірш Вадима Крищенка (<https://cutt.ly/3eVbHGT>), <https://cutt.ly/3eVbHGT>).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- Чим збагатили інструментальну музику Ф. Шопен, Н. Паганіні та Ф. Ліст?
- Одного разу на запитання, яким словом означається головний настрій усіх його музичних творів, Ф. Шопен відповів, що в його рідній мові є таке слово – «жаль» (zaf). І в ньому прихована ціла гама почуттів – «від скарги й жалю до нещастя», від «скорботи до неаблаганної загрози, що навіпає в глибини серця». Чи погоджуєшся ти із цим? Поясни.
- Спробуй створити мелодію до улюбленого вірша Т. Шевченка або графічну композицію за мотивами творів Кобзаря.
- За бажанням:
 - Поцікався різними обробками та аранжуваннями творів композиторів-романтиків; легендами, пов'язаними з творчістю Н. Паганіні.
 - Дослідив жанрову палітру творів – музичних, а також інших видів мистецтва, пов'язаних із поезією Т. Шевченка. Які сучасні українські співаки й творчі колективи виконують пісні на вірші Великого Кобзаря?
 - На дозвіллі прочитай поезії Т. Шевченка «Музикант» і «Художник», знайди його цікаві спостереження щодо класичної музики.

«ПРАВДА ЖИТТЯ», АБО РЕАЛІЗМ У МИСТЕЦТВІ

Гюстав Курбе. Автопортрет з чорним собакою

Якось Г. Курбе помітив двох робітників, які розбивали камінь. Між дитини чоловіком та юнаком він побачив ціле життя, яке й відобразив у своєму творі «Подрібнювачі каміння».

Схарактеризуй зовнішність персонажів картин «Автопортрет з чорним собакою» та «Подрібнювачі каміння». Поміркуй, яка доля може спіткати зображених людей? Чим особливі композиції картин? Що відрізняє художні образи Курбе від творів художників-романтиків?

Гюстав Курбе. Подрібнювачі каміння

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. Реалізм в образотворчому мистецтві став потужним засобом документування суспільного життя та виконання соціальної критики. Він змінив значайну людину на передній план мистецтва та започаткував нові підходи до зображення світу. Основою реалізму стала цікавість художників не лише до формального способу зображення дійсності, але й до соціальних проблем. Митці захоплювались пейзажем, портретом, побутовими сценами за участі людей з різних соціальних верств. Для реалістичного відтворення використовували різні методи, а саме: ретельне спостереження, детальні намальовані, точний рисунок, уважне вивчення світлотіні, застосування правил перспективи та колористичну відповідність зображень натурі. Із виникненням фотографії з'явилися нові можливості для досягнення більшої точності відтворення дійсності.

Персонажі полотна Франсуа Мілле – селяни та їхнє повсякденне життя, яке нерозривно пов'язане з природою. Вони орошують землю, сіють, збирають на полі колоски після жнив, і це не портрети конкретних людей, а збірні образи. Героями картин є люди, які важко працюють, обробляючи землю, автор утілює у своїй творчості повагу до людини-трудівника.

Визнач жанр картин Ф. Мілле. У чому особливість композицій кожного твору? Якому настрою відповідає їхній колорит? Поміркуй, чому автор не акцентував увагу глядача / глядачки на рисах обличчя, не передав чітко емоції своїх персонажів.

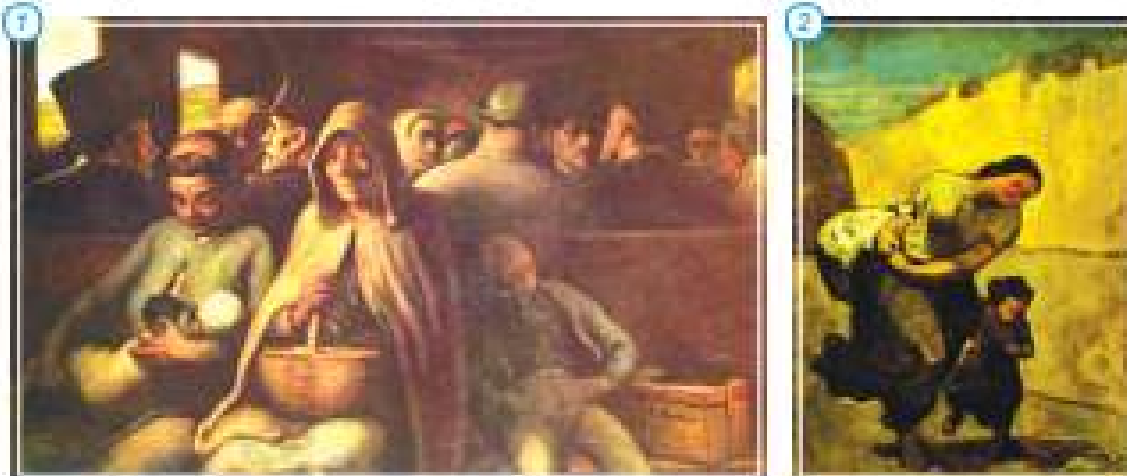

Франсуа Мілле. Сіяч

Франсуа Мілле: 1 – Збиральники колосків; 2 – Дорога на роботу

Не лишалися поза увагою французьких митців тодішні анжаходи, зокрема залізниця. *Оноре Дом'є* у картині «Вагон третього класу» майстерно передає емоції та стан пасажирів у вагоні потяга. Художник приділяє велику увагу деталям: шкваний одяг, втомилені обличчя – усе це підкреслює сувору реальність і важкі умови життя простолюду. Через приглушені, темні тони полотна прозирає гнітюча атмосфера бідності та пригнічення.

Оноре Дом'є: 1 – Вагон третього класу; 2 – Ночі (Париж)

Що зробив художник, щоб сфокусувати наш погляд на людях, їхніх позах і виразах облич? Чому автор обрав майже монохромний колорит? Що тобі «розповіли» зображення жінок та дітей першого плану, чоловіків – другого? Якою представлено пральню з дитиною? У чому реалізм зображених сюжетів?

Оноре Дом'є – майстер карикатури. Його гостре око фіксувало актуальні політичні події та кріпачу критикувало представників еліти й буржуазний Париж середини 19 ст. У його образах майстерно виокремлено вади та недоліки, самоодовольнення та обмеженість. Він спокійно працював над десятками образами: спочатку виконувач у скульптурі, потім – у літографії (графічна техніка). Тому в епоху митця не тільки карикатури, а й сатиричні скульптурні портрети, до прикладу членів парламенту. Дом'є на диво точно передав їхні характерні портретні риси, зумівши водночас підкреслити тупість, жадібність, хитрість тощо.

Що свідчить про ставлення митця до зображених людей? Яке значення мають деталі в зображенні обличчя і поз?

Оноре Дом'є

ТВОРИ НА ДОЗВІЛІ (на вибір, за бажання)

Різновидом карикатури є шарж. Втім, у карикатурі – переважно сатира, а в шаржі – м'який, доброзичливий гумор.

Хороший карикатурист – це той, хто може наділити головні деталі в рисах об'єкта чи людської натури й спростити форми так, щоб можна було розпізнати зображуваного і щоб це було цікаво і бажано необразливо.

Створи дружній шарж на свого улюбленого кіноперсонажа / відому тобі людину або веселу ілюстрацію у стилі аніме.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Хто стає персонажами творів образотворчого мистецтва у стилі реалізм?
2. Як у реалістичному мистецтві представлено образ людини?
3. Поміркуй над висловом художника-реаліста П'єр-Жозефа Курбе: «Я люблю речі такими, якими вони є... Найважче шукати у світі те, чого в ньому немає, і силою уяви змінювати те, що в ньому є?». Вислови свої думки щодо нього.
4. За бажання:
 - Обери одне з полотен реалістичного живопису. Поміркуй, який музичний твір може посилити його емоційне сприйняття. Добери музичний твір і презентуй свій доробок однокурсникам / однокурсницям.
 - Проект «Образи сьогодення»: на дозвіллі під час прогулянок чи подорожей звертай увагу на людей, які тебе оточують: на різноманітність їхньої зовнішності, характерів, професій тощо. Створи власну фотодобірку. Презентуй її однокурсникам та однокурсницям.

РЕАЛІСТИЧНІ ОБРАЗИ НА СЦЕНІ

Театр родом із життя, і театральні постановки розповідають нам про людей у різні часи та епохи і про нас самих. Він занурює у світ героїв, спонукає пережити разом з ними різні емоції, навчати думати, відповідно ставитися до різних життєвих ситуацій, будувати взаємини з оточенням. А ще це просто джерело задоволення та насолоди.

У 19 ст. в театральному мистецтві відбулася справжня «революція», що виявилася у прагненні створювати цілісні художні сценічні твори, а емоційно насиченою драматургією, реалістичною грою акторів та акторок і вагомою роллю режисера. Саме режисер побудував драматургію театральної дії, відпрацював мізансцени з акторами, прагнув до ансамбловості, тобто єдності, узгодженості акторської гри. Співпрацював з музикантами й художниками-оформлювачами, досягаючи історичної правдивості декорацій, ретельної продуманості світлових і звукових ефектів.

Основоположником сучасного нам «режисерського» театру вважається Антуан Анрі, який створив у Парижі «Вільний театр». Він виступав проти фальші, відірваності театру від реального життя. Прагнув правдивого змалювання життя на сцені – реалістичності у відображенні характерів, дійсності тощо.

Нові принципи в театральному мистецтві некро втілювалися в українському професійному «Театрі карифеї». У ньому ставили драми й комедії І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, М. Старицького, Панаса Мирного, І. Франка, що стали міцним фундаментом розвитку українського театру. Класики української драматургії інсценували в п'єсах найголовніші конфлікти свого часу: намагалися показати соціальні протиріччя, що панували в суспільстві; протестували проти приниження людської гідності тощо.

І. Карпенко-Карий. Мартин Боруля (фільм-спектакль Київського драматичного театру Франка, реж. Гнат Юра, 1953 р.) (фрагменти, <https://cutt.ly/Nt1kPQd>, <https://cutt.ly/Nt1GDMk>).

Переглянь фрагменти фільму-спектаклю про марні намагання шляхтича Мартин Борулі досягти успіху через отримання дворянства. Його само-впевненість стає перешкодою для щастя власних дітей. Що є важливою цінністю для головного героя на початку твору? Які зміни з ним відбулися наприкінці спектаклю? Чи правдиво є акторська гра?

Схарактеризуй П. Поміркуй, чому ця п'єса є популярною і нині. Які паралелі із сучасним життям можна про-вести?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. Драматургія – особливність побудови драматичного твору, мистецтво створення емоційного переживання в літературних, театральних, музичних, кінематографічних або телевізійних творах/постановках.

Драматургія має свою специфічну структуру: експозиція (введення в сюжет, наявність конфлікту), розвиток конфлікту, кульмінація (найвища точка напруги) і розв'язка. Ця структура допомагає створити динамічний і захопливий сюжет.

Ознаки драматичного твору:

- наявність конфлікту, що «рухає» розвиток сюжету (істиснення між персонажами або їхні внутрішні суперечності);
- поєднання монологів, діалогів, полілогів;
- поєднання слова й мисту, міміки, музики тощо.

У театральній драматургії жанр – спосіб відображення дійсності під певним кутом зору, утілений у тому чи іншому образі (драма, трагедія, комедія тощо).

Універсальні характерні ознаки жанрів драматичних творів.

Комедія

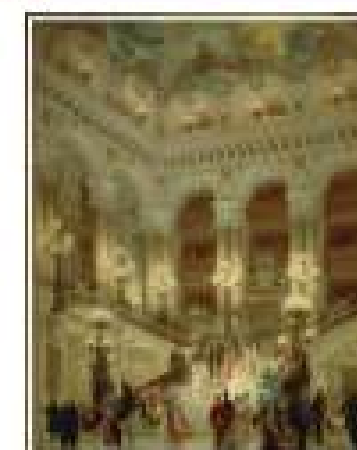
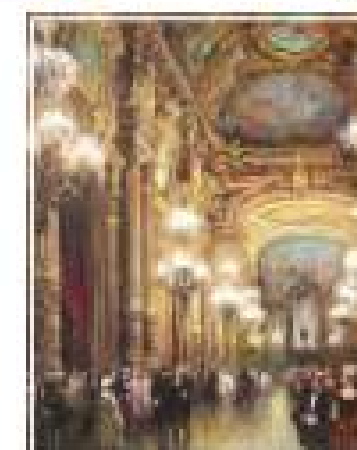
твір соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом

Трагедія

твір ґрунтується на гострому конфлікті особистості з суспільством, оточенням і найчастіше закінчується загибеллю героя

Драма

у творі творі засобами комічного (гумор, сатира) розвиваються негативні соціальні та побутові явища, розкривається смішне в навколишній дійсності та в людині

Схарактеризуй інтер'єри Паризької опери, одяг глядачів.

Джильда з Ріголетто

характеризує легковажна пісенька «Серце красуні...». А музичний образ Джильди наповнений світлом, теплом.

Важливу роль у драматургії виконує оркестр: на початку опери блискуча танцювальна музика передає святковий настрій балу (духовий оркестр грає за сценою). А звукова «картина бурі» зі співом хору, що імітує заливняння вітру, гуркотом литавр (трім) та оркестровими пасажками, що ніби блискавки прорізають нічку темряви, створює гнітюче тло розв'язки трагедії.

Драматургія твору

ЗАВ'ЯЗКА	РОЗВИТОК (взаємодії персонажів)	КУЛЬМІНАЦІЯ, РОЗВ'ЯЗКА
Ріголетто насміхається над графом Монтероне, що хоче помститися за честь доньки	Джильда закохується в герцога, Ріголетто заважає його обнятися	Джильда добровільно стає жертвою

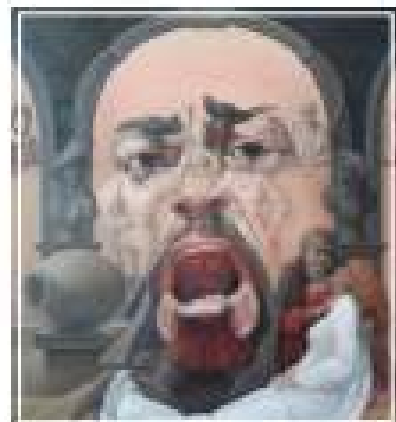
Джузеппе Верді. Опера «Ріголетто». Арія Джильди (<https://cutt.ly/BkBMmq>). Арія-монолог Ріголетто (<https://cutt.ly/hkBSkm6>). Пісенька герцога. Фінальна сцена бурі (<https://cutt.ly/BkBS4pTU>).

Як музика арії передає душевний стан героїні? Який інструмент «супроводжує» вокальну тему, надаючи їй помітності? Схарактеризуй музичний образ герцога. Мелодія його пісеньки кантилена чи грайливо-танцювальна? Який момент з опери «вмонтовано» в образ видатного італійського тенора Лучано Паваротті?

Лучано Паваротті. Ріголетто

Микола Пимоненко: 1 – Не жартуй; 2 – У зацімку

Робота у групах. Перегляньте інсценізацію за картиною М. Пимоненка «Не жартуй» (<https://cutt.ly/0y0yMK02f>). Створіть власну інсценізацію за цією картиною або іншою, розміщеною в підручнику. Придумай «озвучку» картини «У зацімку».

Спробуй за допомогою селфі-зйомки зробити власну карту емоцій. Уяви себе актором / акторкою. Відтвори монолог Пастика (див. Додаток, с. 140).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- Що нового відбулося в театральному мистецтві 19 ст.?
- Чому, на твою думку, важлива побудова драматургії в сценічному творі?
- Робота в групах. Об'єднайтеся у три групи. Група «Песимісти» доводить, що Ріголетто – негативний герой. Група «Оптимісти» намагається спростувати цю думку, аргументувати протилежну версію (Ріголетто – позитивний герой). Третя група «Арбітри» вирішує, чиї аргументи були переконливішими, і робить висновок.
- За бажанням:
 - Досліджуй творчість «Театру корифеїв». Презентуй результати дослідження.
 - Переглянь оперу «Запорожець за Дунаєм» українського композитора Семена Гулака-Артемовського, що була першою оперою на лібрето українською мовою на території підросійської України. Які ідеї, цінності оспівано в ній? Поміркуй, до якого жанру її можна зарахувати.

Жан-Батист-Каміль Каро.
Сан-Кантен де Пра

Мистці-реалісти прагнули широко охопити різні боки життя, показати складні переплетення позитивних і негативних явищ дійсності. Тому в цей час активно розвивався побутовий жанр. Відтворення буденних сцен часто поєднували із зображеннями природи. Вони не просто «описували» краєвиди, додаючи до них людські фігури, а створювали цілісну художню картину, де людина і природа гармонійно поєднані в єдиний образ. Так художники утверджували просту, але глибоку істину: краса оточує нас усеюди. Утім, їх цікавила не ідеалізована природа, а реальність, що була поруч.

Живописці-реалісти намагалися детально вивчити природу й точно передавати барвами її красу. Завдяки цьому пейзаж у європейському мистецтві 19 ст. поступово перейшов із другорядного жанру в число провідних, порівняв з портретом і побутовим жанром образотворчого мистецтва.

Творам французьких художників Жана-Батиста-Каміля Каро та Теодора Руссо притаманна правди-

вість та об'єктивність. Природа не адається величиною і відстороненою, вона близька й зрозуміла людині. Мистці приділяють ретельну увагу всім деталям: дуже точно відтворюють будову, породу, масштаби кожного дерева, споруди або постаті людини. Український художник Сергій Васильківський у своїх творах пильну увагу приділяв особливостям національного ландшафту, створенню відчуття «настрою» у природі, світла і повітря.

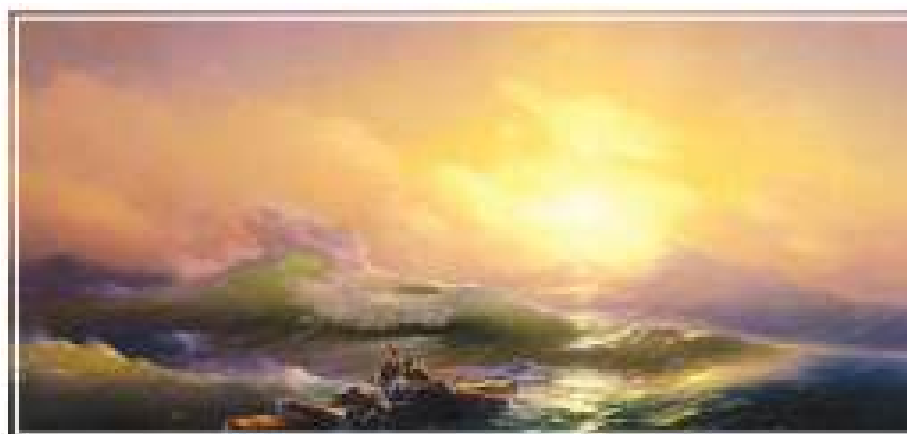
Що відбувається на картинах? Чому, на твою думку, у пейзажі введено образи людини? Порівняй картини українського та французьких митців. Знайди в них спільні й відмінні риси. Чи можна зарахувати ці твори до реалістичних? Поясни.

Сергій Васильківський. Весняний день на Україні

Теодор Руссо. Лісовий пейзаж

Іван
Айвазовський.
Дев'ятий вал

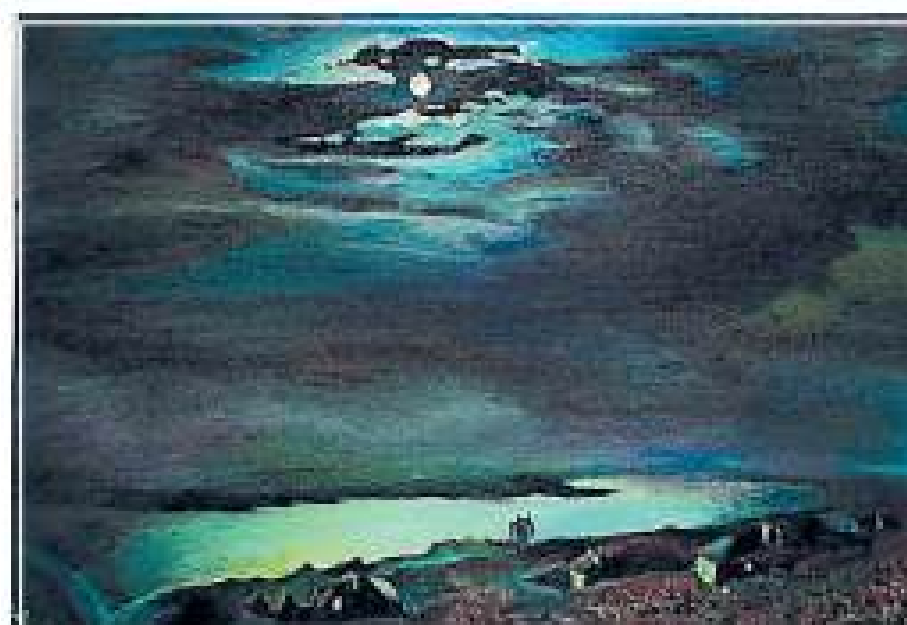
Іван Айвазовський – художник-мариніст і баталіст, який приголомшливо й найбільш реалістично змальовував море. Водночас у його доробку є неймовірно красиві пейзажі українського довілля. Справжнім віртуозом у відтворенні світла у красинді був Архип Куїнджі. Під час експонування картини «Місячна ніч на Дніпрі» для підсилення ефекту місячного сяйва в залі зачинили вікна й освітлювали картину променем спрямованого на неї електричного світла. Глядачі входили в напітьмну залу – і, як зачаровані, зупинялися перед холодним місячним сяйвом. Миттєвості прагадуються слова Миколи Гоголя: «Чи знаєте ви українську ніч? Відвітайтеся в неї. З середини неба дивиться місяць. Неосяжний небостил розсипується, розгортається ще неосяжніше. Горить і дихає він. Земля вся у срібному сяйві. Божественна ніч! Чарівлива ніч!» (М. Гоголь. «Вечори на хуторі біля Диканьки»).

Іван Айвазовський (<https://cutt.ly/GeZDTNix>, <https://cutt.ly/1eZDIDX1>).

Які емоційні враження від перегляду пейзажів? Порівняй їх.

Архип Куїнджі.
Місячна ніч
на Дніпрі

Михайло Пимоненко. Рейноці

1. На живописних полотнах Михайла Пимоненка «окинали» народні звичаї та обряди, художника приваблювали різноманітні – сербозмі й мартіалістичні – сюжети з життя українців. У більшості його творів образний реалістичний сюжет розгортається на тлі мальовничої природи.

Як художнику вдалося передати протиставлення почуттів своїх персонажів серед бари літньої зелені на картині «Рейноці»? Як значення має зображення природи для розуміння сюжету? Як відбито реалістичний підхід? До якої соціальної верстви належать персонажі?

2. Живописець, Василь Штернберг опанував у своїй творчості незвичайне багатство мотивів природи, і саме вона стала для митця тим ідеалом, який він усе життя оспівував на своїх полотнах. Дружба Штернберга з Тарасом Шевченком сприяла його розумінню неповторної краси сільської природи і народних образів. Майстра приваблювали етихні народного життя, він прагнув відображати українську побутовість.

Спробуй увітати себе на цьому галасливому ярмарку й почути, що обговорює кожна група людей. Чи однаково художник зображує фігури людей на передньому, середньому і дальньому планах? Чому?

Придивися до персонажів і спробуй розрізнити їх за родом діяльності та соціальною належністю. Для чого В. Штернберг увів у композицію зображення тварин? Поміркуй.

Василь Штернберг. Ярмарок на Україні

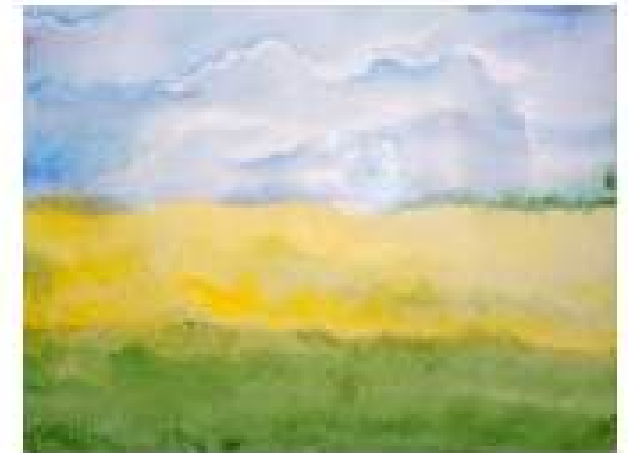

«Засумую я» (музика Л. Остапенко, вірші М. Ткача) (за бажання).

ТВОРИ НА ДОЗВІЛІ (за бажання)

Напиши фарбами пейзаж у реалістичній манері «Малій серце краєвид».

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У яких видах та жанрах образотворчого мистецтва найяскравіше виявилися риси реалізму? У чому вони полягають?
2. Порівняй твори побутового та пейзажного жанрів художників різних епох.
3. Поміркуй над висловом Жана-Батиста-Каміля Кора «Прагнути дуже сумлінно передати природу, я ні на мить не втрачаю живописання, що мене охоплює. Реалістичність – частина мистецтва; її допомагає почуття».
4. За бажання:
 - Здійсни віртуальну подорож до Національного художнього музею України, ознайомся з колекцією творів у романтичному або реалістичному стилі. Обери твори, що справили на тебе особливе враження, поділися результатами дослідження з однокласниками та однокласницями.

Михайло Микешин. Пам'ятник
Б. Хмельницькому в Києві

Сильвестор Косів, а також інтелігенція й політична еліта того часу.

Скульптурний образ Богдана Хмельницького на моні височіє на Софійській площі в Києві. Реалістичний портрет гетьмана Михайло Микешин створив завдяки ретельному опрацюванню історичних джерел: скульптор ознайомлювався з різними портретами Богдана Хмельницького, зразками військового одягу, зброї того часу, тісно спілкувався і консультувався зі знавцем української старовини, істориком Володимиром Антоновичем. Кінь також мав бути саме такий, на якому їздив Хмельницький: мігравалий, надійний у бою і відданий своєму господареві. Тому на розпорядженням козацького генерала для реалістичного відтворення саме такого образу коня скульптор приволоди

Порівняй образ гетьмана в різних видах образотворчого мистецтва, скарактризуй загальний настрій творів. Поміркуй і доведи, що вони наляжать до реалізму.

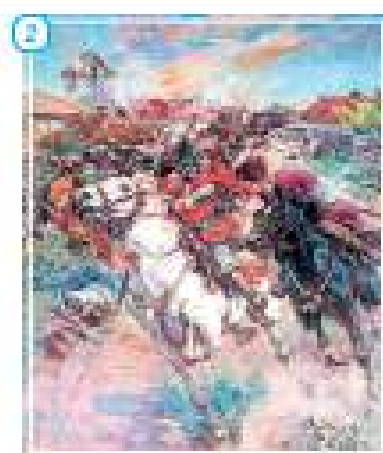
Микола Івасюк.
В'їзд Богдана
Хмельницького до Києва
1649 р.

Мистецтво має унікальну здатність – через художні образи інтерпретувати історію країни чи народу. Сюжети творів мистецтва історичного жанру можуть по-особливому ознайомлювати нас з історичними подіями, видатними особистостями світу та України. Нам, українцям, – допомогати проаналізувати, як відбувалося становлення української ідентичності, поглиблювати знання про культуру та побут різних епох. Визначаючи історичні події через мистецтво, ми можемо порівнювати їх із сьогоденням та прогнозувати можливості сценарію розвитку майбутнього.

Історична тематика була однією з провідних у творах українських художників-реалістів. Поступово, як на полотні українця Миколи Івасюка відтворено події 1649 року, коли Богдан Хмельницький після зняття облоги Замостя прибув до Києва. Під церковні передаючи й гарматні постріли з великою шаною та урочистостями гетьмана зустрічали князів, православне духовенство, зокрема єрусалимський патріарх Паїсій, який був провідом у місті, та київський митрополит

1 – Сергій Васильєвський. Козацький пікет; 2 – Микола Самокиш. Бій Бозуна з Чернецьким
ліди Монастирцем у 1653 році

Багато українських художників-реалістів захоплювалися героїчним минулим України часів козацтва. У своїх картинах вони відтворювали деталі зброї, архітектури та природи, відображали побут і культуру, козацьку життєвість у боротьбі за свободу. Вирізнялися історичними фактами, через мистецтво прагнули зберегти історичну пам'ять. Картини Сергія Васильєвського відзначаються поєднанням деталей, які відповідали історичним реаліям (одяг, зброя, спосіб життя) із красавидами України, що підкреслювали красу рідного краю. Микола Самокиш і наш сучасник Андрій Серебряков – майстри батального жанру, їхні роботи вирізняються надзвичайною увагою до деталей для реалістичного відтворення образів.

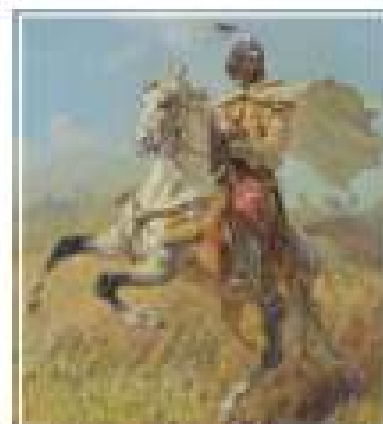
Як розкрито на полотнах образи козаків? Визнач, яка композиційна динаміка й експресивна. Схарактеризуй зображення докільця. Обґрунтуй свої твердження.

В українській музиці на реалістичні картини народного життя можна натрапити у творах різних жанрів, насамперед музично-театральному. Зображення історичних подій минулого часу козацтва присвячено опері Миколи Лисенка «Тарас Бульба» за сюжетом однойменної повісті М. Гоголя. Геройсько-патріотична ідея набула глибокого узагальненого відображення в народних характерах. Центральна постать опери – козацький богатыр-патріот Тарас. Його арію композитор написав на текст пісні кобзаря з поеми Т. Шевченка «Гайдамаки», у якій оспівано козацьку славу.

Микола Лисенко. Опера «Тарас Бульба». Арія «Гей, літа орел» (<https://cutt.ly/AeBfw1d>).

Які реалістичні риси притаманні музичному портрету Тараса? Який тембр голосу використовує композитор? Чи можна уявити, що арію Тараса співає тенор? Чому?

Андрій Серебряков. Козацький
полковник Іван Бозун

Богдан Стус. В'їзд
Тараса Бульби

Монумент Незалежності України

Олег Шупляк. На схрещатих

Сучасні митці та мисткині не залишаються осторонь подій, що відбуваються в Україні: проголошення незалежності та всі важливі віхи в історії нашої держави відображаються в їхніх творах.

Військова агресія проти України – один спільний біль, котрим на картинах виглядає по-різному. Одні роботи пронизані теплом і турботою, дарують надію; споглядання інших допомагає відчути шану до героїв і гордість. Талановиті українські митці не лише фіксують те, що відбувається, а й допомагають осмислити дійсність і перекрити негоди.

Наше Небо (музика в іграх Катерини Комар, <https://cutt.ly/teZDNDX1>).

Які почуття викликає монумент Незалежності України та пісня? Поміркуй, про що свідчить образ Тараса Шевченка на картині Олега Шупляка. Знайди аргументи того, що твори Андрія Холоменюка та Оксани Оснач присвячено сучасним подіям в Україні.

Андрій Холоменюк

Оксана Оснач

У 1991 році художник Іван Марчук з натхненням прийняв звістку про проголошення незалежності його рідної України. На високому емоційному піднесенні він створив картину «Пробудження». Нині ми знаємо, що Україна «пробудилася», вона – держава з великим і неламним народом! Тому пишімося, що ми – українці та українки!

Іван Марчук. Пробудження

Які думки виникають у тебе під час споглядання картини? Схарактеризуй художній образ.

ОБЕРІГ

Музика та вірші Святослава Вакарчука
(<https://cutt.ly/teBQp3M2>, <https://cutt.ly/teBQp6W4>)

<p>1. Не бери сумного,
Не бери до голови!
Не знаймай, все пережину!
Не кажи нікому, як воно тебе пече!
Журба най в море потече!...</p> <p><i>Приспів:</i>
І нехай десь там буде дощ,
І нехай десь там впаде сніг,
Але твоя сила життя,
Бо дано в тебе,
Бо дано в тебе є оберіг!</p> | <p>2. Не бери чужого,
Не бери до голови!
Не дрімай, віршу уяв!
Не кажи нікому,
Як вона тобі горить!
Мрія най в небо полетить!...</p> <p><i>Приспів. (2)</i>
Оберіг! Оберіг! Оберіг!</p> |
|---|---|

Поміркуй та обговорюй з друзями та подругами, про який оберіг ідеться в пісні.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- Як мистецтво може поєднувати минуле, сучасне та майбутнє?
- Пригадай, які твори мистецтва різних стилів тобі найбільше сподобалися і запам'яталися. Поясни чому. Презентуй результати проєкту.

ПЕРЕВІР СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

I. Який художній стиль представляє кожна архітектурна споруда? (макс. 3 бали)

II. Що характерне для музики в стилі класицизм? (1 бал)

Які особливості музики романтизму? (1 бал)

Мистецтво якої епохи (епох) було джерелом натхнення для митців класицизму? (1 бал)

III. У відповідь. (макс. 1,5 бала)

Назву стилю мистецтва і опис та особливості архітектурної споруди	Бароко
<ul style="list-style-type: none"> Симетрія, пропорційність, геометрична правильність Невеликі приміщення, багато пілони, аксесуарів, позолоти, увага до комфорту й гармонії Величність і грандіозність, пишні декоративні оздоблення 	Рокко
Назву стилю мистецтва та провідні музичні жанри	Класицизм
<ul style="list-style-type: none"> Симфонія, соната Меса, ораторія, fuga Ноктюрн, романс, вальс, балада тощо 	Романтизм
	Реалізм

IV. Опиши послідовність появи й розвитку художніх стилів у європейському мистецтві. (1 бал)

Що об'єднує ці твори мистецтва? (1 бал)

Поясни, яка «зайва» скульптура щодо належності до стилю мистецтва. (1 бал)

I – IV. Поділись у форматі презентації чи відео своїми творчими досягненнями з мистецтва у 8-му класі (малюнки, музичні композиції, проєкти тощо). Або у формі творчого есе «розкажи, які нові навички ти здобув(ла) завдяки мистецтву».

I. Які із зображень втілює мрійливість і усамітнення; гордість і пихатість; гармонію і спокій; сум'яття і невизначеність; енергійність і міць; страх і відразу? (макс. 3 бали)

II. Які цінності втілено в мистецтві бароко? у мистецтві романтизму? у мистецтві реалізму? (по 1 балу)

III. У відповідь. (макс. 1,5 бала)

Назву стилю і призначення мистецтва в різні періоди
<ul style="list-style-type: none"> Відтворення реальної дійсності Велич царів і монархів (в архітектурі) Мистецтво для насолоди й задоволення
Назву стилю мистецтва та опис особливостей художніх образів
<ul style="list-style-type: none"> Підкреслена експресія Спокій Урівноваженість Увага до особистості, її почуттів Мрійливість «Фантазійність»

IV. Опиши послідовність розвитку емоційних станів від «занадто косно» (занепокоєно, журливо, рішуче, мужньо, пригнічено, переможено, засмучено, святокоє). (1 бал)

Що об'єднує ці твори мистецтва? Поясни. (1 бал)

Поясни, яка зображення «зайва» (зверни увагу на втілення емоцій). Чому ти так уважав(ла)? (1 бал)

Аранжування – це перекладання музичного твору для іншого (порівняно з оригіналом) складу виконавців, пристосування фактури твору-першоджерела до технічних можливостей іншого інструмента або певного виконавського складу. З-поміж різновидів аранжувань – обробка, інструментовка, оркестровка, транскрипція тощо.

Архітектор (архитектор) – творець архітектури, фахівець у галузі проектування будівель і споруд.

Архітектура, чи **подчиство**, – просторовий вид мистецтва; мистецтво будувати споруди, їхні комплекси, створюючи просторове середовище для життя та діяльності людей; самі споруди.

Архітектурна композиція – цілісна система архітектурних форм, що відповідають художнім і функціональним, конструктивним та естетичним вимогам.

Архітектурний ансамбль – єдність та гармонія просторового композиційного рішення комплексу будівель чи споруд.

Архітектурний образ – загальний вигляд будинку (чи споруди), у якому має виражатися його призначення і зміст.

Блюз (з англ. – «маланхолія, журба») – світська лірична пісня афроамериканців, зазвичай сумного елегійного змісту.

Вобітайн – різновид дизайну з проектування призначених для користування вобітайн-фейсів для сайтів або мобайл-сайтів.

Вашинка – вид декоративно-ужиткового мистецтва; орнаментальне або сюжетне зображення на тканині, шкірі, виконане різними ручними або машинними швами.

Гончарство – ремесло з виготовлення глиняних виробів, випалених у спеціальних горнах.

Графічний дизайн – художньо-проектна діяльність зі створення візуально-комунікаційного середовища.

Декоративно-ужиткове мистецтво – галузь творчості, мистецтво створення та художнього оформлення виробів, переважно побутового призначення.

Декорації – оформлення сцени, що відтворює матеріальне середовище, у якому діють актори.

Джінгл (англ. *jingle* – дзвенчання) – спеціальний короткий звуковий сигнал, що є складником оформлення радіо- чи телепередачі, призначення якого – ідентифікувати її в ефірі. Представляє коротку записану музичну фразу (часто – музичну тему з текстом), що може містити позивні (назву радіо- чи телепередачі), слоган тощо.

Дизайн – процес і результат художньо-творчої діяльності.

Дизайнер одягу – фахівець, що розробляє, проектує та виготовляє моделі одягу.

Екстер'єр – архітектурний зовнішній вигляд або художнє оформлення будівлі, що забезпечує людям сприятливе естетично сприйняття.

Інтер'єр (фр. *interieur* – «внутрішнє світло») – внутрішній простір будинку або будь-якого приміщення.

Інтер'єр як жанр – твори образотворчого мистецтва, на яких зображено внутрішні приміщення.

Кераміка – матеріали та вироби, отримані спіканням глини.

Креатив – продукт діяльності людини, створений способом, що відрізняється від аналогічних звичною підходу, творчим рішенням.

Креативні індустрії – створення, виробництво і комерціалізація творчих (креативних) змістів, які є нематеріальними й культурними за своєю природою та зазвичай захищені правом інтелектуальної власності (ЮНЕСКО).

Культурні індустрії є потужним складником креативних індустрій і охоплюють сектори, що представляють діяльність у різних видах мистецтва (музичного, візуального, сценічного).

Кутона перспектива – вид лінійної перспективи, коли об'єкт, що зображають, розташований під кутом до спостерігача, має дві точки сходження.

Листівка (поштова картка, аркушітка) – твір промислової графіки; надрукована або намальована картка певного формату.

Маскот – персоніфікована картинка, яка стає символічним представником бренду, компанії, сервісу чи навіть людини.

Масштабність – співвідношення будівлі, споруди та її частин з фізичними розмірами людини та об'єктами довкілля.

Меса – вокальний або вокально-інструментальний жанр духовної музики, початково меси призначалися для виконання у храмах під час богослужіння.

Монохромія («однобар'я») – виконання твору (малюнку) в одному кольорі.

Мурал – художній розпис зовнішніх стін споруд.

Нетарт – вид медіамистецтва, який використовується як основний засіб навігації середовища глобальної мережі «Інтернет».

Нетвори – музичний твір ліричного кріпильного характеру.

Обробка народної пісні – перекладання для хору чи інструменту одноголосної народної мелодії.

Опера і балет – музично-театральні жанри. У балеті зміст вистави передають засобами танцю, міміки й музики. В опері сценічна дія розкривається вокальною (солісти, ансамблі, хор) та інструментальною (оркестр) музикою.

Орнамент – декоративна композиція, що складається з елементів (рапортів), які ритмічно повторюються, чергуються.

Павода – будищева чи ідибушева споруда культового призначення.

Писанка – розписав за допомогою воску й барвників різнокольоровими візерунками пташине яйце; атрибут Великодніх свят в Україні.

Писанкарство – розписування яєць – вид декоративно-ужиткового мистецтва.

Піксельна графіка – цифрове зображення на екрані монітора, яке будується з пікселів – маленьких однакових за розміром квадратиків.

Піаовез – урочистий танець-хода польського походження в повільному темпі.

Попмузика (англ. *pop music*, скорочення від *popular music* – «популярна, загальнодоступна музика») – напрям сучасної музики, твори якого легко сприймає і розуміє масовий слухач.

Пропорція – співмірність, певне співвідношення частин між собою.

Рапорт – частина орнаменту, що постійно повторюється.

Равсодія – інструментальний твір на народні теми.

Ретайм (від англ. *tag* – «розірваний», *time* – «час») – жанр американської музики, що початково виник як спосіб гри на фортепіано, що імітував звучання банджо.

Реквієм – музичний жанр, написаний у формі й на тексти заупокойної меси.

Реквізит – справжні чи бутафорські речі, потрібні для вистави.

Ремікс – версія музичного твору, запасає пісню за оригінал, переважно в більш сучасному аранжуванні.

Рок-опера – музично-сценічний жанр, основою якого є рок-музика.

Романс – великий за розміром ліричний твір для голосу з музичним супроводом.

Серенада – вокальний твір, що виконується з присвятою до іншої людини.

Символ – умовне позначення якогось предмета, поняття, явища; знак. Художній образ, який умовно відбиває якусьбудь думку, ідею, почуття тощо.

Синтез мистецтв – органічне поєднання різних мистецтв або видів мистецтва в художній цілі, яке естетично організовує матеріальне і духовне середовище буття людини.

Спіричуел (або **спіричуелс**) – духовні пісні афроамериканців, основний жанр афроамериканського музичного фольклору.

Сценографія – зоровий образ театральної мистецтва.

Токата – музичний жанр, твір, якому характерний швидкий ритмічний рух.

Точка сходження – уявна точка на лінії горизонту, у якій сходяться при продовженні паралельні горизонтальні лінії об'єктів.

Транспортний дизайн – галузь, що спеціалізується на проектуванні засобів наземного, повітряного й водного транспорту, ліфтових та ескалаторних пристроїв, транспортних, трубопроводів.

Фронтальна перспектива – вид лінійної перспективи, у якій предмети розташовані паралельно картинній площині. Її особливість – наявність однієї уявної точки сходження на лінії горизонту, у яку при продовженні сходяться горизонтальні лінії.

Шлягер (від нім. «шлягер» – популярна пісня, синонім піснi-хiта).

Додаток

МОНОЛОГ ЛАСТИКА

Автор *Тимур Іванів*

Сьогодні в театрі прем'єра. Усі бігають від самого ранку як мавпи. Вчорашні актори вийшли на сцену. Мій костюмер також буде стояти на лаштунках і дивитися чудову виставу. І тільки я, як завжди, буду ваятися на столі й нічого не побачу. А навіщо я вам потрібен? Ось я лежу, іноді на столі, іноді на вухом, іноді в кишені. Мною можна протерти. Олівцем, наприклад, або... А ні, тільки олівцем... І в цьому мій призначення? Знищувати творіння життя, залишаючи не потрібні картини? І все? У цьому мій ціль? А я ще й гумовий! Так, гумовий! І що далі? Шини теж гумові, і шайба, і жуйка теж. Чим же я від них відрізняюся?

Ой! Він знову мене знає... Що, знову знищувати? Я бачу ці лінії – складники малюнка. Я бачу сукню... Але стоп! Я її вже бачив! Я вже це стирал... Цей малюнок... він змінився... він перетворився на розкішну сукню! Прекрасну, витончену, немов для принцеси!

Мене відносять до паперу. Лоскотю... Мене знов забрали в кишеню. Але що це було? Раніше я вбивав цей малюнок! Але тепер він став кращий! Живіший... А може, я зовсім не вбивав? Може напавши – життя подарував? Та ні. Я не зміг би. Адже я просто маленький шматок гуми. Майстер може обійтися і без мене.

Але він шукав мене, коли я губився. Він шукав, коли я зламався! Він радів, коли знайшов мене! Малюнок став гарніший! З'явився чарівна сукня! А може, її сьогодні одягне актриса, коли буде грати принцесу? Ліній, ліній, які я вбив, – вони змінилися! Я подарував їм життя! Я подарував їм нове життя! Я подарував малюнку нове життя! Напевно, я потрібен майстру! Я потрібен театру!

(За матеріалами <https://www.facebook.com/watch/?v=3874115509340669>)

НОТНИЙ ДОДАТОК

ПІСНЯ ПРО КИЇВ

Музика *І. Шалю* вірші *Д. Луценка*

Спокойно, тепло

Гра - є мо - ре за - ле - не, ти - хий де - ла - до - ра. До - ро - ги - ми для
ме - не ста - ли схи - ли. Дні - ра. Де ко - ли - шу - ся ві - ти за -
ко - ха - ння мій... Я - те - бе не по - би - ти, Ки - є - ве мій

2. В очі дивляться наші,
Серце в них параллю.
Хай розкажуть коханий,
Як я вірно люблю.
Вуху шіпяти й жити
На краях надій...
Як тебе не любити,
Кисне мій!

3. Спить натовпне місто
Мирним, ласканим сном.
Гей воги, як намісто,
Розцвіли над Дніпром.
Вечорів оксамити,
Моя щастя прайди...
Як тебе не любити,
Кисне мій!

КОЛИСКА МАЙБУТТЯ

Музика і вірші *В. Дроботенка*

За - чер - пну я у до - го - ні кри - ла - ле - во - і во - ди. По тра - ві прой - ду бо - со - нів,
за - гі - ну сво - і сі - ді. Сві - тий ві - тер за - ко - ли - шає у ко - ло - ці май - бут - тя.
Приспів
І кі - ло - ли не за - гі - шить у - про - довж мо - го жит - тя. Ві - сь - му - з со - бо - ю пі - сню по - ля.

2. Вілі хмара, мов вітрила, злічуть в зоряний політ,
Виростають, руш-крила, і несуть в невідомий світ!
Лити надія не згасла, що повернемося знов!
Нас в житті оберігає віра й батьківська любов! *Приспів.*

ХАЙ ІНШЕМ ВСМІХАЄТЬСЯ ЗИМА

Музика та вірші І. Тимчака

2. Прийшло Різдво, горять свічки, і на столі кутя.
Не зупинить і не вернуть листки календаря.
Приспів
3. Задумане хай збудеться, віда хай обминає,
Погане хай забудеться, нехай добро прийде.
Приспів

ПОВАЧИТИ БАРОКО

Музика А. Олександрової, вірші Л. Ратич

2. Краса дорогоцінна,
Мудрова і дивна,
Що пишна і парадна –
Яскравість кольорів.
Бароко ти, бароко, –
- То музика висока,
Орнаменти і барини,
Прославлення майстрів.
Приспів

ВСЯКОМУ ГОРОДУ НРАВ І ПРАВА

Музика та вірші Г. Сковороди

- Вся-ко-му го-ро-ду нрав і пра-ва, вся-ка і - мі - є свій
ум го - ло - ва, вся-ко-го при-хо - ті во-дять за
ніс, вся - хо - го ма - нить на - жи - ві свій біс.

ЗМІСТ

Дорогі восьмикласники та восьмикласниці!	3
--	---

ВСТУП	4
-------------	---

Розділ I. Мистецькі образи античності та середньовіччя

Гармонія та досконалість Еллади	12
Гармонія та досконалість Еллади	16
Велич і могутність Давнього Риму	20
Велич і краса мистецтва Візантії	24
Русь-Україна – могутній взірець нашого майбутнього	28
Мій дім – моя фортеця	32
Епоха лицарства та романтики	36
Архітектура, що лине до небес	40
Колорити середньовіччя	44
Ідеали та образи ренесансу	48
Ідеали та образи ренесансу	52
Художній світ Північного відродження	56
Звукова палітра ренесансу	60
Перевір свої досягнення	64

Розділ II. Мистецькі образи Нового часу

Бароко для величі і слави	68
Світ людини бароко	72
Музичне мереживо бароко	76
Перлини українського бароко	80 та 84
Музика українського бароко	88
Секрети галантного стилю	92
Урівноважена гармонія архітектури класицизму	96
Живописні образи класицизму	100
Краса і впорядкованість гармонії співзвуч	104
Романтичні образи в мистецтві	108
Музика романтиків	112
Романтизм в особистостях	116
«Правда життя», або Реалістичний стиль у мистецтві	120
Реалістичні образи на сцені	124
Естетика реалізму: правда в деталях	128
Між минулим і сучасністю	132
Перевір свої досягнення	136
Словник мистецьких термінів і понять	138
Додаток	140
Нотний додаток	141